

BÜLTEN'DEN

**BİLİM
VE
SANAT
VAKFI**

BÜLTEN

Mayıs-Ağustos 2011

Yıl 23 Sayı 76

Yayın Kurulu **Ali Pulcu, Faruk Deniz,**

Mustafa Demiray, Salih Pulcu,

Betül Özel Çiçek, Z. Tuba Kor, Eyüp Süzgülün,

F. Samime İnceoğlu, Semih Atış

Baskı **Elma Basım**

Halkalı Cad. No: 164 B4 Blok

Sefaköy - İstanbul

Baskı Tarihi Kasım 2011

Vefa Cad. No. 41 34134 Vefa İstanbul

Tel: 0212. 528 22 22 pbx

Faks 0212. 513 32 20

e-posta bsv@bisav.org.tr

www.bisav.org.tr

Ücretsizdir. Dört ayda bir yayınlanır.

Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Yayınlanan yazıların sorumluluğu

yazarına aittir.

İÇİNDEKİLER

BSV HAVADİS 2

MOLA Kadri'ye Gazel / Yahya Kemal 9

KAM Küresel Araştırmalar Merkezi 10

MOLA Gönül / Yahya Kemal 39

MAM Medeniyet Araştırmaları Merkezi 40

MOLA Ritl-i Girân / Yahya Kemal 44

SAM Sanat Araştırmaları Merkezi 45

MOLA Şâd Olmayan Gönül / Yahya Kemal 68

TAM Türkiye Araştırmaları Merkezi 69

SEVRÜSEFER İran Günceleri 2 / Ozan Sağsöz 84

MESNEVİ Bir mânâ efendisinde tevazu görülebilir... 87

MECMUA Facebook: Kahramanın Yeni Vadesi ve Kendilik

Temsilinin Değişen Yüzü / Ebrar Yenice Kanık 88

Yazınsal Çeviride Sadakat Tartışmaları / Huri Küçük 95

Bilim ve Sanat Vakfı'nın Mayıs-Ağustos 2011'de düzenlediği faaliyetleri kapsayan BSV Bülten'in 76. sayısı ile karşınızdayız.

Bu dönemde öne çıkan başlıklar şunlardır: 14 Mayıs 2011'de Bilim ve Sanat Vakfı 22. Öğrenci Sempozyumu gerçekleştirildi. Küresel Araştırmalar Merkezi (KAM) bir seminer, iki panel ve bir uluslararası sempozyum düzenledi. Türkiye Araştırmaları Merkezi (TAM) bünyesinde devam eden Biyografi Atölyesi de bir yıllık okumadan sonra birikimini 21 Mayıs 2011'de "Oto/Biyografiye Taze Bakışlar: Otur Bastan Yaz Beni" başlıklı sempozyum ile paylaştı.

Eserleriyle kelâm, felsefe, tasavvuf ve fıkıh gibi ilmi disiplinlerin tarihinde önemli bir kavşak noktasını teşkil eden Gazzâlî'nin vefatının 900. yılı mü-nasebetiyle Medeniyet Araştırmaları Merkezi'nin (MAM) düzenlediği "Gazzâlî Tartışmaları" başlıklı program bu dönemde de devam etti.

Geleneksel Yaz Programı ise, "Ortadoğu" başlığı ile 4-9 Temmuz 2011 tarihleri arasında düzenlendi.

Bu programlar haricinde Yuvarlak Masa toplantıları da devam etti. Yuvarlak Masa toplantıları ile KAM ve TAM'ın düzenlediği panel, sempozyum ve seminerlere dair ayrıntıları ilgili merkezlere ayrılan sayfalarda bulabilirsiniz.

Mecmua sayfalarında Ebrar Yenice Kanık ve Huri Küçük'ün BSV 22. Öğrenci Sempozyumu'nda sundukları iki tebliğin makale hallerine yer verdik.

Mola sayfalarımızdaki şiirleri Dr. Turgay Şafak seçti.

14/15 Ekim-17 Aralık tarihleri arasında sekiz hafta sürecek 44. dönem Güz Seminerleri'ne faydalı olması ve verimli geçmesi dileğiyle herkesi bekliyoruz...

Hayırda kalın!

Bilim ve Sanat Vakfı 2011 Yaz Programı gerçekleştirildi

Bilim ve Sanat Vakfı 2011 Yaz Programı'nın başlığı "Arap Baharı" ile hareketli günlerin yaşandığı "Ortadoğu" ydu. 4 Temmuz-9 Temmuz 2011 arasında düzenlenen programda Ortadoğu siyaset, uluslararası ilişkiler, dünya düzeni, İslâmî hareketler ve mezhepler, demokratikleşme, toplumsal hareketler gibi farklı konular etrafında tartışıldı. Ayrıca ele alınan konularla ilgili filmler (*Irak Paramparça, Kutsal Direniş, Beşir'le Vals, Vaat Edilen Cennet*) de gösterildi. Mustafa Özel, İsmail Yaylacı, M. Ali Büyükkara, Mesut Özcan, Ali R. Usul, Ramazan Aras, Z. Tuba Kor'un konuşmacı olarak katıldığı program, 9 Temmuz'da yapılan İstanbul boğazı tekne gezisiyle sona erdi.

Kütüphane bağışlarla büyüyor...

Kütüphanemiz yapılan kitap bağışlarıyla büyümeye devam ediyor. Daha önce yapılan bağışlara ek olarak son aylarda Didem İnselel tarafından dedesi Abdusselâm Erzen'e ait 3000 civarında kitap kütüphanemize bağışlandı.

1922 Sivas doğumlu Abdusselâm Erzen, ilkokulu Diyarbakır Çermik'te, ortaokulu Gümüşhane'de, liseyi 1940'da Trabzon'da bitirdi. 1941 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi makine mühendisliği bölümünü burslu olarak kazanıp, 1947'de yüksek makine mühendisi olarak mezun oldu. 1972 yılından emekli olana kadar çalışma hayatına İstanbul'da devam etti. Emekli olduktan sonra, zaten varolan kitap

merakı iyice artan Erzen, yıllar boyunca okuyup, geniş kapsamlı bir kütüphane sahibi oldu. Çocukları ve torunlarıyla yaşadığı başarılı ve huzurlu hayatına 2008 yılında veda etti.

Sayın Erzen'in kütüphanemize bağışlanan kitaplarının büyük çoğunluğu İslâmî ilimlere ait eserlerden oluşmaktadır. Bağışlanan kitapların 1465 adedinin tasnifi tamamlanmış olup okuyucularımızın hizmetine sunulmuştur. Geriye kalan mükerrer kitaplar ise, ailesinin izniyle tarafımızdan İstanbul Şehir Üniversitesi Kütüphanesi ile Kartal Anadolu İmam Hatip Lisesi Kütüphanesi'ne gönderildi.

Oto/biyografiye Taze Bakışlar: Otur Baştan Yaz Beni Sempozyumu gerçekleştirildi

Türkiye Araştırmaları Merkezi bünyesinde bir süredir devam eden, Biyografi Atölyesi, bir yıllık okumalarının ardından birikimlerini 21 Mayıs 2011 tarihinde, vakıf binasında gerçekleştirilen ihtisas sempozyumu ile paylaştı. "Oto/biyografiye Taze Bakışlar: Otur Baştan Yaz Beni" başlıklı sempozyum, çeşitli kişilerin hayat hikayeleri, günlükler ve siyer yazımı üzerine yoğunlaştı.

Türkiye’de din-devlet-toplum ilişkisi tartışıldı

Küresel Araştırmalar Merkezi ve Medeniyet Araştırmaları Merkezi, 7 Mayıs’ta Avusturya Innsbruck Üniversitesi Felsefe Bölümü ile işbirliği içinde “Religion, State and Society in Turkey” başlıklı dört seminerden oluşan bir program düzenledi. Hans Koechler, Adnan Aslan, Nurullah Ardıç, Günay Göksu Özdoğan ve Nuri Tinaz’ın konuşmacı olarak katıldığı ve Türkiye’de din, devlet ve toplum ilişkisinin enine boyuna tartışıldığı seminerlere Innsbruck Üniversitesi ile İstanbul’daki üniversitelerden yüksek lisans ve doktor öğrencileri dinleyici olarak katıldı.

Küresel Araştırmalar Merkezi, Mayıs ayında iki panel düzenledi

7-13 Mayıs’ta İstanbul’da yapılan “IV. BM En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı”nın ardından, konferansın Entelektüeller Forumu’nun organizasyonuna katkıda bulunan Bilim ve Sanat Vakfı Küresel Araştırmalar Merkezi, 21 Mayıs’ta “En Az Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye” başlıklı bir panel tertip etti. Sivil Toplum Forumu, Entelektüeller Forumu ve Bilinmeyen Filmler Festivali’nin organizasyonuna katkı veren Mustafa Tutkun, Tubanur Sönmez, Emine Nur Günay, Ahmet Faruk

Aysan ve Murat Pay, hem konferansı değerlendirdi hem de Türkiye’nin devletler ve sivil toplum düzeyinde yapabileceği katkılara dair görüşlerini paylaştı.

Türk dış politikasının temel konularından olan ve barış ümitlerinin her defasında boşa çıktığı Kıbrıs meselesi ise, 28 Mayıs’ta “Yeni Bir Dönemekte Kıbrıs” panelinde değerlendirildi. Fuat Aksu, İnanç Özekmekçi ve Muzaffer Şenel, Kıbrıs meselesini ve çözümsüzlüğün nedenlerini farklı boyutlarıyla ele aldılar.

Arap ve Türk akademisyenler Ortadoğu’nun geleceğini tartıştı

Küresel Araştırmalar Merkezi’nin, Kahire Üniversitesi bünyesindeki Medeniyet Araştırmaları ve Kültürlerarası Diyalog Merkezi’nin işbirliğiyle 15 Temmuz’da düzenlediği “The Future of the Middle East in the Aftermath of ‘the Arab Spring and the Turkish Elections’” başlıklı uluslararası sempozyumda Arap Baharı’nın ve Türkiye’de 12 Haziran’da yapılan genel seçimlerin ardından Ortadoğu’nun geleceği tartışıldı. Nadia Mostafa, Pakynam Elsharkawy, Hasan Kösebalaban, Mesut Özcan ve Said El Hasan’ın birer tebliğ sunduğu sempozyuma, Heba Raouf ise Tahrir Meydanı’nda devam eden olaylar nedeniyle katılamadı.

Gazzâlî BSV’de tartışılıyor...

Eserleriyle kelâm, felsefe, tasavvuf ve fıkıh gibi ilmî disiplinlerin tarihinde önemli bir kavşak noktasını teşkil eden Gazzâlî, İslâm toplumlarının dini algılayış ve yaşayışlarında derin izler bırakan bir isimdir. Vefatının 900. yılı münasebetiyle Medeniyet Araştırmaları Merkezi tarafından düzenlenen Gazzâlî Tartışmaları toplantı serisinde, Gazzâlî’nin eserlerinden yapılan seçmeler esas alınarak, İslâm düşünce tarihindeki yeri tahlil edilmektedir. Şimdiye kadar, sırasıyla İlhan Kutluer, Ömer Türker, Fehrullah Terkan, Fatih Toktaş ve Yunus Apaydın’ın katılımıyla gerçekleştirilen beş toplantıda Gazzâlî’nin felsefe ve İslâmî ilimlere dair görüşleri tartışıldı. Toplantı serisinin gelecek dönemde Gazzâlî’nin kelâm ve tasavvuf alanındaki görüşlerini ele alan oturumlarla devam etmesi planlanmakta.

4

Çağdaş Siyaset Felsefesi Tartışmaları devam ediyor...

Medeniyet Araştırmaları Merkezi bünyesinde çalışmalarına başlayan Çağdaş Siyaset Felsefesi Tartışmaları, geçen asrın önemli siyaset düşünürleri ve günümüzün temel siyasî meseleleri üzerine yapılan ön okumalar ve ardından konunun uzmanı misafirlerle birlikte yapılan tartışmalı toplantılarla sürüyor. Danışmanlığını Ahmet Okumuş’un yürüttüğü ön okumalarda siyaset, otorite, egemenlik, iktidar, gelenek, özgürlük gibi kavramlar üzerinde duruluyor. İlk toplantılarını Fatmagül Bertkay ve Sanem Yazıcıoğlu’nun katılımı ile H. Arendt’in siyaset düşüncesi üzerine yapan, ardından Carl Schmitt’in siyasal kavramı ve siyasî ilahiyatını tartışmak üzere Bünyamin Bezci ve Emre Zeybekoğlu ile bir araya gelen grup, yeni dönemde L. Strauss ve E. Voegelin gibi düşünürler ve cumhuriyetçilik gibi siyasî gelenekler üzerine yapacağı toplantılarla çalışmalarını sürdürmeyi planlıyor.

Vefa'nın Cennet Bahçeleri yayımlandı

Türkiye Araştırmaları Merkezi'nin Temmuz 2005'te başlattığı Vefa Senti Projesi kapsamında çalışmalarına başlayan Vefa Senti Fiziki Islah Atölyesi'nin semtteki hazireleri ele alan kolu, uzun dönemli yoğun çalışmasını tamamladı. 2 cilt olarak Kültür A.Ş. tarafından yayınlanan kitapta, semt sınırları içindeki sekiz hazirede bulunan 1200'den fazla kitabe, fotoğrafı, teknik bilgileri, Osmanlıca dizgisi, transkripsiyonu, günümüz Türkçesi ve İngilizceleri ile yer alıyor. Bilge Özel İmanov ve Yunus Uğur editörlüğünde, TAM ve SAM'ın ve birçok ismin katkılarıyla hazırlanan çalışmanın, medeniyet tarihimize bir katkı ve daha ileri çalışmalar için bir temel sağlayacağına inanıyoruz.

15. Dönem Osmanlıca Seminerleri başladı

Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları merkezince düzenlenen Osmanlıca okuma grubu 25 Haziran-30 Temmuz 2011 tarihleri arasında devam edecek 15. dönem seminerlerine 25 Haziran'da başladı.

10 Ekim 2011-27 Ocak 2012 tarihleri arasında devam edecek 15 haftalık 16. dönem seminerleri için başvurular 20-30 Eylül 2011 tarihleri arasında online olarak kabul edilecektir.

Güncel Sanat Gezileri başladı

12. İstanbul Bienali öncesinde şehrin belli başlı güncel sanat kurumlarındaki sergileri gezmek, eserler üzerine düşünmek, sanatçılar ve kurum çalışanlarıyla Türk güncel sanatının mevcut durumu üzerine konuşabilmek amacıyla Sanat Araştırmaları Merkezi'nce hazırlanan seri Haziran ve Temmuz aylarında düzenlenen dokuz sergi gezisiyle başladı.

Bilim ve Sanat Vakfı geleneksel iftar yemeği

Bilim ve Sanat Vakfı geleneksel iftar yemeği bu yıl da geniş bir katılımımla 7 Ağustos Pazar günü Vefa'da yapıldı.

2011 Güz Dönemi Seminerleri başlıyor

Bilim ve Sanat Vakfı'nın düzenlediği 2011 Güz Dönemi Seminerleri başlıyor. 8 hafta sürecek seminerler 14 Ekim-17 Aralık arasında gerçekleştirilecek.

Şakir Kocabaş mezarı başında anıldı

19 Ağustos 2006'da kaybettiğimiz Şakir Kocabaş vefatının sene-i devriyesinde mezarı başında anıldı.

Hayal Perdesi 22. ve 23. sayıları yayınlandı

Hayal Perdesi 22. sayısından "Kurgu-Mekân, Çatki-Zaman"ı dosya olarak kapağına taşıdı. Dosyada sinema ve mimari arasındaki kuramsal yakınlıklar Yusuf Civelek, Belkıs Uluoğlu ve Ali Paşaoğlu'nun yazılarıyla tartışmaya açıldı. Seyfi Teoman ise, son filmi *Bizim Büyük Çaresizliğimiz*'i anlattı. IV. BM En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı kapsamında düzenlenen Bilinmeyen Sinemalar Film Festivali festival koordinatörlerinden Murat Pay'la da festival üzerine bir söyleşi gerçekleştirildi.

Hayal Perdesi'nin 23. sayısında ise, Burçak Evren, İhsan Kabil, Giovanni Scognamillo, Fırat Yücel, Esra Bir yıldız, Ahmet Gürata, Murat Tolga Şen, Suat Köçer, Murat Pay ve Ege Görgün'ün yazı ve söyleşileriyle tarihten bugüne Türk Sineması'nın problemleri "Türk Sineması Araştırmalarının Dünü Bugünü" başlıklı dosyada ele alındı. Zeynep Merve Uygun'un Cannes Film Festivali izlenimlerini aktardığı bu sayıda 1999'dan bu yana ses getiren birçok filmin kurgusuna imza atan Aylin Zoi Tinel, kurgunun abc'sini anlattı. *Perspektif* sayfalarında ise Ortadoğu'da devrimin son dalgasını yaşayan Suriye'de sinemanın seyrini mercek altına alıyor. Her iki sayının ayrıntılarına www.hayalperdesi.net adresinden ulaşılabilir.

BSV 2011 YAZ PROGRAMI
ORTADOĞU
4-9 TEMMUZ 2011

4 Temmuz 2011 Pazartesi

14.00-15.50 Dr. Ebubekir Ceylan Ortadoğu Kavramının Tarihi

16.00-17.50 Halil İbrahim Yeniğün 1967 Sonrası Arap Coğrafyasında Fikri Dönüşüm ve Devinimler

18.00 Belgesel Gösterimi Irak Paramparça (Yönetmen: James Longlay, 2006, Amerika, 94')

5 Temmuz 2011 Salı

14.00-15.50 Dr. Mustafa Özel Ortadoğu'da Tarih, Din ve Siyaset

16.00-17.50 İsmail Yaylacı Liberal Dünya Düzeni, Demokrasi ve 'Post-İslamcılık' Söylemi

18.00 Film Gösterimi Kutsal Direniş (Yönetmen: Elia Süleyman, 2002, Filistin-Fransa-Fas-Almanya, 92')

6 Temmuz 2011 Çarşamba

14.00-15.50 Prof. Dr. M. Ali Büyükkara Ortadoğu'da İslami Hareketler ve Mezhepler

07 Temmuz 2011 Perşembe

14.00-15.50 Doç. Dr. Ali Resul Usul Demokratikleşme Teorileri Bağlamında Ortadoğu'daki Toplumsal Hareketler

16.00-17.50 Dr. Ramazan Aras Ortadoğu'da Siyasal Şiddet ve Ulus Devlet

18.00 Film Gösterimi Vaat Edilen Cennet (Yönetmen: Hani Ebu-Esat, 2005, Filistin-Almanya-Fransa-Hollanda-İsrail, 90')

08 Temmuz 2011 Cuma

14.00-15.50 Zahide Tuba Kor Ortadoğu'nun Temel İstikrarsızlık Kaynağı: Filistin-İsrail Meselesi

16.00-17.50 Genel değerlendirme ve Tartışma Ortadoğu'daki Son Gelişmeler Ne Anlama Geliyor?

09 Temmuz 2011 Cumartesi

Tekne Gezisi

Otur Baştan Yaz Beni Oto/Biyografiye Taze Bakışlar

Biyografi Atölyesi İhtisas Sempozyumu
21 Mayıs 2011 / Vefa Salonu

Açılış 10.00-10.30 **Abdulhamit Kırmızı**

I. Oturum 10.30-12.30

Siyaset Bunun Neresinde?

Oturum Başkanı **İsmail Kara**

Güllü Yıldız

Kazım Baycar

Serhat Aslaner

Seriyye Akan

Ara 12.30-14.00

II. Oturum 14.00-15.50

Hiç Yazılmamış Hayatlar

Oturum Başkanı **Didem Havlioğlu**

Bahar Gökçınar

F. Samime İnceoğlu

Mustafa Özağaç

Hümeyra Bostan

Ara 15.50-16.00

III. Oturum 16.00-18.00

Bir Ben Vardur Bende Benden İçeri

Oturum Başkanı **Halit Özkan**

Tuba Nur Saraçoğlu

Taha İmamoğlu

Nevin Meriç

Ali Paşaoğlu

Değerlendirme 10.00-10.30 **Hatice Aynur ve I. Cemil Schick**

İki Eser Tek Müellif: Düzceli Yusuf Suad'ın Siyer Telifleri
Bir İktidar İnşa Aracı Olarak Mustafa Kemal'in Hayat Hikayeleri
Meşrutiyet Devrinden Unutulmuş Bir Risale: Mebusân-ı Kirâmın Terceme-i Hâl ve Sergüzeştləri
Rum Milliyetçiliğinin L. Yorgo Zarifi Üzerine Etkileri

Bir Yaratma Biçimi Olarak Biyografi: Bulgudan Kurguya, Mektupları Işığında Ayşe Leman Karaosmanoğlu
Gölgedeki Kimlikler: 'Saltanat Hanım'dan 'Ma-i Mukattar'a Hikmet Öğüt
Modernliğin Postunda Bir Sûfinin Otobiyografisi
Neydim, Ne Oldum: Köleleştirilen Prens Abdurrahman İbrahim İbn-i Sori

Cihet-i Vahde Risalesi Çerçevesinde Siyer Yazımına Metodolojik Bir Yaklaşım
Rivayetten Biyografiye Sahabeden Ebu Berke
Ahmed Nedim ve Nevhiz'in Günlüğü: Başkasına Yazılan Bir Günlüğün Anatomisi
Mimar Otobiyografilerinde Öznenin Geri Çekilişi

The Future of the Middle East in the Aftermath of “the Arab Spring and the Turkish Elections”

Foundation for Sciences and Arts, Center for Global Studies (KAM) & Cairo University, Center for Civilization Studies and Dialogue of Cultures

15 July 2011 / Zeyrek Hall

Session I 14.00-15.30

Chair **Prof. Dr. Muhittin Ataman**

Prof. Dr. Nadia Mostafa The Arab Revolutions in the International Order

Assist. Prof. Dr. Hasan Kösebalaban The Arab Spring: Implications for International Politics of the Middle East

Prof. Dr. Said El Hasan The Future of Al-Quds (Jerusalem) in the Light of the New Variables in the Middle East

Session II 14.00-15.50

Chair **Muzaffer Şenel**

Prof. Pakynam Elsharkawy The Arab and Turkish Models of Political Change: Comparative Perspective

Assist. Prof. Dr. Mesut Özcan The Arab Spring and Turkish Elections: Turkey's Policy in the Middle East

Yeni Bir Dönemeçte Kıbrıs

28 Mayıs 2011 / Zeyrek Salonu / 11.00-13.00

Oturum Başkanı **Dr. Talha Köse**

Doç. Dr. Fuat Aksu Türkiye, Yunanistan ve AB Üçgeninde Kıbrıs

İnanç Özekmekçi Göçmenlerin Siyasal Entegrasyonu ve Kıbrıs Sorununa Etkisi

Muzaffer Şenel Çözümler Arasında Çözumsuzlük: Kıbrıs

En Az Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye

21 Mayıs 2011 / Zeyrek Salonu / 16.00-18.30

Oturum Başkanı **Dr. Sevinç Alkan Özcan**

Mustafa Tutkun Yeryüzü Doktorları Türkiye, Genel Müdürü & IV. BM En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı Sivil Toplum Forumu Koordinatörü

Tubanur Sönmez Yeryüzü Doktorları Türkiye & IV. BM En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı Sivil Toplum Forumu Koordinatör Yardımcısı

Doç. Dr. Emine Nur Günay Boğaziçi Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü Öğretim Üyesi

Doç. Dr. Ahmet Faruk Aysan Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümü Öğretim Üyesi

Murat Pay Bilinmeyen Filmler Festivali Koordinasyon Kurulu Üyesi

Religion, State and Society in Turkey

Center for Global Studies & Center for Civilizational Studies (KAM-MAM) in cooperation with Innsbruck University, Department of Philosophy

7 May 2011 / Zeyrek Hall

10.00-10.10 Opening Remarks by **Prof. Dr. Hans Koechler**

10.15-11.30 **Prof. Dr. Adnan Aslan** What is Islam?

11.45-13.15 **Dr. Nurullah Ardiç** Modernity and Religion in Late-Ottoman Turkey

14.45-16.15 **Prof. Dr. Günay Göksu Özdoğan** Non-Muslim Minorities in Republican Turkey

16.30-18.00 **Dr. Nuri Tınaz** New Visibilities of Islam in Modern Turkey

Kadri'ye gazel

Yahya Kemal

Meyhâne böyledir bir içen dâimâ içer
Mahfice başlayan giderek bî-riyâ içer

Her rind-i Hak dolup boşalan bir piyâleden
Dünyâyı refte refte saran bir ziyâ içer

Bir sermedî bahâr idi gördüm cihân-ı aşk
Dildâdegân içer dil içer dilrübâ içer

Zâhid de olsa âkil-i kâmil de olsa bir
Bir gün o kâinâta giren mutlakâ içer

Derpîş edince ömr-i azîzin hudûdunu
İnsan günâha girse de etmez hatâ içer

Kalkup Hudâ'ya doğru açılmış sefinede
Erbâb-ı neşve mest gider nâhudâ içer

Gurbette dost kadrini der-hâtır et Kemâl
Âlemde ehl-i dert ile dert-âşinâ içer

KAM Asya Konuşmaları

Demokrasi ve Demokratikleşme: Güney Asya Tecrübesi (Democracy and Democratisation: The Experience of South Asia)

Imtiaz Ahmed

9 Mayıs 2011

Değerlendirme: Ahmet Şafik Hatipoğlu

Bangladeş'teki Dhaka Üniversitesi Uluslararası
İlişkiler Bölümü'nde öğretim üyeliğini sür-
düren, aynı zamanda Fransa'daki

Paris Üniversitesi Jean Monet Diploması
Fakültesi'nde ve Lübnan'daki Sagesse Üni-
versitesi Uluslararası İlişkiler ve Müzakereler
Bölümü'nde misafir profesör olarak görev
yapan Prof. Dr. Imtiaz Ahmed, "Demokrasi
ve Demokratikleşme: Güney Asya Tecrübesi"
başlıklı bir konuşma gerçekleştirdi.

"Güney Asya" tabirinin siyasî olduğunu, sekiz
farklı ülkeyi içeren bu coğrafya için yekpare
bir ifade kullanılmasının doğru olmadığını
belirterek konuşmasına başlayan Prof.
Ahmed'e göre Güney Asya dinî, kültürel, emik
ve çevresel yönleriyle aslında değişik coğraf-
yalara bağlı. Mesela dinî açıdan Ortadoğu ile
ilişkiliyken, çevre cihetiyle Doğu Asya'nın bir
uzantısı konumunda.

Güney Asya'nın demokratikleşmesi iniş çı-
kışlarla dalgalı bir seyir izleyegeldi. Bölgedeki
demokrasinin gelişiminde İngiliz sömürge-
ciliğinden kaynaklanan ortak tecrübe etkili
oldu. Eski dönemde krala bağlılık ilintili
egemenlik kavramı, Batı sömürgeciliğiyle
birlikte toprak temelli hâle geldi. Benzer

KAM Yuvarlak Masa Toplantıları

ASYA KONUŞMALARI

Democracy and Democratisation:
The Experience of South Asia

Imtiaz Ahmed • 9 Mayıs 2011

The Effects of Afghan War
on Politics of Pakistan

Syed Minhaj ul Hassan • 14 Haziran 2011

Indo-Turkish Relations
in Contemporary Period

Mujib Alam • 21 Haziran 2011

AFRİKA KONUŞMALARI

East Africa and its Languages
and Literatures

Mohamed Bakari • 16 Nisan 2011

MİLLİYETÇİLİK KONUŞMALARI

Şark Meselesinden Demokratik Açılıma:
Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası

Hüseyin Yayman • 17 Mayıs 2011

İKTİSAT KONUŞMALARI

Frontiers in Islamic Finance:
A Critical Perspective

Muhammed-Shahid Ebrahim • 8 Temmuz 2011

ETKİN YÖNETİM SÖYLEŞİLERİ

Bilgi Toplumunda Teknoloji Yönetimi
Liderlik ve Organizasyon Yönetimi

Erkan Akdemir • 2 Nisan 2011

Haluk Yıldız • 28 Mayıs 2011

ÖZEL ETKİNLİK

American Youth Entrepreneurship:
A Perspective for Turkey

Saeb Ahsan • 10 Haziran 2011

TEZAT

Yeni Türk Dış Politikasının Ortadoğu
ve Batı Basınına Yansımaları

Gül Dilek Türk • 25 Haziran 2011

ULUSLARARASI SEMPOZYUM

The Future of the Middle East in the Aftermath of
"the Arab Spring and the Turkish Elections"

15 Temmuz 2011

PANEL

En Az Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye

21 Mayıs 2011

Yeni Bir Dönemekte Kıbrıs

28 Mayıs 2011

KAM-MAM SEMİNER PROGRAMI

Religion, State and Society in Turkey

7 Mayıs 2011

bir şekilde modern devletin oluşturduğu düzen de geleneksel toplum düzeninde değişime neden oldu. Prof. Ahmed, geleneksel İslâmî düzende devletin ön planda olmadığını, toplumun merkezinde “cami-vakıf-medrese” üçlüsünün bulunduğunu, sömürgecilğin bir neticesi olarak modern dönemde devlet mekanizmasının etkisiyle “siyasî toplum-piyasa-sivil toplum” üçlüsünün geleneksel yapının yerini aldığını belirtti. Öte yandan “Sivil toplum Batı'nın icadıdır” düşüncesinin yanlışlığına dikkat çekti: İslâm-Arap geleneğinde “cami-vakıf yapıları ve bu bağlamda “din merkezli bir sivil toplum” bölgede zaten mevcuttu. Ama sömürgecilik döneminde İngilizler mevcut sivil toplum yapısını yok ettiler ve bölge için yepyeni birer yapı olan *siyasî toplum* ve *piyasa* ile birlikte kendi anlayışlarına uygun bir *sivil toplum* inşa ettiler.

Güney Asya'daki demokratikleşme süreçlerinde muharrik unsur siyasî partilerdi. Parti yapıları ise geleneksel ve lider merkezli olduğundan, hatta liderlik aile içinde el değiştirildiğinden, dışa yönelik demokrasi/özgürlük taleplerine rağmen parti içi demokrasi alt seviyede kaldı. Bu durumun bir uzantısı olarak Güney Asya'da devlet-hükümet-parti-lider arasında çok kuvvetli bir bağ oluştu. Siyasî toplumun diğer alanlar karşısındaki baskın konumu üniversite, piyasa, spor ve medya gibi sivil alanların da Batı'da olmadığı kadar siyasallaşması sonucunu doğurdu. Bu nedenle herhangi bir hükümet değişiminde üniversite, bürokrasi, yargı ve hatta ordu dahi bu değişimin sonuçlarından etkileniyor. Prof. Ahmed'e göre tüm bunlar, piyasa ve

sivil toplumun (genel anlamda kültürel alanın) siyasî toplumun etkisinde olmasından kaynaklanıyor ve bu da *demokrasinin kısıtlılığını* doğuruyor.

Güney Asya ile ilgili bu tablodan yola çıkarak Arap ülkelerinde yaşanan değişimleri değerlendirirken Prof. Ahmed'e göre, söz konusu değişimler siyasî alandan ziyade kültürel zemine temelleniyor. Diğer yandan demokrasi ile ilgili talepler ulusal sınırlar dâhilinde kısıtlanabilecek bir şey değil; dolayısıyla ulus-sonrası yahut ulus-ötesi bir toplumun oluşması söz konusu. Değişim sürecinde yeni iletişim araçları, yeni (belki de sanal) topluluklar oluşturdu ve bu da değişimi daha da yaygınlaştırmış durumda.

Son olarak İmtiaz Ahmed, mevcut değişimin *demokratikleşme* olarak görülmesiyle ilgili birkaç sorunu gündeme getirdi: Öncelikle söz konusu hareketlerin kendi içlerinde demokrasi olmadığı takdirde dışa yönelik demokrasi talepleri anlamsızdır. Bu yüzden her şeyden evvel içeride demokrasinin kısıtlılığı ortadan kaldırılmalı. Ayrıca değişim sonrası kutuplaşma durumunda üçüncü bir aktörün devreye girmesi (ya ordunun ya da dış güçlerin müdahalesi) kaçınılmaz bir aktörün hâkim güç, her zaman gücünü, hâkim olduğunu göstermek ister. Bunun dışında kültürel alanın geleneksel mekanizmalarından yoksun olmasından ötürü nasıl bir düzen kurulabileceği de muğlaklığın korumakta.

Afganistan Savaşı'nın Pakistan Siyasetine Etkileri (The Effects of Afghan War on Politics of Pakistan)

Syed Minhaj ul Hassan

14 Haziran 2011

Değerlendirme: Ebru Atat

Tarihçiler tarafından "imparatorluğumun mezarlığı" olarak adlandırılan Afganistan'da Taliban güçlerine karşı ABD öncülüğünde, NATO şemsiyesi altında yürütülen savaş, artık iyice sonu gelmez bir çatışma ve şiddet sarmalına dönüşmüş durumda. Ve bu sarmalın yıkıcı etkileri, Afganistan ile hem derin etnik ve kültürel bağları, hem de ciddi bir rekabet ilişkisi bulunan komşu ülke Pakistan'ın ulusal birlik ve bütünlüğünü hızla aşındırıyor. Öyle ki coğrafi konumu ve sahip olduğu nükleer silahları ile Ortadoğu-Orta Asya-Uzak Asya hattında Soğuk Savaş sonrasında yeniden kurulan büyük oyunların başat aktörlerinden biri hâline gelen Pakistan, son birkaç yıldır *failed state* (çökmüş devlet) olmaya doğru sürükleniyor.

Peşaver Üniversitesi Tarih Bölümü öğretim üyesi ve hâlihazırda Hong Kong Baptist Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Uluslararası İlişkiler Bölümü Pakistan Çalışmaları'nda öğretim üyeliğini sürdüren Prof. Syed Minhaj ul Hassan, ülkesinin Afganistan'daki savaş nedeniyle maruz kaldığı olumsuz durumu detaylarıyla anlattı. Afganistan'ın bataklığa

dönüşme sürecini tarihsel çerçevede değerlendiren, Pakistan ve ABD'nin bu süreçte aldıkları pozisyonların komplikasyonlarını analiz etti. Afganistan Savaşı'nın merkezinde yer alan Peştunların, Afganistan-Pakistan ilişkilerinde oynadığı rolün altını çizdi.

İngilizlerin Hint alt-kıtasına hükmettikleri dönemde Peştunistan bölgesinin mevcut ile Hindistan arasında bölmesinin mevcut sorunlar yumağına ilk ilmeği attığını anlatan Prof. Hassan, bu bölünmenin ateşlediği Peştun meselesinin bugün Pakistan'ın yumuşak karnı hâline geldiğine dikkat çekti. Üzerinde güneş batmayan Britanya İmparatorluğu'nun Hindistan temsilcisi Sir Mortimer Durand ile dönemin Afganistan Emiri Abdurrahman Han arasında 1893'te varılan anlaşma üzerine çizilen ve "Durand Hattı" adı verilen sınır oluşturuyor. Lakin bu sınır dünyanın en tartışmalı sınırlarından birisi durumunda. Zira Hindistan'ın 1947'de İngiltere'den bağımsızlığını kazanırken bölünmesi ve Durand Hattı'nın 1893'te Hindistan'da kalmasını bölgenin 1947 sonrası Pakistan'da kalmaması denle Afganistan, Pakistan'ın BM üyeliğine itiraz etti ve hâlâ Pakistan sınırını resmen tanıtmıyor.

Prof. Hassan'a göre Peştun meselesinin Pakistan'ın istikrarını tehdit eden aşamaya ulaşmasında SSCB'nin Afganistan'ı işgal bir dönüm noktası oldu. Pakistan, nihai amacı sıcak denizlere, yani Hint Okyanusu'na ulaşmak olan SSCB'yi durdurabilmek için Afgan direnişini var gücüyle destekledi. Sovyet işgali sırasında büyük çoğunluğu Peştun

kökenlilerden oluşan 3 milyon civarında insan Pakistan'a sığındı. Bu mültecilerin Sovyet güçlerine direnebilmesi için yaşadıkları mülteci kamplarında ABD'nin desteğiyle yaklaşık 75 bin medrese açıldı. Prof. Hassan'ın, İslâm'ın son derece katı bir yorumu aktaran bu medreselerde okutulan kitapların ABD'nin Nebraska Üniversitesi'nde basıldığını belirtmesi, dinleyiciler arasında büyük bir şaşkınlık uyandırdı. Bu dönemde Pakistan istihbarat örgütü ISI ile Amerikan gizli servisi CIA arasında yakın bir işbirliği söz konusuydü ve bu girişimlerin Pakistan'ı olası bir Sovyet tehdidinden korumamın tek yolu olduğunu düşünen dönemin yöneticileri, sorunları öngöremeden hareket ettiler. Sonuç ise, bugün kaos içindeki bir Pakistan...

Peştun asıllı Afgan mülteciler, her şeyden önce Pakistan'ın nüfus dengesini değiştirdi. Peştunların batıdaki çatışmalar nedeniyle göç ettikleri Pakistan'ın büyük şehirlerinde Urdüca konuşan nüfus ile yaşadıkları gerilimin arttığına dair uluslararası basına yansıyan haberlere bugünlerde sıkça rastlıyoruz. Prof. Hassan'ın çizdiği tablo karşısında, bu gerilimin bir iç savaşa dönüşmesi için çok ciddi tedbirler alınması gerektiğini düşünmekten ve Pakistan'ın geleceği için endişelenmekten kendimizi alamıyoruz. Ayrıca Prof. Hassan, mülteci Peştunlar arasındaki radikalleşme sonucu, bir yandan Taliban grubunun ortaya çıktığını; diğer yandan bu radikalleşmenin Pakistan'ın diğer unsurlarına da sirayet ettiğini, bunun da ülkenin toplumsal yapısını sarstığını ifade etti.

Uyuşturucu meselesinin Afganistan Savaşı'nın görünmeyen yüzü olduğuna da değinen Prof. Hassan, 2001'den itibaren Afga-

nistan'daki uyuşturucu üretiminin aşırı derecede arttığını, kalashnikof silahlarının ve mezhep çatışmalarının artık Pakistan'ın da bir parçası hâline geldiğini hatırlattı. Orta Asya'nın zengin petrol ve doğalgaz yataklarına giden kısa yol Afganistan üzerinden geçmekte; bu hesapla 1990'larda Afganistan'ı istikrara kavuşturmak için Taliban oluşturulmuştu. Ama tarihin cilvesi olsa gerek, ABD'nin zamanında Sovyetleri avlamak için kurduğu "ay tuzakı"na bugün bizzat kendisi düşmüş durumda.

Prof. Hassan, konuşmasının Afganistan-Pakistan-Hindistan ilişkilerinin kırmızı çizgilerini açıklayarak noktalandı. Pakistan'ın en büyük düşmanı olan Hindistan'ın Afganistan ile ilişkileri çok iyi; buna karşılık Pakistan'ın da Hindistan'ın en büyük düşmanı Çin ile çok yakın ilişkileri var. Bu yakınlığın, ABD'nin Pakistan otoritelerine haber vermeksizin Mayıs 2011'de düzenlediği bir operasyonla Usame bin Ladin'i Pakistan sınırları içinde öldürmesinden sonra ABD-Pakistan ilişkilerinde yaşanan sorunlar nedeniyle daha da yoğunlaşması bekleniyor. Diğer yandan Hindistan'ın, Çin ile aralan çok sıcak olmayan Güney Kore, Tayvan ve Malezya ile de oldukça iyi ilişkileri var. Prof. Hassan'ın formüle ettiği şekliyle, ABD gitikçe güçlenen Çin'i çevrelemeye çalışıyor ve bu çevreleme stratejisinde Afganistan stratejik bir konumda bulunuyor. Afganistan, Pakistan'ın güvenliği açısından da kilit bir ülke ve bu nedenle Pakistan hiçbir zaman Afganistan'da kendisine karşıt (anti-Pakistan) bir hükümetin iş başına gelmesine izin vermeyecektir.

Yakın Dönem Hint-Türk İlişkileri (Indo-Turkish Relations in Contemporary Period) Mujib Alam

21 Haziran 2011

Değerlendirme: Kadir Temiz

Hindistan'ın Yeni Delhi şehrindeki Jamia Millia Islamia Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Mujib Alam, yakın dönem Türk-Hint ilişkileri hakkında bir sunum gerçekleştirdi. Akademik alandaki çalışmalarını ekseriyetle Türkiye üzerine yapan ve Türk siyasetini, toplumsal yapısını ve dış politikasını çeşitli yönleriyle çarışan Alam, Hindistan'daki birkaç Türkiye uzmanından biri.

Mujib Alam sunumuna Türk-Hint ilişkilerinin çok eski tarihlere dayandığını belirterek başladı. Buna göre, MÖ 1. yüzyılda Kuşan döneminde başlayan ilişkiler, 13. yüzyılda Özbekler ve Çağataylar aracılığıyla devam eder ve 16. yüzyılda Babür İmparatorluğu ile Hint alt-kıtasına kadar yayılır. Osmanlı Devleti de, gerek Babürlerin gerekse İngilizlerin etkili olduğu dönemde, Hint alt-kıtası ile özel ilişkiler geliştirir.

Alam, modern dönem Türk-Hint ilişkilerini ise iki döneme ayırarak tanımladı: İlki, Hindistan'ın 1947'de bağımsızlığını kazanmasından 1980'lerin ortasına; ikincisi ise 1980'lerin ortasından günümüze kadar olan

dönem. İlk dönemde özellikle diplomatik ve siyasi ilişkilerin seviyesi aynı boyutta kalırken, ikinci dönemde gerek küreselleşmenin etkisi gerekse dış politika yapım süreçleri ve önceliklerinin değişmesi sebebiyle siyasi ve iktisadi ilişkiler daha önemli hâle geldi. Alam'a göre ikinci dönemde ilişkilerin daha önemli hâle gelmesinin en temel uyumsuzlukların da bölgesel sorunlardaki uyumsuzluklar ve dış politika öncelikleri bulunuyor.

Alam, Soğuk Savaş döneminde hem Türkiye hem de Hindistan dış politikasının üç önemli süreçten geçtiğini belirtti. Buna göre, Türk dış politikasında 1945-60 dönemi Batı'ya bağımlılık olarak okunabilirken; 60'lardan 80'lere kadar ise –bağımlılığa rağmen– Batı ile ilişkileri de ortaya çıkan hoşnutsuzluğa paralel olarak Ankara, SSCB ve Üçüncü Dünya'ya yönelen iyileştirdi; son olarak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber Üçüncü Dünya ile ilişkilerini geliştirdi. Hindistan dış politikasına gelince, 1947-62 yılları arasında SSCB etkisi önemli sonuna kadarki dönemde SSCB ile küresel ilişkiydi; 1990'lar ile birlikte Hindistan'ın daha uyumlu birleşme ve liberal politikalarla daha uyumlu bir dış politika uygulandı. Bu süreçler boyunca Türk-Hint ilişkilerinde çeşitli değişimlerin meydana geldiğini ifade eden Alam, özellikle Soğuk Savaş döneminde ilişkilerin en düşük seviyede olmasını Türkiye'nin Batı Bloğu'nda yer almasına ve Pakistan gibi ülkelerle iyi ilişkiler geliştirmesine bağlı olarak, Öte yandan bugüne kadar ilişkilerde belirleyici iki önemli konunun Keşmir ve Kıbrıs olduğunu

vurgulayarak tarafların bu konulardaki tezlerini dile getirdi.

Keşmir sorununun Türk tarafının tavrını ikili ilişkilerin gerilmesindeki temel sebepler arasında sayan Alam, 1947 sonrasında Türkiye'nin Pakistan ile ilişkilerini geliştirip Batı'nın askeri ittifak sistemine katılmasına karşı Hindistan'ın dış politika söylemini de Hindistan tarafı bölgenin Hindistan'ın bir parçası olduğunu dile getirirken, Pakistan BM'nin ve Hindistan'ın önceki söylemlerine dayanarak Keşmir'de "kendi kaderini tayin hakkı (*self-determination*)" için halk oylaması yapılmasında ısrarcı. Buna karşı Hindistan, halk oylamasının ancak Pakistan askerlerinin bölgeyi tamamen terk etmesinden sonra yapılacağı görüşünde ve bu kapsamda 1972'de Pakistan ve Hindistan arasında imzalanan Shimla Uzlaşması'nı desteklemekte. Türkiye ise Keşmir konusunda çeşitli uluslararası organizasyonlarda Pakistan'ı destekleyegelirdi. 1994'te Keşmir'deki insan hakları ihallerini Grubu'na üye yolladı. Son yıllarda Türkiye'nin Ankara Keşmir komisyonlarını desteklemesi ise, ikili uzlaşma sorununa daha farklı bir açıdan bakmaya başladı yorumlarına yol açtı.

Kıbrıs konusunda da Hindistan, Türkiye'nin karşısında bir tavır alarak Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin iddialarını destekledi. 1974'te Türkiye'nin adaya asker çıkarmasını eleştiren Hindistan, adadaki sorunun çözümünü egemen, bağımsız, birleşik ve toprak bütünlüğünü sağlamış bir devletin BM kararlarına uygun bir şekilde kurulmasında BM kararları Hindistan'ın bu tavrı, Türkiye tarafından Keşmir sorununa karşı alınan politik bir tavır olarak algılandı.

1970'ler Türkiye-Hindistan ilişkilerinde ekonomik anlamda bazı gelişmelerin de yaşandığı yıllar oldu; ticaret başta olmak üzere sosyal, kültürel ve bilimsel alanda karşılıklı işbirliğini arttırmak amacıyla anlaşmalar imzalandı. Bu süreç, Turgut Özal'ın başbakan olarak 1986'da Hindistan'ı ziyaretiyle en üst seviyeye ulaştı. Rajiv Gandhi'nin başbakanlığı döneminde (1984-89) bu defa Hindistan, dış politikasında Türkiye de dâhil olmak üzere birçok ülkeyle ilişkilerini normalleştirmeye başladı. 1990'lar ise bu ilişkilerin daha spesifik konuları içeren anlaşmalarla ilerlediği yıllar oldu. Alam, ilişki düzeyinin yükselmesinin temel sebepleri arasında her iki ülke ekonomisinin yükselişte olması, iki büyük sorunda gerilim yaratan hususların zamanla yumuşaması, hassas konuların farkında olarak karşılıklı ilişkilerin geliştirilmesi gibi faktörleri sıraladı.

Sonuç olarak Türkiye-Hindistan ilişkilerinin tarihsel kökenine rağmen modern dönemde ortaya çıkan gerilim alanlarının hem Anadolu'da hem de Hint alt-kıtasında yanlış anlaşılmasından dolayı ilişkilerde bir soğukluğun yaşandığı söylenebilir. Ancak yakın dönemde ilişkilerin üst seviyeye çıkması, ticaret hacminin ve karşılıklı resmî ziyaretlerin artması, gelecekte de iki ülkenin işbirliği alanlarının genişleyebileceği anlamına gelebilir. Ancak yakın dönemde ilişkilerin üst seviyeye çıkması, ticaret hacminin ve karşılıklı resmî ziyaretlerin artması, gelecekte de iki ülkenin işbirliği alanlarının genişleyebileceği anlamına gelebilir.

KAM Afrika Konuşmaları

Dilleri ve Edebiyatları ile Doğu Afrika (East Africa and its Languages and Literatures)

Mohamed Bakari

16 Nisan 2011

Değerlendirme: Esra Güzelyazıcı

Doğu Afrika dendiğinde ilk akla gelen ülkelerden Kenya, Tanzanya ve Uganda, farklı tarihî geçmişlerine rağmen sömürgecilik faaliyeti konusunda ortak bir kadere sahiptir. Sömürgeciliğin diğer birçok Afrika ülkesinde olduğu gibi bu ülkelerde de bıraktığı en büyük izlerden biri dil yapılanmasıdır. Fatih Üniversitesi Amerikan Kültürü ve Edebiyatı Bölüm Başkanı Prof. Dr. Mohamed Bakari de "Dilleri ve Edebiyatları ile Doğu Afrika" başlıklı konuşmasında, Avrupalı güçlerin Afrika'yı bölgelere ayırmaları sonucunda buralarda yaşayan çeşitli etnik kökenlere sahip birçok grubun, farklı nedenlerden dolayı bulunduğu yerden ayrılıp başka yere göç etmek durumunda kaldığına ve beraberinde de kullandığı dilleri yeni yerleşim yerlerine taşıdığına dikkat çekti. Bu yerleşim İngiltere'nin de yer aldığına işaret eden Bakari, Wolof, Lingala, Swahili, Hausa, Yoruba ve Igbo gibi Afrika dillerinin bu ülkelerde önemli bir yer edindiğini, hatta popüler kültürün önemli bir parçası olduğunu söyledi.

Küreselleşme henüz yaygınlaşmamışken, Afrika dilleri Batı üniversitelerinde üzerinde

inceleme yapılan ve hakkında eğitim verilen bir araştırma konusuydu. Ancak özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında ve Soğuk Savaş'la daha fazla önem kazandı. Bu dönemde sömürgeciliğin sona erdirilmesi ve Batı'ya ait olmayan dillerin öğrenilmesi, yeni bir politik stratejinin parçasını oluşturdu. Prof. Bakari'nin de konuşmasında değindiği gibi, örneğin Almanlardan İngilizlere geçen (bugünkü Ruanda ve Burundi ile Tanzanya'nın büyük kısmını içine alan) Tanganika'nın kullandığı Swahili dilinde, Almanların dil konusundaki politik yaklaşımlarının etkisi görülmüştür. Almanlar daha güçlü bir yönetim oluşturmak için Swahili dilini etkin bir şekilde kullanmış ve böylece halk ile Alman yöneticiler arasında kuvvetli bir iletişim ağı örülmüştür. Bu dil, daha sonra Tanganika'nın bağımsızlığı (1961-64) sırasında farklı etnik kökenlere bağlı grupların birleştirmede ve onlara millî bir kimlik algısı sunmada çok etkili olmuştur.

Özellikle sömürgeleştirilmiş toplumlarda dilin önemi oldukça büyüktür. Afrika toplumlarında dil, misyonerlik faaliyetlerinde etkili bir erişim kaynağı olmuş; aynı zamanda topluma hâkim bir yönetim anlayışı kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Hristiyan misyonerler, egemen oldukları Afrika topraklarında Swahili başta olmak üzere sıklıkla kullanılan yerel dilleri ve lehçeleri öğrenmişler ve İncil'i de vakit kaybetmeden bu dillere çevirerek empoze etmek istedikleri etik ve ahlâkî öğretileri yaymışlardır. Yerel dillere ve lehçelere hâkim misyonerler, bu dillerin dilbilgisi kurallarını ve sözlüklerini de yeniden düzenleyerek bir anlamda modernize

Küresel
Araştırmalar
Merkezi
KAM

Şark Meselesinden Demokratik Açılıma: Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası

Hüseyin Yayman

17 Mayıs 2011

Değerlendirme: Sabri Akgönül

etmişlerdir. Bu yüzden İncil'in, hiç kuşkusuz, Afrika edebiyatı geleneği üzerinde önemli etkileri olduğunu söyleyebiliriz. Ancak, özellikle Swahili dili bağlamında, İslâm'ın da Afrika dilleri üzerindeki etkisi yadsınmaz.

İslâm ve Swahili kültürünün karşılaşması, yapılan araştırmalara göre sekizinci yüzyıla dayanmaktadır. Arap Yarımadası'ndan gelen tüccarlar İslâm'ı bu coğrafyaya taşımışlar ve ayrıca Yemen'den gelen Hadramilerin de bunda büyük katkısı olmuştur. Ağırhka Doğu Afrika'da hâkim Swahili kültürü, İslâm'ın da etkisiyle, kendine has özellikleri bünyesinde İslâmî hem de yerel değerler ve kültür hâline barındıran bir medeniyet ve kültür hâline gelmiştir. Elbette bunun sonucunda İslâmî Swahili Edebiyatı doğmuştur.

Her ne kadar "İslâm Edebiyatı" tamlaması, bu edebiyat kapsamındaki bütün eserlerin İslâmî inanç ve doktrinler temelinde yazıldığını ve bununla sınırlı kaldığını çağırırsa da, bu durum her zaman geçerli değildir. Örneğin önemli bir şair olan Muyaka'nın, eserlerini "camiden piyasaya taşıdığı" söylenir ki aslında bununla kastedilen, geleneksel İslâmî temaları ve türleri kullanmalarına rağmen, şairlerin şiirlerinde açık bir dille dünyevi veya uhrevî temalar kullanıp kullanmama arasında kaldığıdır.

Bakari konuşmasının sonunda, her ne kadar kendilerine öz yapıları olsa da, Doğu Afrika dillerinin çeşitli sosyoekonomik, kültürel ve politik sebeplerden ötürü farklı süreçlere girerek değişime uğradığını ifade etti.

"Milliyetçilik Konuşmaları"nın dördüncü konuşması Gazi Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesi ve SETA Vakfı uzmanı Hüseyin Yayman oldu. Osmanlı'dan devreye geçen, gün geçtikçe içinden çıkılmaz bir boyuta varan ve ismi üzerinde bile bir mutabakata varılmayan "Kürt meselesine" dair Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana yazılmış gizli açık tüm belgeleri *Şark Meselesinden Demokratik Açılıma: Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası* isimli raporunda, devlet belgelerinden bir araya getiren Yayman, devlet belgelerinden partilerin çalışmalarına kadar tüm literatürü tek tek inceleyerek bir hafıza tazelemesi somucunda şu kaniye ulaştı: "Bir anlamda yakın dönem Türkiye tarihi soruna isim verme pratiğiyle geçmişte, Türkiye'nin Kürt sorunu hafızasını temel metinler (yazılan raporlar) üzerinden analiz etmeye çalışan Yayman, araştırma sürecinde üç temel problematiğin olduğunu aktardı: (1) Aktörler/Öznel: Bu metinler kimler tarafından

* Hüseyin Yayman, *Şark Meselesinden Demokratik Açılıma: Türkiye'nin Kürt Sorunu Hafızası*, SETA, 2011.

yazılmıştır ve yazarların siyasal ve ideolojik konumlanışları nelerdir? **(ii)** Yazılan dönem: Metinlerin yazıldığı dönemin siyasal ve toplumsal iklimi nasıldır? **(iii)** İçerik analizi: Bu metinlerde “sorun” nasıl tanımlanmaktadır ve “çözüm” konusunda neler önerilmektedir?

Bu üç adımın sonunda, Türkiye'nin Kürt meselesinde iki temel paradigmasının olduğunu ifade eden Yayman'a göre bunlardan birincisi *güvenlikçi yaklaşımdır*. Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren başlayan ve 2000'lerde dalga değiştiren bu yaklaşım, meseleyi bir asayiş sorunu olarak ele alır ve çözümünü de 1925 Şeyh Said İsyanı'ndan sonra dönemin Meclis Başkanı Abdülhâlık Renda ve Dâhiliye Nazır Cemil Uybadın tarafından hazırlanan ve bu, devletin ilk resmî Kürt siyasetini oluşturur. Bu iki ismin hazırladığı ön rapor, Şark Islahat Planı'nın ön tezlerini ve temel referanslarını da teşkil eder. Şark Islahat Planı'nın 2000'lere kadar devletin resmî Kürt politikasını belirlediğini vurgulayan Yayman, hükümetler ve dönemler değişse de aynı plandan sonra Kürt bölgesinde üç tane Genel Müfettişlik açılır: İlki 1927'de Diyarbakır merkezde, diğer ikisi ise Dersim (Tunceli) ve Erzurum'da. Kürt bölgesine gönderilen genel müfettişlerin, valilerin, mülkiye müfettişlerinin yanı sıra İsmet İnönü, Celal Bayar ve Fevzi Çakmak gibi üst düzey devlet adamlarının da raporlar hazırladıklarını söyleyen Yayman, rapor yazmanın 1930'larda hızlandığını kaydetti. Yayman, bu raporların ana temalarını üçlü bir sınıflandırmaya tâbi tutarak şöyle sıraladı: **(i)** İnkâr: Kürt yoktur, onlar asıl ola-

rak Türk'tür. **(ii)** Asimilasyon/Türkleştirme: “Kendini Kürt zannedenler”i Türk olduklarına ikna etmek gerekir. **(iii)** İskân: “Kendini Kürt zannedenler”i Türk bölgelerinde iskân etmek lazımdır.

Yayman'a göre sorunun tanımlanması ve içeriği eksik ve problemli olduğu gibi, bu sorundan kaynaklanan istatistikî veriler dahi karartıldı. Son otuz yılda PKK ile savaşın neden olduğu can kaybı, boşaltılan köy sayısı ve “faili meçhuller” bile net değil. Bütün bunları “Siyasetsizlik” derken konjonktürel, mevsimsel ve birtakım taktik adımların sorunu daha da katmerleştirdiğini ve devletin bu siyaset-sizliğinin PKK'nın daha fazla taban bulmasını sağladığını ifade etti.

Özellikle PKK'nın çıkışı ve güçlenmesi ile birlikte artık Kürt sorununun yönetilemez olduğunu anlaşıldığını aktaran Yayman, Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) hazırladığı raporlarda (1989) “Kürt sorunu bir insan hakları ihlali ve demokrasi geliştirilmeye çalışıldığı şeklinde bir yaklaşım geliştirilmeye çalışıldığını ifade etti. Yayman'a göre 1990'ların sonu itibarıyla resmî siyaset değişim gösterdi ve devlet, sorunu silahla değil *demokratikleşme* hamleleriyle çözmeye çabaladı. “2000'li yıllarda gelen ‘demokratikleşme’ ile beraber neden hâlâ sorun çözülmüyor ve Kürt bölgesindeki tansiyon düşmüyor?” sorusuna Yayman dört aşamalı bir cevap verdi: **(i)** *gecikme*, zamanında yapılmayan iyileştirmelerin ve atılmayan adımların beklenen faydayı sağlamaması; **(ii)** *muhataplık sorunu*, sorunu esas muhatap-

larıyla çözmeye çalışmamak; (iii) milliyet-
çilik meselesi (iv) siyasetteki müteredditlik,
devletin net bir Kürt siyasetinin olmaması...
Bu değerlendirmeye karşın, Türk ordusunun
ve Türk siyasetinin, daha yakın dönemdeki
“hiçbir zaman askerî yöntemlerden vazge-
çilmediği ve vazgeçilmeyeceği” yönündeki
açıklamaları, Yayman’ın çizdiği üzere iki pa-
radigma arasında keskin bir kopuş mu yoksa
bir süreklilik mi söz konusu sorusunu akıllara
getiriyor.

Yayman’ın katılımcılardan büyük ilgi gören
konuşması, bölgede yaşamış olanların zaman
zaman kendi tecrübelerini de aktardıkları ol-
dukça uzun bir soru-cevap faslıyla sona erdi.

KAM İktisat Konuşmaları

İslâmî Finansın Sınırları: Eleştirel Bir Perspektif (Frontiers in Islamic Finance: A Critical Perspective)

**Muhammed-Shahid
Ebrahim**

8 Temmuz 2011

Değerlendirme: Melike Akkuş

Küresel Araştırmalar Merkezi Temmuz ayın-
da İslâmî finans alanında saygın bir isim olan
Bangor Business School öğretim üyesi Prof.
Dr. Muhammed-Shahid Ebrahim’i ağırladı.
Gerçekleştirilen toplantıda, “İslâmî finans”
adı altında yapılan işlemlerin dayanak nok-
tası olan “ribâ” kavramı üzerinde durularak
özellikle İslâmî finansal enstrümanlarla ala-
kalı tenkitler hakkında konuşuldu.

Ekonomik gelişmenin arkasında fon sahip-
leri ile fon kullanıcılarını başarılı bir şekilde
biraraya getiren finansal kuruluşların yer
aldığını, sağlam bir sermaye yapısı olmadan
sağlam bir ekonomiden söz edilemeyece-
ğini söyleyen Prof. Shahid şöyle devam etti:
İslâmî finans ya da ekonomi hakkındaki
farklı yaklaşımlar, bazı temel tanımlar konu-
sunda yapılan hatalardan kaynaklanmakta-
dır. Mesela ribâ kavramını doğru bir şekilde
tanımlamadan İslâmî ekonomi üzerine kafa
yoramayız. İbn Manzur’un *Lisânu'l-Arab*
sözlüğünde “toplama, artuş, artışa neden
olan her şey” diye nitelediği ribâ kavramı
birçok kişi tarafından farklı yorumlanmıştır.
“Ribe’n-nesfe” ve “ribe'l-fadl” olmak üzere
iki çeşidi bulunan ribâ, İslâmî finans açısın-
dan ayırt edici bir niteliğe sahip olması hase-
biyle mühimdir.

Ribe'l-fadl parayla malın aynı anda teslim
edildiği işlemlerde ortaya çıkar. Özellikle
altın, gümüş, buğday, arpa, hurma ve tuzdan
müteşekkil altı çeşit mal için cinsiyle,
eş zamanlı mübadele yapılması gerektiği
hadislerde açıkça belirtilmiştir; yani altın
satıp parasını sonra almak gibi bir uygulamayı
İslâm’a uygun değildir. Mübadele temelli
ekonomilerde kur’u tahmin etmek mümkün
değildir, yani hangi ürünün hangi ürünle eş-
değer olacağı kestirilemez; bu sebeple para-
sal ekonomiler daha verimlidir. Takaslarda
mutlaka bir taraf diğerine nazaran daha
az kazanır ki bu da daha az kazanan tarafından
kişiye ait mala çok kazanan tarafından
el konması anlamına gelir. Kur’an-ı
Kerim ribâyı “malların haksız yere

Küresel
Araştırmalar
Merkezi
KAM

el değiştirmesi” olarak tanımlar. Mübadele ekonomilerinde de malların haksız yere el değiştirme potansiyeli olduğu için ribe'l-fadl yasaklanmıştır. Rıbe'n-nesie ise daha sonra inşa edilecek bir şeyin satılması gibi ertelenmiş mübadelelerde görölür. Rıbe'n-nesie de tıpkı ribe'l-fadl gibi malların haksız yere el değiştirmesine sebep olduğu için İşlâm'a uygun değildir. Mesela enflasyon bir ortamda herhangi bir projeye yatırım yapıldığında enflasyon faiz oranından yüksek çıkarsa yatırımcı (*lender*), faiz enflasyon oranında yüksekte kalırsa yatırım sahibi (*borrower*) zarar eder. Her iki durumda da biri sebepsiz yere bir diğerinin malına el koymuş olur ki bu da Kur'an-ı Kerim'de açıkça yasaklanacaktır. Öte yandan İşlâm'da herhangi bir ticarete dâhil olan taraflar o ticaretten kaynaklanacak riski de eşit olarak paylaşmak durumundadır. Oysa *murâbaha* tarzı finansman işlemlerinde finanse edilen mala ait yıpranma payı, yani Ribâ özelliği taşıyan finansmanlar, zaman içinde fakir insanların ekonomik sistemini dışında kalmalarına sebep olmaları hasebiyle İşlâmî sosyolojik sistem açısından da sakıncalıdır.

Ulema malları “ribevi” ve “gayri ribevi” olarak ikiye ayırmıştır. Rıbevi mallar, Hanbelilere ve Hanefilere göre ölçülebilen, tartılabilen, tek başına kıymeti mallardır. Şafileer ve Malikiler ise, altın ve gümüş gibi kendinden menkul değeri olan malları ribevi kabul eder.

Ev, araç gibi mallar gayri ribevi kabul edilir; bu sebeple İşlâmî finans kuruluşları ya da katılım bankaları tarafından uygulanan konut

finansmanı, araç finansmanı gibi işlemlere ulema tarafından cevaz verilmiştir. Ancak ribânın tanımı detaylı olarak gözden geçirdiğinde, risk tarafları arasında eşit olarak paylaşılmadığı için bu tip finansmanların da sakıncalı olduğu anlaşılacaktır.

Sonuç olarak, İşlâmî bir ekonominin düzeni tesis etmenin öncelikli yolunun konvansiyonel piyasaya ait ürünleri İşlâmî kurallara uygun olacak şekilde revize etmekten değil, helal bir sermaye yapısı kurabilmekten değil, finansal bir enstrüman olarak ekonomik sisteme dâhil edilmesiyle hem sermaye yaratacağını, hem de yoksulların finansal sistem dışında kalmasının engellenebileceğini ifade etti. Prof. Shahid'in açık ve etkili anlatımıyla renklenen toplantı katılımcıların sorularıyla devam etti.

KAM Etkin Yönetim Söyleşleri

Bilgi Toplumunda Teknoloji Yönetimi

Erkan Akdemir

2 Nisan 2011

Değerlendirme: Emel Öncel

“Etkin Yönetim Söyleşleri”nin on altıncısını, Avea Genel Müdürü Erkan Akdemir ile gerçekleştirdik. Telekom sektöründe politika oluşturma, derin bilgi birikimi ve deneyimi olan Akdemir, söyleşkiye kariyerini anlatarak başladı.

Akdemir, 1986'da Hacettepe Üniversitesi Elektronik Mühendisliği'nde lisansını, Amerika'daki Colorado Üniversitesi'nde ise lisansüstü eğitimini tamamlamış. Türk Standartları Enstitüsü'nde iki yıl mühendislik yaptıktan sonra, yurtdışında interdisipliner bir program bulup burada yöneticilik eğitimi almış -ki Akdemir'e göre bu eğitim, bugün sahip olduğu farklı bakış açısının da temeli.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) Müsteşarlığı'nda uzman yardımcısı olarak göreve başlayan Akdemir, 2002-2005 yılları arasında DPT'de danışmanlık yapmış. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu'nun kuruluşunda, 2000-2002 yılları arasında kurul kurucu üyesi olduğu yapıldıktan sonra, 2002'de Türk Telekom Yönetim Kurulu Başkanlığı'na geçmiş. "On beş yıllık çalışmamın sonucunda yönetici oldum ve hiç kariyer planlamasın hayatında Akdemir, kariyer planlamasın hayatında pek yerinin olmadığını dikkat çekti.

Türk Telekom'un o dönemlerde haberleşme sektöründe politika belirleyen, proje hazırlayan bir birim olmasından hareketle Akdemir, telekom politikası belirleme ve regülasyon konusunda kendisini geliştirmiş. Bulunduğu alanı "niş alan" olarak tanımlayan Akdemir, bu alanda açık olduğunu vurguladı ve "Türkiye'nin en iyi regülasyoncuları arasında ilk üçe girebilirim" sözüyle bu alandaki iddiasını dile getirdi. Akdemir'in kariyer tecrübesini detaylı bir şekilde deneyim kazanmanın bir alan bulup orada sahibi olduğu vurgusu hatırmızda kalan önemli bir husus oldu. Hazine'ye bağlı çalışan bir şirket olan Türk Telekom'da üç sene Yönetim Kurulu Başkanlığı yürüttükten sonra, Türkiye'nin en başarılı özelleştirmelerinden birine imza atarak kamu hayatından sonra yabancı sermayeli Cisco System'in üç yılı aşkın bir süre genel müdürlüğü görevini icra eden Akdemir, küresel bir şirketin liderliğini yapmanın en teresan kariyer tecrübesi ile Akdemir, 2009'da Avea ile yollarını birleştirmiş. Politika belirleme, düzenleyici tarafta yer alma, birleşmeler (Aria ve Aycell), Türk Telekom'un satılması ve kamu ile yabancı bir şirketin birleşmesi vakalarını tecrübe etmiş biri olarak Akdemir, Avea'ya farklı birikimlerle geçmiş.

Yaptığı işi "restoran işletmeciliği"ne benzeten Akdemir, ürün ve servisi sunup müşteriyi memnun etmeyi ve sadık müşteri potansiyelini arttırmayı hedeflediklerini ifade etti. "Biz teknoloji yönetmiyoruz, satış yapıyoruz" diyerek, satış işinin büyük zorluklarına rağmen hiçbir zaman ölmeyecek bir meslek olduğunu da sözlerine ekledi. Akdemir, telekom sektörünün, önce düzenleyici kurumu olan kamu tarafında kanun yapıcı olarak bulunmasının ve piyasada ilk olmanın getirdiği avantajla işin bütün karmaşasını ve çıkmazlarını bilmesinin, ardından özel sektöre geçip bu tarafta yer almasının, yani her iki tarafın da hükümlerine tâbi bir şirkette talep eden düşünce yapısını kavramış olmasının, iş hayatında kendisine ve çalıştığı firmaya büyük artılar katıldığını ifade etti.

Akdemir, telekom sektöründe hızla büyüyen şirketlerin, farklılaşan ve

Liderlik ve Organizasyon Yönetimi

Haluk Yıldız

28 Mayıs 2011

Değerlendirme: Cüneyt Bahadır

müşteriye yakınlaşan, yeni alanlar açabilen şirketler olduğunu, Avea olarak bu büyüme- yi doğrudan satış noktaları, çağrı merkezleri, internet ve sosyal medya gibi müşteriye daha yakın ortamlarda bulunarak yapmaya çalış- tıklarını belirtti.

Akdemir, yöneticiliğin istemekle gerçek- leşmeyeceğini, sürekli çalışma ve odaklan- ma durumunda kendiliğinden geleceğini, bize kendi deneyimleriyle göstermiş oldu. Akdemir'e göre bir yönetici, her alana odak- lanmamalı; fakat az da olsa her alanda, özellikle de satış, finans ve hukuk alanında bilgi sahibi olmalı ki bir sıkıntı halinde mü- dahale edebilsin. Mesela, hukuk alanında sahip olmalı ki işin mevzuatına göre hareket edebilsin. Yine bir muhasebeci kadar muhasebe bilgisi olmalı ki şirketinin durumu hakkında bilgi sahibi olacak kadar muhasebe bilgisi olmalı. Tabii ki şirketinin vizyonuna uygun strateji belirmeye yardımcı olmalı... Yönetim-liderlik konusuna değinen Akdemir, yönetimin makro ve mikro anlamda kilit noktasının satış ve pazarlama olduğunun altını çizdi. Tüketici talepleri değişken oldu- ğundan, tektip bir lider modeli olmayacağına belirten Akdemir'e göre lider, müşterinin isteklerini karşılayan değil; ona yeni ihtiyaç alanları yaratan, müşteri davranışlarını yeni- den şekillendirebilen, değiştiren dönüştüren kişidir.

Sonuç olarak, sürekli değişken bir yapıdaki teknoloji sektörünü yönetmek zor bir iş oldu- ğundan, sektörün rekabet ve kaotik ortamı, sürekli olarak Ar-Ge çalışmalarını ve inovatif fikirleri teşvik etmekte. Bu çerçevede sektör liderliğini, bilgi ve teknolojinin harmanlandığı yeni alanları oluşturanlar kazanabilir.

"Etkin Yönetim Söyleşileri" nin on sekizinci- sinde konuğumuz Kastamonu Entegre A.Ş. (KEAS/Hayat Holding) Genel Müdürü Haluk Yıldız, konumuz ise "Liderlik ve Organizas- yon Yönetimi" idi.

1981'de Boğaziçi Üniversitesi Makine Mühendisliği'nden mezun olan Haluk Yıldız, iş hayatının ilk on yılında KEAS ile proje ya- tırım müdürü olarak tanışır ve 2000 yılında genel müdür unvanını elde eder. Şirketinin 60 milyon dolar olan cirosunu on yıl içinde – ülkenin atlatığı iki büyük krize rağmen– 2010 yılı itibarıyla 750 milyon dolar seviyesine geti- rip KEAS'ın en büyük beş yüz şirket arasında ilk ellide yerini almasını sağlar. Bu işin sırrını sorduğumuzda, iki saate yakın yaptığı enerjik sohbetinden detaylarını öğrendik tabii, ama özetle "ekip işi" dedi.

Yıldız, organizasyonların yönetiminde ve onlara liderlik etmede temel taşları "başarı ve güven" olarak sıraladı. Küçükten aldığı ve büyümesinde büyük katkı sağladığı şirketin kurumsallaşma sürecinin kolay olmadığını bahsederek şunları söyledi: "Kurumsallaşma, patronun (ya da yöneticinin) demesiyle tepeden inme olamaz; bu, en tepeden en aşağıya kadar herkesin içinde bulunduğu bir süreçtir ve bu süreci iyi yö- netecek başarılı ve güvenilir bir ekip elzemdir. Şirket yönetme,

yönetim kurulu ve patron yönetimini de kapsar. Patronlar şirketleri oluştururken çok emek harcadıklarından profesyonellere emanet etmeleri öyle sanıldığı gibi kolay olmaz.”

Yönetici olunca çoğu zaman kendi konularında daha becerikli insanlarla çalışıldığını söyleyen Yıldız’a göre, bir yöneticinin, başarı ve güvenilir olmanın yanında, farklı konulardaki başarılı insanların birarada tutabilecek ve pozitif değer üretebilecek bir harmoniyi oluşturmak için insan odaklı düşünebilen bir yapısının bulunması gerekir.

Yıldız iyi bir yöneticinin kendini sürekli ve sürdürülebilir bir şekilde geliştirmesinin önemine vurgu yaparken kendi hayat tecrübelerinden de örnekler verdi. Verdiği örneklerden anlıyoruz ki iyi bir yöneticinin finans kadar tarih, pazarlama kadar da sosyoloji ve psikolojiden anlaması, hem kendisi hem de liderlik ettiği organizasyonun sürdürülebilir bir başarı elde etmesi açısından önemli.

Sohbetinde gençlerin sosyalleşme sıkıntısına da değinen Yıldız, “Y kuşak” diye tabir ettiğimiz 1980 sonrası neslin hızla yükselen ve popülerleşen facebook, messenger tarzı sosyal internet platformları nedeniyle gerçek dünya yerine sanal dünyada sosyalleştiklerine dikkat çekti. İş hayatındaki en önemli ve gerçekli beceri olarak değerlendirdiği “iletişim geliştirilmesi” becerilerinin sürekli olarak doğru bir şekilde sosyalleşerek yapabileceğini ifade etti.

Sohbetinin sonunda yaptığı genel değerlendirmede, yönetim ve liderlik için inancımız-

da varolan tevazu ve istişareye vurgu yaptı. İnancın özünde enaniyete yer olmadığı gibi hayatımızda da bırakmamız gerektiğine dikkat tevazuyu elden bırakmamız gerektiğine ortak aklın olduğunu, ortak aklın ise istişare ile oluştuğunu hatırlatarak istişareyi yönetimin her kademesinde olmazsa olmazlar arasına koydu.

Yıldız, etrafına yaydığı pozitif enerjisi, sıcak anlatımı ve yöneticilik hayatından aktardığı esprili örneklerle akıllardaki eski yönetici tanımları ile pek uyuşmuyordu. Bize kendi temellerimize dayanan, dünyayı algılayabilen, iletişim becerisi yüksek, insan odaklı, sosyal bir yönetici profilini hem aktardı hem de gençlerin bu vizyona sahip olmasının gerekliliğinden bahsetti.

KAM Özel Etkinlik

Amerikan Genç Girişimciliği: Türkiye İçin Bir Perspektif (American Youth Entrepreneurship: A Perspective for Turkey)

Saeb Ahsan

10 Haziran 2011

Değerlendirme: Said Salih Kaymakçı

Üniversite yıllarından itibaren ABD’de girişimcilik alanında çalışmalarını dikkat çeken ve 2010-2011 akademik yılında Fulbright araştırmacısı olarak Koç Üniversitesi’ne gelerek “Türkiye’de

Küresel
Araştırmalar
Merkezi
KAM

girişimcilik ve sosyal sorumluluk” konusunda çalışan Saeb Ahsan, Küresel Araştırmalar Merkezi’nin “Özel Girişimcilik” programında “Amerikan Genç Girişimcilik: Türkiye İçin Bir Perspektif” başlıklı bir sunum gerçekleştirdi.

Sunumuna, girişimciliğin sözlüklerde “bireyin iktisadî fırsatlar yaratmak için bir organizasyon bağlamında risk alması” şeklinde tanımlandığına değinerek başlayan Ahsan, kendisine göre bu kavramın bir işi gerçekleştirmekten çok “dinamik bir süreç, yeni fikirler, yaratıcılık ve bir vizyon sahibi olmak” anlamına geldiğini belirtti. Ahsan, girişimciliğin Amerikan kültürünün bir parçası olarak görüldüğüne işaret ederek bu durumun temel Amerikan değerleri olan özgürlük ve bireycilik ile doğrudan ilişkili olduğunu vurgu yaptı. Ahsan’a göre, girişimcilik, hareketi için eşit fırsatlar yaratarak yukarı yönlü da bağlantılı ve azınlıkların girişimcilik oranı, çoğunluğu oluşturan beyaz Amerikalılardan daha fazla. *Newsweek* dergisinin yaptığı bir araştırmaya göre Amerika’nın dünyada zengin olmak için en iyi yer olarak gösterilmesi de bu durumu doğrular nitelikte. Amerikalılar büyüme için bir fırsat yaratmıştı, girişimciliğe önem veriyorlar.

Ahsan, Amerika’da fikrî mülkiyet haklarının güçlü bir koruma altında olduğuna vurgu yaparak bunun araştırma ve geliştirmeyi teşvik ettiğine ve Amerikan girişimciliğine yenilikçi bir hüviyet kazandırdığına dikkat çekti; Ar-Ge faaliyetlerinin Amerikan gayri-safi yurtiçi hasılasının (GSYH) %3’ünü teşkil

ettiğini belirtti. Ahsan’a göre, Türkiye’deki girişimcilik yenilikçi olmaktan çok verimlilik merkezli bir yapıya sahip; fikrî mülkiyet hakları ise güçlü bir korumaya sahip değil. Ar-Ge faaliyetlerine ayrılan pay da GSYH’nin %1’ine tekabül ediyor. İş dünyasında büyük şirketlerin geçmişten gelen egemenliği söz konusu ve bu durum ancak son yıllarda küçük ve orta ölçekli işletmelerin daha fazla iş yapmasıyla biraz olsun değişmeye başladı. Amerika’da da şirketler tarafında yapılar son on yılda bu durum değişti ve büyük şirketlerin yenilik yapmadaki payı %16’ya kadar düştü.

Genç Amerikalıların “girişimciler kuşağı” olarak görüldüğünü söyleyen Ahsan, bu kuşağın Sanayi Devrimi’nden beri en girişimci kuşak olduğuna vurgu yaptı. Buna göre bugün 34 yaş altı 5,6 milyon Amerikalı kendi işine sahip. Öte yandan girişimcilikte yaşanan bu canlılığa rağmen yeni girişimlerin %40’ının başarısızlığa uğradığına dikkat çekmekte fayda var.

Ahsan’ın değindiği bir diğer konu da üniversite-girişimcilik ilişkisi... Buna göre girişimcilik son yirmi yılda akademik bir disiplin olarak hızla büyüdü ve bugün Amerikan üniversitelerinde girişimcilik üzerine verilen toplam 5.000 ders bulunuyor. Ayrıca üniversiteler genç girişimcilerin araştırma-geliştirme yapabilecekleri, biraraya gelip fikir alışverişinde bulunabilecekleri ve parlak fikirlerini girişimcilik yarışmalarında sermayedarlarla paylaşabilecekleri bir platform niteliği kazandı.

“Arap Baharı ve Türk Seçimleri”nin Ardından Ortadoğu'nun Geleceği (The Future of the Middle East in the Aftermath of “the Arab Spring and the Turkish Elections”)

15 Temmuz 2011

Değerlendirme: Elif Sezer ve Z. Tuba Kor

Yine de üniversite eğitiminin girişimciliğe katkısı tartışmalı. Zira gençlerin üniversitede toplumdaki üretken bireyler olarak yer alacakları bilgileri öğrenmediklerini ve sadece zaman kaybettiklerini düşünün pek çok kimse var. Üniversite diplomasının değeri giderek düşerken, bazı insanlar üniversiteye gitmeden hayata atılarak daha verimli bireyler olabiliyorlar... Kanaatimizce Ahsan'ın bir patlama yaşanan günümüz Türkiye'si için üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir husus olarak karşımızda duruyor.

Genç girişimciliği destekleyen bir diğer kurum da Amerika sathına yayılmış girişimcilik odaklı vakıflar. Bu vakıflar, hem parlak fikirli genç girişimcilere sermaye sağlıyor, hem de seminerler ve konferanslar vasıtasıyla girişimcilik eğitimi veriyor. Genç girişimcileri biraraya getirerek fikir alışverişinde bulunmalarına katkı sağlıyor.

Sunumunda Türkiye'deki genç girişimciliğine dair gözlemlerine de yer veren Ahsan, girişimci genç Türklerin daha çok aile işletmelerine gelenekten geldiklerine, yeni limanlara yelken açmak yerine mevcut aile işletmelerini temel alarak yeni yatırımlar yaptıklarına dikkat çekti.

Ahsan son olarak Amerika'da yaşanan ekonomik krizin genç girişimciler için büyük bir fırsat olduğuna vurgu yaptı. Zira kriz zamanlarında bir taraftan büyük şirketler küçük sektörlerden çekilirken, öte taraftan tüketicilerin büyük markalara bağlılıkları azalıyor. Bu durum küçük işletmeler kurarak yola çıkan genç girişimcilerin önünü açıyor.

Küresel Araştırmalar Merkezi'nin, Kahire Üniversitesi bünyesindeki Medeniyet Araştırmaları ve Kültürlerarası Diyalog Merkezi işbirliğiyle düzenlediği uluslararası sempozyumda “Arap Baharı”nın ve Türkiye'de 12 Haziran'da yapılan genel seçimlerin ardından Ortadoğu'nun geleceği tartışıldı. Gerek “Arap Baharı”nın “devrim”e ilk elden tanıklık eden Mısırlı akademisyenlerce değerlendirilmesi, gerekse bu sürecin Türk dış politikası ve ekonomisine muhtemel etkilerine Türk akademisyenlerce değinilmesi bakımından özellikle önem taşıyan bu ufuk açıcı sempozyum, 4-9 Temmuz tarihlerinde Bilim ve Sanat Vakfı'nda yapılan “Ortadoğu” konulu “Yaz Programı”nın da tamamlayıcı mahiyettedir.

Kahire Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden Prof. Dr. **Nadia Mostafa**, uluslararası sistemin Arap devrimlerine etkisini konu alan tebliğinde, öncelikle bu konudaki iki temel bakış açısını aktardı: (i) Arap devrimleri tamamen dış güçlerin bir komplosudur. (ii) Tunus

Nadia Mostafa

ve Mısır'da devrimin patlak vermesi ve gidişatı uluslararası sistem açısından tam bir sürprizdi; ancak müteakip süreçte büyük güçler mevcut devrimleri sınırlandırmak ve muhtemel devrimlerle baş edebilmek üzere gerekli hazırlıkları yaptılar... Nadia Mostafa, komplo ve dış müdahale iddialarının bölgenin tarihini hiç bilmemekten kaynaklandığını vurguladı; mevcut devrimlerin, Arap halklarının haksızlıklara, eşitsizliklere ve despotizme karşı duruşunun doğal bir sonucu olduğunu belirtti. "Bütün bu uluslararası sistemin Arap devrimleri üzerindeki etkisini ve olumsuz yöndeki müdahale süreci asloan iç dinamikler; ancak mevcut Ali Paşa döneminden bu yana iki yüzyıldır bölgedeki bütün devrimlerin kaderini uluslararası sistem etkiledi. Batılı güçler, sistem üzerindeki hegemonyalarını korumak üzere devrimleri ya sınırlandırdı ya da etkisizleştirdi."

Nadia Mostafa sistem analizi çerçevesinde bütün bu süreci ele alırken, devrimlere ilişkin mevcut literatürü de değerlendirdi ve "Arap halklarının devrimi"nin geleneksel devrimlerden farklarına değindi. Küresel ve bölgesel uluslararası sistem açısından mevcut süreci değerlendirmesinde dikkat çekici hususlar şunlardı: Batı, yaşananları devrim olarak kabul etmiyor; "ayaklanma", "değişim", "reform" vs. diyor. Mısır ve Tunus'ta yaşanan devrimi, reform söylemiyle sınırlandırmaya ve malî yardımlar için çeşitli önkoşulları ileri sürerek rejimlerin karakterini etkilemeye çalışıyor. İslâmî güçlere karşı da liberalerle destekliyor. Ayrıca bölgeyi alt-bölgelere ayrı ayrı ele alıyor. Bahreyn'de İran'ın nüfuzuna karşı Körfez ülkelerinin askerî müdahalesini

destekleyerek devrimi bastırmaya, Yemen'de "radikal İslâm" tehdidine karşı mevcut lideri değiştirip rejimi aynen sürdürmeye çalışıyor. Libya'da sivillere yönelik katliamı önleme bahanesiyle ve maalesef Libya'lıların da talebiyle askerî müdahaleye girişirken; Suriye'de Esad rejimine yönelik baskıların giderek artması da, Lübnan ve İran bağlantısından dolayı, askerî müdahaleyi düşünmüyor. Bu farklı uygulamalar, Batı'nın insan haklarına saygı ve özgürlük sloganının bölgedeki çıkarlarını koruma karşısındaki konumunu net bir şekilde ortaya koyuyor.

Son olarak Nadia Mostafa, Ortadoğu'daki devrim sürecinin kaderini, her ülkenin kendi içindeki gelişmelerin belirleyeceğini, öte yandan -komplo teorilerine düşmeden- uluslararası sistemin rolünü de yadsınmamak gerektiğini söyledi. Bir soru üzerine, "Mısır'daki devrimin başarısında ordunun davranışı belirleyiciydi. Ancak ordunun devrimin ideallerini ne ölçüde sürdüreceği şüpheli. Unutmamak gerekir ki bu, Mübarek'in şekillendirdiği bir ordu ve ayrıca ABD ile Mısır ordusunun yakın ilişkisi ortada" diyerek önemli bir boyutta dikkat çekti.

Filistin asıllı Fas vatandaşı olan siyaset bilimci profesörü ve Kudüs'e Destek Kongresi Genel Sekreteri **Said El Hasan**, Ortadoğu'da meydana gelen yeni değişimler ışığında Kudüs'ün geleceği üzerine bir konuşma yaptı. Filistin ulusal kurtuluş mücadelesinin herhangi bir somut başarı elde edemeden yolun sonuna geldiği bir dönemde, Arap coğrafyasındaki hareketlenmelerden alınan ilhamla ve güç dengelerindeki değişimleri dikkate alarak yeni bir yaklaşımdan,

yeni bir mücadele yönteminden bahsetti: *Nusrâh* (destek, dayanışma). Bu, Kudüs'ü ve Filistin'i destekleyen dünyadaki herkesi harekete geçirecek bir mücadele kimliği. Bir yandan Filistin kurtuluş mücadelesinin ahlâki temellerini ve meşruiyetini ortaya koyan, öte yandan İsrail'i gayrimeşrulaştıran ve gerek siyasi gerekse hukuki açıdan uluslararası düzende ırkçı Siyonistlerin suçlarını ifşa etmeyi amaçlayan bir yaklaşım. Said El Hasan bu çerçevede neler yapacaklarını anlatarak yeni projelerini tanıtmış oldu.

İlk oturumun son konuşmacısı İstanbul Şehir Üniversitesi'nden Yrd. Doç. Dr. **Hasan Kösebalaban**. Arap coğrafyasında yaşanan gelişmelerin Ortadoğu'daki güç dengelerine etkisini ele aldı. Öncelikle bölge ülkelerini beş gruba ayırdı: (i) Batı destekli İsrail, (ii) İran, (iii) Türkiye, (iv) İran etkisindeki Arap ülkeleri, (v) İran etkisine karşı çıkan Arap ülkeleri. İran'ın 2003'teki Irak Savaşı'ndan bu yana bölgede ar-Şii nüfusa sahip Körfez ülkelerinin, İran'ın nüfuz alanının Irak, Suriye ve Lübnan üzerinden Akdeniz'e kadar ulaşmasını varoluşsal tehdit olarak algıladıklarına dikkat çekti.

Arap Baharı ile birlikte bölgedeki güç dengelerinde yaşanan ve yaşanması muhtemel değişimler hakkında özetle şunları söyledi: Arap Baharı'nın en önemli etkisi Mısır'da yaşanan değişim; zira Mübarek rejiminin değişmesiyle birlikte "Büyük Mısır" uluslararası arenaya geri dönüyor. Özellikle İsrail bundan çok endişeli; çünkü Mısır'ın demokratikleşmesi ile birlikte Batı'da yaygın "İsrail, Ortadoğu'nun tek demokratik devletidir" şeklindeki "ahlâki" argüman zayıflıyor ve bu sebeple aldığı kayıtsız-şartsız desteği kaybediyor. Yine Mısır'ın

İran ile ilişkilerini geliştirmeye başlaması Körfez ülkelerinde rahatsızlığa yol açıyor. Irak Savaşı'nın gerçek çıkacağı ise şimdilik müphem ölçüde kazançlı çıkacağı ise şimdilik müphem. Zira devrimler, içeride rejimin demokratikleşmesi talebiyle İranlı gençleri harekete geçirebileceği gibi, bölgede de Esad rejiminin kaybedebileceği gibi, müttefiki Suriye'yi zanamaz. Bahreyn'in Arap-Sünni ekseninden İran eksenine kayışı ise petrol bölgelerinde Şii nüfusu barındıran Suudi Arabistan'ı ve diğer Körfez ülkelerini etkiler. Doğal kaynaklar açısından bağımlı bir ülke olan Türkiye ise, kısa vadede özellikle ticari açıdan kaybeden gibi gözükse de uzun vadede bu sürecin asıl kazananı olabilir. Zira Türkiye'nin bölgeye yönelik elindeki güç unsurları, tarihi kimliğinin yanı sıra demokrasisi ile iktisadi kalkınması, ki bu hâliyle bölgedeki pek çok siyasi harekete ilham kaynağı oluyor. Arap sokaklarındaki yumuşak gücünü İran kaybederken, Türkiye artırıyor.

Kösebalaban, geleceğe yönelik bu kayda değer öngörülerinin ardından önemli bir noktaya işaret ederek sözlerini tamamladı: "Türkiye'nin kısa vadedeki kayıplarına bakıp komplot teorileriyle düşünmemeliyiz; olaylarda dış parmak aramak yerine bu sürecin niye bu kadar geciktiğini sorgulamalıyız."

İkinci oturumun ilk konuşmacısı olan Medeniyet Araştırmaları ve Kültürlerarası Diyalog Merkezi Başkanı Prof. Dr. **Pakynam Elsharkawy**, önce mevcut değişim modelini bölgedeki tarihsel örnekleriyle karşılaştırdı; ardından Türkiye'nin ve Arap Dünyası'nın tecrübelerinden

Prof. Dr. Elsharkawy

hareketle iki tarafın değişim modellerini aktörler ve ilişkiler düzeyinde inceledi; son olarak da önümüzdeki sürece ilişkin muhtemel meydan okumaları sıraladı.

Elsharkawy, herhangi bir değişim modeli için uygulanabilecek üç kriterden bahsetti: **(i)** Değişimin niteliği: devrimsel mi evrimsel mi (reform)? **(ii)** Değişimin türü: Alttan (halk) mı üstten (elit) mi? **(iii)** Değişimin metodu: Barışçı mı çatışmacı mı? Bu kriterler çerçevesinde son süreci, geçmiş Arap devrimleriyle mukayese ederek şu sonuca ulaştı: **(i)** Devrim modelinde melezlik söz konusu; yani halk menşeli devrimci dalga karşısında, yeni siyasi elit veya ordu kanadı uzlaşmacı-reformcu Arap sokaklarından gelmekte. **(ii)** Barışçı yöntemlerle değişimin daha etkin ve etkili olduğu artık anlaşılmuş durumda.

Ardından, "Değişim sürecinde geçiş dönemi daha henüz başlayan Arapların aksine Türkiye, demokrasisini pekiştirme sürecinde; aşağıdan gelen talepler doğrultusunda ve seküler devlet yapısıyla ilişki içinde reformist bir değişim modeli sunuyor. Değişimin melez karakteri açısından benzeşmeler de aktörler ve değişimin boyutu ile hızı açısından farklılaşıyorlar" diyerek Türkiye ve Arap Dünyası'nda ki değişim modellerini şu şekilde kıyasladı:

Aktörler düzeyi: Türkiye'de karizmatik ve klasik liderler söz konusu; Arap Dünyası'nda ise yepyeni bir örgütlenme ve liderlik şekli ortaya çıktı: meydan. Meydanlarda devasa kalabalıkları yönlendiren belirli bir lider yok. Türkiye'deki çok aktif siyasi partiler modeline

karşın Arap Dünyası'nda zayıf ve eski sistemin parçası siyasi partiler söz konusu. Arap Dünyası'nda çok çeşitli İslami aktörler olsa da bunlar hep devletin baskısı altında kaldıkları için defasında siyasi alana geri dönebildikleri için tecrübeliler. Arap Dünyası'nda, zaten bu devrim, klasik devrimlerin aksine iktisadi temelli değil, onur ve özgürlük devrimi.

İlişkiler düzeyi: Araplar uzun seneler aşırı otoriteren bir mirasla karşı karşıya kaldılar; Türklerin ise demokrasi tecrübesi var. Türkiye'de sivilin askeriyeyi kontrol etmeye çalıştığı bir dönemde, Mısır ve Tunus'ta askeriyeye yeni bir rol biçme arayışı var ve ordu, halk devrimlerinin gidişatında belirleyici rolde. Türkiye'de farklı ideolojik projeler, vizyonlar zamanla gelişerek reformcu hareketleri yönlendirirken, Arap Dünyası'nda devrimcilerin net bir ideolojik projeleri yok, alandaki hareketler fikirleri yönlendiriyor. Türkiye'de iktisadi başarılar demokratikleşmenin önünü açarken, Arap Dünyası'nda çevreleşme ekonomik şartlar siyasi talepleri tetikledi. Türkiye'deki reform sürecinde göç ve şehirleşme etkili iken, Arap Dünyası'nda çevre büyük şehirlerden çok daha fazla devrimci.

Gerek Arap Dünyası'ndaki devrimler, gerekse Türkiye'deki değişim süreci bağlamında Ortadoğu kritik bir dönemden geçerken Elsharkawy muhtemel meydan okumaları da sıraladı: Arap Dünyası'nda statüko, hâlâ mevcut olup iç ve dış güçlere karşı mücaadeleyi sürdürüyor. Gelecekte takip

edilecek yol konusunda hâlâ uzlaşılabilir değil, hatta devletin kimliği konusunda bile ciddi bir mücadele sürüyor. Devrimci-Türkiye’de ise Kürt meselesi hâlâ çözülebilir değil. Başat parti hâline gelen iktidardaki AK Parti’nin önümüzdeki senelerde demokratikleşme sürecini nasıl yürüteceği de önemli bir konu...

Soru-cevap faslında ise Elsharkawy, Arap coğrafyasındaki bütün devrimlerin ne İslâmî ne de seküler, fakat millî bir karakteri olduğuna dikkat çekti ve ekledi: “İslâmcılar ile seküler kesimin aralarındaki farklılıkları nasıl kapatacakları önemli; bunu başarırlarsa daha yumuşak bir demokratikleşme süreci yaşanabilir.”

İstanbul Ticaret Üniversite’sinden Yrd. Doç. Dr. **Mesut Özcan**, Türkiye’nin Ortadoğu’ya yönelik “iktisadî karşılıklı bağımlılık” ilkesi çerçevesinde gelişen dış politika ortamına karşı Arap Baharı’nın ardından ortaya çıkan özellikle Libya ve Suriye kaynaklı meydan okumalar ve genel seçimlerin dış politikaya yansımaları üzerine gerek bölgesel, Türkiye’nin son senelerde gerek bölgesel, gerekse uluslararası platformlarda hep değişimi desteklediğini hatırlatan Özcan, ancak bunun Büyük Ortadoğu Projesi gibi yukarıdan dayatılan değil, bölge halklarının talepleri doğrultusunda aşağıdan gelen ve ayrıca devrimsel değil, evrimsel bir değişim olduğunu vurguladı. Bu çerçevede Türkiye’nin Mısır ve Tunus’ta halkın değişim talebini hemen desteklerken, karşılıklı bağımlılığın çok daha fazla olduğu Libya ve özellikle Suriye’de ise barışçıl mekanizmalarla daha yumuşak ve tedrici bir değişimi desteklediğini, ancak halkın talepleri doğrultusunda reformların

gerçekleşmemesi üzerine rejimlerle arasında mesafe koyduğunu anlattı.

Özcan Ortadoğu’daki gelişmelerin seçim kampanyasına da yansdığına ve ilk defa son seçimlerde dış politikanın, hem iktidar partisi tarafından bir propaganda malzemesi olarak kullanıldığına hem de bu alandaki başarıların halkın oy verme gerekçelerinden biri olduğuna değindi. Siyasî parti programlarında da dış politikaya ilişkin benzer şeyler yazsa da özellikle ana muhalefet partisi CHP’nin programında Ortadoğu ve İslâm ülkeleri ile ilişkiler geliştirilirken rejimin laik karakterini zedelememe vurgusuna ve bu bağlamda son yıllarda kimi çevrelerin “dış politikamda Ortadoğululaşması”ndan duydukları endişeye dikkat çekti. Son olarak Özcan, Arap Baharı’nın ardından kısa vadede özellikle iktisadî kayıplardan dolayı birtakım problemler yaşanabileceği, ancak uzun vadede yeni demokratik aktörlerin ortaya çıkışıyla birlikte Türkiye’nin bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerinin daha da gelişeceği öngörüsünde bulundu.

KAM Panel En Az Gelişmiş Ülkeler ve Türkiye

21 Mayıs 2011

Değerlendirme: Özgür Dikmen

On yılda bir tertip edilen ve ilk ikisi Paris, üçüncüsü Brüksel’de yapılan “Birleşmiş Milletler En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı”nın dördüncüsü

Küresel
Araştırmalar
Merkezi
KAM

Mustafa Tutkun

7-13 Mayıs'ta İstanbul'da düzenlendi. Devletlerarası Forum, Özel Sektör Forumu ve Sivil Toplum Forumu olmak üzere üç kısımda gerçekleşen konferansta, belli kriterler etrafında "en az gelişmiş ülke" kategorisine giren ülkelerin çeşitli sorunları masaya yatırıldı. Sivil Toplum Forumu (STF) dâhilinde yer alan Entelektüeller Forumu'nun organizasyonuna katkıda bulunan Bilim ve Sanat Vakfı'nda, konferansı değerlendirmek ve önümüzdeki yıl içinde Türkiye'nin devletler ve sivil toplum düzeyinde yapabileceği katkıları konuşmak amacıyla, konferansın STF koordinatörü Mustafa Tutkun, koordinatör yardımcısı Tubanur Sönmez, panelistlerden Doç. Dr. Emine Nur Günay ve Doç. Dr. Ahmet Faruk Aysan ile Bilinmeyen Filmler Festivali'nin koordinatör yardımcısı Murat Pay'ın katılımıyla bir panel düzenlendi.

Konferansın STF koordinatörü olan Yeryüzü Doktorları Türkiye Genel Müdürü **Mustafa Tutkun**, konuşmasının başında "en az gelişmişlik" kavramından, bu kategoriye giren ülkelerin ortak özelliklerinden ve konferansın geçmişinden bahsetti. STK'ların ilk kez sürece dâhil edildiklerini, Entelektüeller Forumu'nun konferans kapsamında ilk kez yer aldığını, bu forumla en az gelişmişliğin vicdanî boyutuna dikkat çekilmeye çalışıldığını ve "Küresel Vicdan Bildirgesi"yle tüm dünyaya bir mesaj verilme istendiğini dile getirdi.

Tutkun, bu girişimin siyasî boyutuna da değindi: "2015-16 dönemi BM Güvenlik Konseyi geçici üyeliğine adaylığını koyan Türkiye, konferansa ev sahipliği yaparak BM'de en az

gelişmiş ülkelerin desteğini arkasına alabilir ki zaten bu ülkeler desteklerini ifade ettiler. Şimdiye dek hiç olmadığı kadar kapsamlı bir paket açıklayan Türkiye, ciddi projeler ve yardım planlarıyla bu ülkelerin yapısal kalkınmasına da büyük katkıda bulunabilir."

Tutkun, konferans sonunda STF'nin hazırladığı "Sivil Toplum Deklarasyonu"nda, devletler tarafından ortaya konan "İstanbul Eylem Planı"nın ciddi bir şekilde eleştirildiğine değindi: "İstanbul Eylem Planı'nda Brüksel Eylem Planı'na kıyasla yeni bir şey ortaya konmadı; zaten Brüksel'de kabul edilene yakın on yılda ancak beşte biri hayata geçirilebilmişti. Gelişmiş ülkelerin bu tavırna karşılık sivil toplumun, tepki içeren bir deklarasyon hazırlamasında yeni kalkınma paradigması dâhilinde politika yapım süreçlerine dâhil olma beklentisinin gerçekleşmemesinin de rolu olduğuna değinen Tutkun, konferansın organizasyon şekline yönelik de eleştirilerini dile getirdi: "Bu kadar büyük bir bütçeyle daha seçici bir yolla, konuya hâkim aktivistlerin, devlet adamlarının ve uzmanların katılımıyla daha küçük ölçekli bir organizasyon yapılmı, hem de kaynak israfının engellenmesinde hem de kaynak israfının engellenmesinde etkili olabilirdi." Tutkun, konferansın farklı ayaklarının birbiriyle daha entegre olmasının ve konferansın önemine de dikkat çekti.

Mustafa Tutkun'un detaylı sunumunun ardından sözü alan STF Koordinatör Yardımcısı **Tubanur Sönmez**, konferansın Türki-

Emine Nur Günay

ye'deki STK'larca nasıl algılandığından ve bazı eksikliklerinden bahsetti. Sönmez'e göre, Türkiye'deki STK'lar aralarında alanlaşma olsa vâkıf değil; ayrıca aralarında alanlaşma olsa da, -ne yazık ki- derinleşme ve aktif ortaya çıkan sonuç uzmanlaşmayı ve aktif katılımı gerektiriyor. Daha önceki konferanslarda temel eksikliğin kurulması olduğunu söyleyen Sönmez, bu konferans sürecinde bir sivil toplum ağı oluşturulması için harekete geçildiğine, Türkiye'deki STK'ların çabalarının yabancı STK'lar için bir ümit vesilesi olduğunu değindi. Bilhassa Ahmet Davutoğlu'nun konuşmalarında "en az gelişmişlik" kavramını etkili bir biçimde sorgulayarak daha iyi bir kavramsal çerçeve oluşturulması hususunda ki vurgusuyla çok olumlu tepkiler alındığını ifade ederek konuşmasını tamamladı.

Boğaziçi Üniversitesi Dış Ticaret Bölümü'nden Doç. Dr. **Emine Nur Günay**, katıldığı panellere ilişkin gözlemlerinden yaptığı iki sunumdan bahsetti. "Challenges and Opportunities for LDCs" başlıklı ilk sunumundan hareketle Günay özetle şunları söyledi: En az gelişmiş ülkelere yapılan yardımlar ve yardımların ticaretteki paylarının ülkelerin uluslararası ticaretteki paylarının %1, doğrudan yatırım alma oranlarının da %2'nin altında olması Bretton Woods somrası dönemde yetersiz destek gördüklerini ortaya koyuyor. Bunun beraberinde getirdiği sorunların çözümünü için yeni bir strateji gerekli; özellikle eğitim ve insan sermayesine yatırım

elzem. Zira doğrudan yatırım, ancak insan sermayesinin yüksek olduğu ülkelerde o ülkelerin lehine sonuçlar verir.

Konferanstaki ikinci sunumunda "bilgi temelli ekonomi" kavramı üzerinde durduğunu belirten Günay'a göre, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerle en az gelişmiş ülkeler arasında ki açığın normal seyirde kapanması imkânsız; bu açık, ancak bilgi temelli ekonomi vasıtasıyla, yani inovasyon ve Ar-Ge'ye dayalı ekonomiyle kapatılabilir. Bu noktada ise insan sermayesi öne çıkıyor ve en önemli rol STK'lara düşüyor. Halkla doğrudan iletişime geçilmesi ve onlara bilgi ve tecrübe aktarımı sürecinde STK'lar oldukça etkin roller oynayabilir. Günay, Sivil Toplum Forumu'na gelişmiş ülkelerden katılımın son derece az olmasını eleştirirken, en az gelişmiş ülkelerden gelen katılımcıların da somut ve tek bir çözüm reçetesi beklentisinde olmadığna, her ülkenin yerel koşulları göz önüne alınarak bir çözüme ulaşılması gerektiğine dikkat çekti.

Boğaziçi Üniversitesi İktisat Bölümü'nden Doç. Dr. **Ahmet Faruk Aysan** ise "en az gelişmişlik" kategorisinin ve bu kategoriye giren ülkelerin Türkiye'de pek bilinmediğini ifade ederek konuşmasına başladı. "Türkiye'nin bir yığın sorunu varken bu ülkelere nasıl yol gösterebilir?" şeklindeki kaba değerlendirmelere cevaben, "Türkiye'nin hem geçmişte kazandığı hem de hâlen kazanmakta olduğu tecrübeler yol gösterici nitelikte ve Türkiye'li STK'lar bu alanda yoğun çaba sarf ediyorlar" dedi. Olayın akademik ve siyasi yönünün ötesinde bir de

insanî yönü olduğunu ve Türkiye'nin insanî açıdan ciddi bir sorumluluk aldığını ifade etti. Gelişmiş Batı ülkelerinin bölgeye azalan ilgisine de dikkat çekti: "Bu durum, yardımların bu ülkelerdeki yolsuzlukları ve meşru olmayan rejimleri finanse ettiği görüşünden kaynaklanıyor. Yardımların piyasa sistemine bir müdahale olduğu ve yönetişim bozukluklarını kalıcı hâle getirebileceği şeklindeki algılama, bir söylem olarak da kullanılarak gelişmiş ülkelerin yardımlarını pek de etkili yapabilir." Aysan, bu ülkelerdeki sorunların çözümü için salt para yardımıyla azaltılması değil, sürece gelişmiş ülkelerin de dâhil edilerek yapısal iyileştirmelerin yapılması gerektiğine vurgu yaptı ve ekledi: "Yardımların STK'lar aracılığıyla yapılması daha idealdir; çünkü devlet vastasıyla topluma ulaşması çok daha zor oluyor ve sadece mevcut rejimlerin desteklenmesi sonucunu doğuruyor." Aysan Türkiye ile ilgili olarak da şunları söyledi: "2000'li yıllarda bir iyileşme söz konusu olsa da Türkiye yönetişim açısından zaman zaman bazı az gelişmiş ülkelere bile daha kötü şartlara sahip oldu. Türkiye'nin genel profili az gelişmiş ülkeler ile OECD ülkeleri arasında ortada bir seyir izlemekte. En az gelişmiş ülkelerin Türkiye'nin bu durumundan tecrübe edebilecekleri çok şey var."

Panelin son bölümünde, konferansın bir parçası olan ve "az gelişmişlik" durumunun sanata, bilhassa sinemaya sağlayan Bilinmeyen izlenebilmesine olanak sağlayan Bilinmeyen Filmler Festivali'nin koordinatör yardımcısı Murat Pay, en az gelişmiş ülkelerdeki sinemanın durumundan bahsetti ve tespitlerini paylaştı: "Hazırık sürecinde sinemaları inceleyen kırk sekiz ülkenin bazılarının sineması yokken, bazılarının sinemasının ise oldukça

gelişmiş olduğu görüldü. Afrika sineması, Cannes Film Festivali'nde Fransız film pavyonunda yer almakta. Yönetmenlerin yoğun olarak Fransız sinemasından etkilenmesi söz konusu ve çoğunlukla Avrupa'da eğitim aldıklarından, kendi kültürüyle barışık ol- perdeye aktarmaktalar; dolayısıyla beyaz çıkan filmler, kendi kültürüne kendi dilinden bakamayan filmler. Filmlerin birçoğu ortak yapıyor, bir zamanlar sömürgeci oldukları ülkenin büyük oranda katkı sağladığı filmler, Sömürgeci dilin hegemonyası, özgün film dili inşasını imkânsız kılmakta." Pay, farklı coğrafyalardan filmlerin izlenmesinin özgün film dili inşası tartışmalarını gündeme getireceği, festivalin en önemli katkısının da bu olacağı vurgusuyla konuşmasını tamamladı.

Yeni Bir Dönemekte Kıbrıs

28 Mayıs 2011

Değerlendirme: Bilal Yıldırım

Küresel Araştırmalar Merkezi, 22 Mayıs'ta Güney Kıbrıs'ta genel seçimlerin yapıldığı ve 12 Haziran'da Türkiye'de seçimlerin yapılacağı, daha da önemlisi 7 Temmuz'da Cenevre'de BM gözetiminde ikinci tur barış görüşmelerinin başlayacağı bir dönemde "Yeni Bir Dönemekte Kıbrıs" paneliyle Türk dış politikasının önemli meselelerinden biri olan Kıbrıs'ın farklı boyutlarıyla analiz edilmesini ve tartışılmasını sağladı.

Yıldız Teknik Üniversitesi'nden Doç. Dr. **Fuat Aksu**, Türk-Yunan ilişkilerinin seyri üzerinden Kıbrıs

Yeni Hürriyet

sorununu ele aldı. Buna göre, Kıbrıs ile Ege sorunlarına rağmen bu süreçte müzakerelerin devam ettiği bir sürecin ardından, 1980'lerde Andreas Papandreu iktidarı ile birlikte diyalogsuzluk dönemine girildi. Papandreu yönetimi, "Ankara tutumunu değiştirmedikçe müzakere etmek ya da egemenlik konularını tartışmak mümkün değildir" diyerek ilişkilerde koşullu esas alan bir politika yürüttü; temel sorunların görüşülemediği bir süreçten geçildi. 1990'ların ikinci yarısında üç önemli kriz yaşandı: Kardak Krizi, S-300 Füze Krizi ve Öcalan Krizi. 1999'da Öcalan Krizi ve deprem vesilesiyle yürütülen diplomasiyle birlikte diyalog süreci yeniden başladı ve bunu karşılıklı güven ve güvenlik artırıcı adımlar takip etti. Ancak müzakerelerin başına ulaşacağı ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların çözüleceği umudu 2004 ile birlikte yeniden karamsarlığa dönüştü.

Bu çerçeveden hareketle Aksu, Soğuk Savaş sonrası ikili ilişkilerde, Kıbrıs sorunu ve Türkiye'nin AB üyelik süreci bağlamında, nasıl bir etkileşimin yaşandığına dair tespitlerini paylaştı. Aksu'ya göre, bu süreçte Papandreu'nun yerine geçen Kostas Simitis, Yunanistan'ın politika anlayışını ve kullandığı araçları değiştirdi ve bu, ikili ilişkileri dönüşürücü bir etkide bulundu. (i) 1996'da bağlamında AB yeni bir aktör olarak devreye girdi. Simitis, Türkiye'yi tek başına karşısına almak yerine, yumuşak bir süreç izleyip AB'yi devreye sokarak sorunları Avrupalılaştırdı. (ii) 2002'de Türkiye'de gerçekleşen iktidar

değişikliğiyle dış politikada farklı araçların ve bakış açılarının hâkim olduğu yeni bir dönem başladı.

Çözüm için AB kriterlerini kabul eden iki taraf, zamanla Ege uyumsuzluklarını ikinci plana iterek öncelikle Kıbrıs sorununa verdi. Türkiye'de 2002'de gelen yeni iktidar BM çabalarını destekledi. Ancak Kıbrıs sorunu bir koşulluluk unsuruna dönüştürülerek AB üyelik sürecinde Türkiye'nin önünde bir engel hâlini aldı. Oysa sınır sorunlarının AB içine taşınmaması gereğine rağmen Kıbrıs Rum Kesimi'nin Rum Kesimi tarafından reddedilmesi, Türk tarafını uzlaşmaz taraf olarak algılanmaktan kurtardı. Lâkin istenen çözüm bir türlü gerçekleştirilemedi.

Aksu'ya göre, Türkiye bu dönemde izolasyonların kaldırılması yönünde kuvvetli bir söylem benimseyemedi. Çözüm sürecinin nedeninin Yunan ve Rum taraflarının hatırlatmak gerektiğinde de çekimser davranarak diplomatik bir dil kullandı. Bu da hükümetin diplomayla noktasında başlangıçtan daha geri bir pozisyonda bulunduğu izlenimini verdi. Dönemin Kıbrıs Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'ın 2008'den itibaren yürüttüğü görüşmeler ise 2004'teki çabaların yeniden denemesi ve eğer bir kez daha başarısızlıkla sonuçlanırsa, sorumluluğun Türk tarafında olmadığına açıkça gösterilmesi anlamını taşımaktaydı.

İstanbul Üniversitesi'nden **İnanç Özekmekçi**, göçmenlerin siyasal entegrasyonu ve bunun Kıbrıs sorununa etkisi üzerinde durdu. Özekmekçi'ye göre,

kaderleri iki devletin elinde olan ve yeterince temsil edilemeyen göçmenler, dış politikanın önemli bir parçası. Çözumsuzlüğün günah keçisi olarak algılanan göçmenler, çözüm edecekler. Zira Kıbrıslı Türkler, göçmenleri ötekileştirerek kendi kimliklerini tanımlarken; Rumlar ise kolonizatör ve toprakları iyice dışladılar.

Özekmekçi'ye göre Kıbrıs'a göçen Türkler, buna teşvik edilmeleri dolayısıyla sıradan göçmen kategorisinde değerlendirilemezler. Kıbrıslılar tarafından "belirli bir politik amaçla donanmış, Türkiye'nin emrinde yekepare bir toplum" olarak görülse de üç dalga hâlinde adaya gelişleri, hukukî statüleri ve siyasi yönelimleri itibarıyla yekepare imkânsız. İlk göç dalgasında (1975-82) gelenler, Kıbrıs Türk Federasyonu'nun vatandaşlığını elde edip seçimlerde oy kullandı. Bağımsız KKTC'nin kurulduğu 1983'ten sonra gerçekleşen ikinci göç dalgası, daha çok bireysel ya da ailevi ilişkiler üzerinden yürüdü. Hataylıların ve Güneydoğu'da köyleri boşaltılan Kürtlerin oluşturduğu son dalga ise sosyokültürel açıdan en büyük çatlağı oluşturdu.

Özekmekçi'ye göre, Kıbrıs'a göçen Türklerin siyasal entegrasyonu, KKTC vatandaşlığı sayesinde siyasal sistemde temsiliyet ve dolayısıyla Kıbrıs sorunun çözümünde etkin olmaları anlamına geliyor. Annan Planı referandumunda, sayıları 45 bin olarak tespit edilen bu kişilere –Papadapulos'un karşı çıkmasına rağmen– oy hakkı tanınması, göçmen olmalarından kaynaklanan sorunlarının çözümü açısından önemli bir gelişmeydi. Ancak Rumların Türklere karşı önyarguları, adanın siyasi

olarak birleşmesinin önündeki önemli engellerden biri. Türklerin siyasal entegrasyonuna ilişkin bir başka husus ise KKTC iç siyasetiyle bağlantılı. Siyasal alanda, özellikle merkez sağ temsil eden Ulusal Birlik Partisi'nde bir araya geliyor gibi gözükenden ayrışıyorlar. Özekmekçi'ye göre, belirli bir dereceye kadar sosyokültürel etmenlere indirgenebilse de, bu ayrışmanın Rumlardan kalan malların paylaşımıyla alakalı. Bu mesele üzerinden siyaset kuruldu ve kliental bir yapı meydana geldi; iktidar partisine yaklaşıldığı ölçüde yani siyasi ve iktisadi hakların anahtar vatan karşılığında oylarını belirli partilere verdiler ve böylece merkez sağ, uzun yıllar iktidarda kaldı. Sol partiler ise göçmenlere karşı bir tavır takındı. Öyle ki, ilk dalgada gelenleri "gara sakal", daha sonrakileri "fıca" (kahverengi yosun) olarak nitelediler.

Sonuç olarak, Özekmekçi'ye göre, hem Kıbrıs sorununun hem de onlarca yıldır Kıbrıs'a emek vermiş göçmenlerin sorunlarının nihai çözümü için göçmenlerle Kıbrıslıların ortak bir siyaset çatısı altında biraraya gelmeleri ve bunu, sosyokültürel farklılıklar yerine ortak değerler üzerinden gerçekleştirme-leri gerekiyor. Dış müdahalenin, özellikle Türkiye'nin müdahalesinin en aza indirilebilmesi de göçmenlerin siyasal entegrasyonunda önem arz ediyor.

İstanbul Şehir Üniversitesi'nden **Muzaffer Şenel**, Türklerin Kıbrıs sorunu algısının 1963'teki 21 Aralık olayları, Rumların algısının ise 1974 hareketi ile ortaya çıktığını belirttikçe başladığı konuşmasında, 1964 tarihli Acheson Planı'ndan 2004 Annan Planı'na kadar ortaya konan bütün çözüm önerilerini ve bunların nasıl çözümsüzlüğe gittiğini detaylarıyla anlattı.

Kıbrıslı iki toplum arasında birçok hususta uzlaşma sağlanmasına rağmen çözümsüzlüğe yol açan temel mesele, siyasal egemenliğin nasıl paylaşılacağıydı. İşte bu noktada çözüme yönelik olarak iki kavram ortaya atıldı: *Bi-regional* ve *bi-zonal*. Her iki kavramın da serbest dolaşım, yerleşim ve mülk edinmeyi mümkün kılarken; ikincisi geçişkenliği görece zorlaştırıyordu. *Self-determinasyon* ilkesi-bir orana sahip Kıbrıslı Türklerin, siyasî olarak Rumlarla eşit pozisyonda olmak istemesi ve Rumların buna karşı çıkması, bu ilkenin gerçekleştirilmesini zorlaştırdı.

Şenel, çözümsüzlüğün nedenlerini şu şekilde özetledi: **(i)** Çözüm için gerekli siyasî irade eksikliği; **(ii)** jeo-tarihsel faktörler (taraflar birbirine hiçbir zaman güven duymadı; öyle ki, Yunanlılar için Türkler Bizans'ı ortadan kaldıran düşman, Türkler için de Yunanlılar Osmanlı'ya karşı ayaklanan ve toprak alan asilerdi); **(iii)** Kıbrıs'ın iç dinamikleri (Bir tarafta izolasyonlara maruz kalan Türkler, diğer tarafta AB'den nemalanan Rumlar var; ayrıca self-determinasyon sorunu, vakıf bulunuyor); kişisel mülkiyet ile ilgili sorunlar bulunuyor); **(iv)** bölgesel sistemin dinamikleri (Rum kesimi, üyelik sayesinde AB'nin Ortadoğu'ya açılan kapısı haline geldi).

Türkiye ile Kıbrıs arasındaki sorunlara da değinen Şenel'e göre, Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili bir değil, iki sorunu var: KKTC sorunu ve Kıbrıs sorunu. Bunlardan ilki, yerel Kıbrıs halkı ile göçmenler arasında yaşanan anlaşmazlıklardan ve yakın zamanda yükselen Türkiye karşıtı söylemlerden kaynaklanıyor. Öyle ki, Kıbrıs sorunun çözümü, KKTC sorununun çözümüne nazaran daha mümkün görünüyor. Türkiye'nin bu konuyla ilgili tutumunu, 2002 yılına dek Denktaş ve adadaki Türk komutanın söylemleri belirledi; halkın düşünceleri ise önemsenmedi ve bu durum, çözümsüzlüğün sürmesine yol açtı. Türkiye, 1974'ten itibaren KKTC'yi bir Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KIT) gibi gördü ve gündelik hayatın nasıl işlediğiyle ilgilenmedi. Simitis hükümetiyle Yunanistan'da başlayan Kıbrıs sorunuyla ilgili açılım politikasına Türkiye'nin AK Parti hükümetiyle verdiği karşılık, maalesef KKTC sorunu söz konusu olduğunda gündeme gelmedi. Kıbrıslı Türkler tarafından %65 oranında desteklenen Annan Planı'na rağmen Ankara'nın KIT anlaşmasını sürdürmesi, süreci olumsuz etkiledi.

Son olarak Şenel, 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı ile başlayan sürecin nihai bir çözüme ulaşarak artık sonlandırılması gerektiğini ve bunun için de sağlam bir siyasî iradeye gerek duyulduğunu belirtti.

Panelin sonunda, gerek Kıbrıs'taki çözümsüzlüğün nedenleri gerekse geçtiğimiz aylarda Kuzey Kıbrıs'tan yükselen Türkiye karşıtı söylemlerin ve eylemlerin siyasî ve psikolojik arkaplamı daha iyi anlaşılmuş oldu.

Prof. Dr. Hans Koechler

KAM-MAM Seminer Programı

“Türkiye’de Din, Devlet ve Toplum” Seminerleri (Seminars on “Religion, State and Society in Turkey”)

7 Mayıs 2011

Değerlendirme: Veysel Kurt ve Melahat Yalçın

Avusturya Innsbruck Üniversitesi Felsefe Bölümü’nün işbirliğiyle Küresel Araştırmalar Merkezi ve Medeniyet Araştırmaları Merkezi’nin ortaklaşa düzenlediği “Türkiye’de Din, Devlet ve Toplum” seminerleri programının konuşmacıları Prof. Dr. Adnan Aslan, Dr. Nurullah Ardıç, Prof. Dr. Günay Göksu Özdoğan ve Dr. Nuri Tınaz idi. Innsbruck Üniversitesi ile İstanbul’daki üniversitelerden yüksek lisans ve doktor öğrencilerinin dinleyici olarak katıldığı seminerlerde zaman zaman hararetili tartışmalar yaşandı.

Açılış konuşmasında Avrupa’nın dine bakışını değerlendiren Innsbruck Üniversitesi Felsefe Bölümü öğretim üyesi Prof. Dr. **Hans Koechler**, 1970’li ve 80’li yıllarda yaşanan tartışmalara rağmen dine ilişkin güncel tartışmaların çok yeni bir şey zannedildiğine dikkat çekti. Koechler’e göre bu yanılsama, Avrupa’nın din meselesini hallettiği ve artık dinin özel alana ait bir şey olduğu düşüncesinden kaynaklanıyor. Siyasî ve sosyal alandaki bu tartışmalar, Avrupa toplumunun uluslararası gelişmelere bir cevabı niteliğinde. Ayrıca Hristiyan olmayan kültürlerin, tek-kültürlüğe alışmış Avrupa’da nitelik ve nicelik olarak artması da

bu tartışmaların bir diğer kaynağı. Koechler, Avrupa’da bu tartışmaları yapmak için kapsamlı ve derinlikli bir düzeye henüz ulaşamadığını; bu yüzden (Türklerin Avusturya’daki en büyük Müslüman topluluk olmasından da habirekette) özellikle Türkiye’deki Müslümanların İslâm’ı, dinin toplumsal rolünü ve din-siyaset ilişkisini nasıl yorumladıklarını öğrenmenin, bu tartışmaların kapsamını genişletme noktasında yararlı olacağını vurguladı.

Seminerler dizisinin ilk konuşmacısı olan Prof. Dr. **Adnan Aslan**, özellikle Avusturya’dan gelen katılımcılara İslâm’a dair genel bir perspektif sunmak üzere “İslâm Nedir?” başlıklı bir sunum gerçekleştirdi. “İslâm nedir?” sorusunun basit bir soru olmakla birlikte, cevabı için ritüelin, ahlâki ve tarihî perspektiflerin göz önünde bulundurulması gerektiğini vurguladı. Bu soruya ancak bir boyuta işaret ettiğini belirtti. Hz. Peygamber’in bu soruya cevabının “Din ögüttür” olduğunu hatırlattı; yani insanın kendine, çevresindekilere ve diğer tüm Müslümanlara yönelik öğütleri dinin ta kendisidir. Aslan’a göre İslâm’ın en kısa ve öz tanımı, “Lâ ilahe illallah, Muhammed rasulullah, Musa kelimullah, İsa ruhullah” ifadesinde bulunabilir. Bu, bütün insanlara aynı mesajı getiren ilahî dinleri kapsayan tek tanım lamadır; dolayısıyla insanlar aynı şeye inanmalıdır. “Lâ ilahe illallah” lafzı, ayrıca Allah’ın mutlak gerçekliğini ve Allah ile insanın farklı boyutlarda birer gerçeklik olduğunu vurgulamaktadır. Aslan’ın şu sözü, konuşmasının bir özeti niteliğindeydi: “İslâm’ın en temel boyutu, inanç boyutudur; bunun yanında politik ve ekonomik boyutlar da söz konusudur.”

Adnan Ardic

“Osmanlı'nın Son Döneminde Modernite ve Din” başlıklı ikinci semineri sunan Dr. **Nuru Rıdvan Ardic**, özellikle 18. yüzyıldan 1930'lara kadarki dönemde Osmanlı-Türk modernleşme tecrübesinin tarihî arkaplanından hareketle yaşanan reform süreçlerini ve bu süreçlerde İslâm'ın merkezî konumunu çeşitli alıntılarla ve örneklerle ayrıntılı bir şekilde anlattı. İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e geçiş döneminde İslâm-laiklik ilişkisinin tematik boyutuna değinen Ardic'a göre, din-devlet ilişkisi ve dine karşı laikliğin meşrulaştırılması iki farklı paradigmayla açıklanabilir: *çatışma* (confrontation) ve *intibak* (accommodation). Bu iki paradigma üzerinden din ve modernizm kurulu geleneksel modernite vs. bütün modernleşme sürecini modernite vs. gelenek, ilerleme vs. tepki, aydınlanma vs. gericilik (bilmesinlercilik) gibi ikili karşıtlıklar üzerinden okuduğuna dikkat çekti. Oysa laiklik teziyle beslenen bu karşıtlıkların, –tıpkı Avrupa tecrübesinde olduğu gibi– laikliğin çatışmaya ve nihayetinde din-devlet ayrımına götüreceğini düşünmeleri etkisinin giderek azalacağını, böylece dinin oryantalist, indirgemeci ve pozitivist yaklaşımdan oldukça uzak. Gerek Türkiye'de gerekse Ortadoğu'da yaşanan karmaşık modernleşme süreçleri, ancak daha diyalektik olan intibak paradigmasıyla açıklanabilir.

Ardic, “lineer olmayan bir ilerleme” diye tanımladığı modernleşme sürecini ve İslâm-siyaset ilişkisini, hilafetin ilgasını (1924) esas

olarak iki döneme ayırdı: 1924 öncesi dönemde, reform projelerini meşrulaştırıcı ve sosyal hareketliliği sağlayıcı İslâm'a alternatif her hangi bir kaynağın olmamasından dolayı din her durumda merkezî bir role sahipti ve dolayısıyla İslâm-modernleşme ilişkisinde intibak baskandı. 1924 sonrası dönemde ise devlet İslâm'ı tamamen kontrol altında tutmak iste-se de bunu başaramadı ve söylem ile pratikte baskı ve intibak kol kola gitti. Bu baskılar, zannedilenin aksine, İslâm'ın güç kazanması ve dindar insanların taleplerini yüksek sesle dile getirmesiyle neticelendi; İslâm'ın halk nezdinde bir varoluş kimliği olarak merkezi rolü –araçsallaştırılmış olsa da– devam edenle Osmanlı'dan Cumhuriyet'e bütünsel sekülerleşme sürecinde İslâmî söylem kurumsal siyasî gelişmelerin bir sonucu olarak İslâmî söylem de sekülerleşti.

“Cumhuriyet Türkiye'si'nde Gayrimüslim Azınlıklar” başlıklı seminerinde Prof. Dr. **Günay Göksu Özdoğan**, konunun birçok boyutu olmakla birlikte tarihî arkaplanın ön plana çıkararak gayrimüslim azınlıkların 1923 Lozan Antlaşması'nda üç grup (Rumlar, Ermeniler ve Yahudiler) olarak tanımlandığını, ancak bu grupların da mezhep farklılıklarını dikkate alınarak daha alt gruplara ayırıldığını belirtti. Özdoğan seminerinde özetle şunları söyledi: “Gerek savaşlar gerekse nüfus mübadeleleri yüzünden sayıları oldukça azalan azınlıklar, Osmanlı millet sistemi içerisinde bazı imtiyazlara sahip olmakla birlikte devlet nezdinde dinî gruplar arasında bir hiyerarşiye tâbi tutuldu-lar. Laik bir rejimin kurumsallaşması

Dr. Nuri Tmaz

ile birlikte eşit vatandaşlar olarak görüldüler ve bazı hakları garanti altına alındı; ancak kolektif hakları verilmedi ve dolayısıyla hukuki statü kazanamadılar. Türkiye Cumhuriyeti, sistematik bir asimilasyon olmasa da azınlıklara yönelik bir ayrımcılık yaptı; varlıklarını sürdürcekleri bazı imkânlar Lozan'da verilmesine rağmen dini eğitim alma ve mülk edinme hakları uzun bir süre sınırlandırıldı. Bunun temel sebebi ise azınlıkların Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı neticesinde yaşanan toprak kayıplarının ve parçalanmanın müsebbibi olarak dönem azınlıklarının ortalarına kadarki dönem azınlıklar açısından karamsar bir tablo gibi görünse de, şu anki konjonktürde dâhili ve harici sebeplerden dolayı bazı ilerlemeler kaydedilmiş nimsenmesiyle birlikte bazı reformların zorunlu hâle gelmesi, azınlık probleminin farklı açılardan tartışılmasına yol açtı."

Özdoğan, Türkiye'nin, azınlıkların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurmasının açıldığı bu dönemde, gerek Kürt meselesi gerekse azınlık hakları ile ilgili taleplere cevap verebilecek ilkelere yeni anayasada yer vermesinin artık bir zorunluluk olduğuna dikkat çekti. Ayrıca Türkiye'nin sadece göç veren değil aynı zamanda göç alan bir ülke olarak yeni azınlıklarla da karşı karşıya kalabileceğini, bu yüzden başta azınlık tanımlamak üzere azınlıkların taleplerine sadece eşit vatandaşlık hakkı üzerinden cevap verilmemesinin artık mümkün olamayacağını da vurguladı.

Son olarak Dr. **Nuri Tmaz**, "Modern Türkiye'de İslâm'ın Yeni Görünümü" başlıklı seminerine, Avrupa ülkeleri ile ABD'nin farklı sekülerlik uygulamalarına sahip olduğunu ve Türkiye'nin bu anlamda Fransa ile benzeştiğini ifade ederek başladı. Son otuz yılın bir resmini aktarmadan evvel 1923-50 arasında Türkiye'deki seküler sistemi analiz etti. Buna göre bu dönemde toplum dinin etkisinden kurtarılarak bir "Türk Ulusu" oluşturulmaya çalışıldı. Bu doğrultuda gerçekleştirilen uygulamalar, sembolik (alfabenin değiştirilmesi, kılık-kiyafet kanunları vs.), kurumsal (hilafetin ilgası, tekke ve eğitim kapatılması) ve işlevsellik (hukuk ve eğitim tüm boyutlarıyla Avrupa örneği alınarak yeniden dizaynı) boyutuyla analiz edilebilir. Son otuz yılda yaşanan gelişmeler –özellikle Soğuk Savaş'ın bitişi, AB ile ilişkiler, medya ve iletişim yaygınlaşması– ise hem kurumsal uygulamaların hem de toplumsal dinî hayatın dönüşümüne yol açtı. Bu süreçte bir yandan din toplumsal hayatta eski rolüne kavuşurken, öte yandan dinî yaşantı ve dinî olanaklar, dönüşüm geçirdi. Bu dönüşüm sırasında dinî talepler siyasi alandan modern olma pratiği de geleneksel formdan modern olma doğru bir kayma yaşadı. Bu kayışta *iktidar*, *sermaye*, *moda* gibi kavramlarla karşılaşılan eski ile yeni veçheleri arasında önemli bir farklık göze çarpar hâle geldi. Bu farklık da yeni bir hayat tarzının gelişmesinde alt yapıyı oluşturdu ki iş dünyası, alternatif kurumsallaşmalar ve özellikle günlük hayat pratikleri, giyim-kuşam, tatil anlayışı gibi yaklaşımlarda bu kolaylıkla fark edilebilir.

Gönül

Yahya Kemal

O dem ki şevk ile tábân olur gönül gönüle
Bilâ-irâde şitâbân olur gönül gönüle

Görünce âyine-i neşvesinde lâhûtu
Kemâl-i vecd ile kurbân olur gönül gönüle

Yeter hikâyât-i hâlât-ı Şems ü Mevlânâ
Ne rütbe mihr-i dırahşân olur gönül gönüle

Hudûd-ı aklı aşan mânevî seferlerde
Yegâne meş'al-i îmân olur gönül gönüle

Kemâl Hâfız'a hayran Fuâd Hayyâm'a
Suhanda fâris-i meydân olur gönül gönüle

MAM Tezgâhtakiler

İslâmî İlimler 13 Kitâbu'l-Asl'ı Çerçevesinde İmam Muhammed eş-Şeybânî'nin Usul Düşüncesi Muhammed Boynukalın

24 Mayıs 2011

Değerlendirme: Osman Safa Bursalı

Tezgâhtakiler toplantı serisinin Mayıs ayı programında, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) araştırmacılarından Muhammed Boynukalın, 2009 yılında yayımlanan *İmam Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'nin Kitâbu'l-Asl Adlı Eserinin Tanıtımı ve Fıkıh Usulü Açısından Tahlihi* başlıklı kitabı çerçevesinde bir sunum yaptı.

Bir bütün olarak İslâm hukukunun ilk hâcimli külliyatı olan ve kısaca *el-Asl* olarak da bilinen *Kitâbu'l-Asl*'in tamamı henüz neşredilmemiş; sadece bazı kısımları yayınlanmıştır. Ancak birçok araştırmacı yayınlanan kısımları eserin tamamı zannetmekte ve metnin tümünü içeren elyazmalarından habersiz olarak çalışmaktadır. Boynukalın, yaptığı çalışma ile *el-Asl*'in tanıtılmasını özellikle hedeflediğini belirtti. Çalışmasının mesini hedeflediğini belirten Boynukalın, ilk bölümünde konunun mahiyeti, yararlandığı kaynaklar ve Şeybânî'nin kısa bir biyografisine yer verdikten sonra, *el-Asl*'in fıkıh tarihindeki yerini, etkisini, orijinallik ve otantikliğini, telifinde takip edilen yöntem ve üslubu, eserin ne kadarının günümüze nasıl intikal ettiğini ve metnin elyazmalarını ele aldığını söyledi. İkinci bölümde ise, *el-Asl*'a ilişkin fıkıh usulü düşüncesini ortaya çıkarmaya çalıştığını aktardı. Konuşmacıya göre, Şeybânî'nin yaşadığı dönemde fıkıh usulü henüz müstakil bir ilim haline gelmemiştir, ancak yine de onun içtihatlarının ve fikhî görüşlerinin belli bir anlayışa ve usule sahip olduğu söylenebilir.

Çalışmayı yürütürken yararlandığı ikincil kaynaklara bazı noktalarda itiraz eden Boynukalın, söz konusu kaynakların bir kısmında Şeybânî'nin usul anlayışını ortaya koymak için Serahsî'nin şerhiyle iç içe geçmiş bulunan *es-Siyerü'l-kebir*'in kullandığını, halbuki Şeybânî'nin diğer eserleriyle

MAM Yuvarlak Masa Toplantıları

TEZGÂHTAKİLER

İslâmî İlimler 13: *Kitâbu'l-Asl*'ı Çerçevesinde İmam Muhammed eş-Şeybânî'nin Usul Düşüncesi

Muhammed Boynukalın • 24 Mayıs 2011

Felsefe 17: Necmeddin el-Kâtibi ve Metafizik Düşüncesi

Müstakim Arıcı • 11 Haziran 2011

TOPLANTI DİZİLERİ

Kant Sonrası Metafizik Tartışmaları 10: Jacques Derrida

Nami Başer • 4 Haziran 2011

Gazzâlî Tartışmaları 4: "Üç Mesele"-III: Cismânî/Ruhânî Haşır

Fatih Toktaş • 28 Mayıs 2011

Gazzâlî Tartışmaları 5: Gazzâlî ve Usûl-i Fıkıh/Fıkıh Çağdaş Siyaset Felsefesi Tartışmaları 3: Carl Schmitt-I

Yunus Apaydın • 2 Temmuz 2011
Bünyamin Bezci • 30 Mayıs 2011

Çağdaş Siyaset Felsefesi Tartışmaları 4: Carl Schmitt-II

Emre Zeybekoğlu • 29 Haziran 2011

mukayese edildiğinde mevcut *es-Siyerü'l-kebir*'deki dilin ve kavramların Şeybânî'ye ait olmasının mümkün olmadığını belirtti. Diğer yandan, Şeybânî'nin görüşlerini delillendirmek amacıyla Hanefî fakihler tarafından ortaya konulan istidlallerin gerçekten Şeybânî tarafından benimsendiği konusunda bilgi yoktur. Çağdaş araştırmalar bu inceliği genellikle gözden kaçırmaktadır.

Boynukalın Şeybânî'nin hayatına dair bazı önemli noktaları vurgulayarak konuşmasının ilk kısmını tamamladı. Vâsî'ta (Irak) dünyaya gelen ve Kûfe'de tahsiline başlayıp Şam ve Hicaz'a yolculuklar yapan Şeybânî, araların da Ebu Hanife, Ebu Yusuf ve Mâlik b. Enes'in de bulunduğu önde gelen fakihlerin öğrendiği oldu. *Kitâbu'l-Asl* dışında *el-Câmi'u's-sagir*, *el-Câmi'u'l-kebir*, *es-Ziyâdât* gibi "*zâhirü'r-rivâye*" mezhep imamlarının görüşlerini en doğru şekilde nakleden *zâhirü'r-rivâye* eserleri içinde en hacimli olanı hasebiyle, "Hanefî mezhebinin temel ve asıl kaynağı *el-Asl*'dir" denebilir.

Konuşmasının ikinci kısmını *Kitâbu'l-Asl*'in fıkıh usulü açısından değerlendirilmesine ayıran Boynukalın, daha ziyade Şeybânî'nin kaynak anlayışından ve deliller hiyerarşisinden bahsetti. Konuşmacıya göre Şeybânî, Ebu Hanife, Ebu Yusuf, Züfer gibi kurucu fakihlerin görüşlerini bir araya getirmeyi amaçlıyor; bu nedenle, kolayca delil gösterebilecek yerde delil göstermemiş, fakat daha zor ve tartışmalı meselelerde delil ve gerekçe göstermeye çalışmıştır. Başyurduğu deliller arasında da Kitâb, sünnet, sahabe ve tabiinin sözleri, icma, Kûfelilerin icması, kıyas, istihsan gibi

deliller bulunmaktadır. Boynukalın'a göre, Hanefî fıkıhının ilk yazılı temel kaynağı olan *el-Asl*'in tamamı incelenmeden Şeybânî'nin ve Hanefî usulünün temellendirilmesi mümkün değildir.

Şeybânî'nin kaynak anlayışına dayanak oluşturan hadis ve sahabe kavillerinden en önemlisi, eserin "Edebü'l-kâdî" bölümünde geçen Mu'âz hadisidir. *el-Asl*'in elimizdeki nüshalarında bulunmayan, el-Hâkimü's-şehid'in *el-Kâfî*'de özetine yer verdiği bu hadisten başka, aynı özetinde Hz. Ömer'in Ebu Musa el-Eş'arî'ye yazdığı meşhur mektubu bulunmaktadır. Hz. Ömer bu mektupta hükümleri "muhkem farz" ve "uyulan sünnet" şeklinde ikiye ayırmaktadır. Hz. Ömer ile Şam kadısı arasında geçen bir konuşmada ve Abdullah b. Mes'ûd'dan nakledilen bir rivayette de Kur'an, Hz. Peygamber'in hükmü, Hz. Ebu bekr ve Hz. Ömer'in (salihlerin) hükmü ve rey ile içtihat edileceği belirtilmektedir. Bu gibi rivayetler ışığında Şeybânî'nin kabul ettiği kaynaklar Kur'an, Hz. Peygamber'in sünneti, sahabe görüşleri, sahabe görüşleri şekliyle içtihat ve kıyas, diğer fakihlerin görüşleri şeklinde sıralanabilir. Esasen bu kaynak benzetiminde Ebu Hanife'nin kaynak anlayışına benzemektedir. Ebu Hanife'de Kur'an ve sünnetle amel etmek, sahabe uymak, sahabe ihtilaf ettiği zaman sahabe kavilleri içinden seçim yapmalarının dışına çıkmamak ve içtihat birer kaynaktır.

el-Asl'de Kur'an, "el-Kitâb", "Kitâbullah", "et-Tenzîl" ve "en-Nâtuk" isimleriyle zikredilmektedir.

Necmeddin el-Kâtîbî ve Metafizik Düşüncesi

Müstakim Arıcı

11 Haziran 2011

Değerlendirme: Zülfiakar Kürüm

Kur'an'da yer alan açık hükümler, diğer hükümlere nazaran daha üst derecede ve kat'î niteliktedir. Sünnet ise geniş anlamda, *el-Asl'* da birkaç terimle ifade edilmektedir. Hz. Peygamber'in ve sahabenin yaygın uyguladıkları, "Eser", "âsâr" tabiri geçmektedir. Hz. Peygamber için "es-sünne" tabiri geniş olarak ifade edilmektedir. "Hadîs" kelimesi de bu anlamda kullanılmaktadır. Hz. Peygamber'e, Şureyh'e atfedilen rivayetlere *el-Asl'* da *hadîs* adı verilmektedir. "Hadîs" kelimesi de bu anlamda kullanılmaktadır. *el-Asl'* da *hadîs* kavliyle yaygın biçimde istidlal edilmektedir. Sahabe arasında ihtilafı meselelerde bir görüşün seçildiği, hadîs ve sahabe görüşleri arasında da özet açıklamalar sunan Boynukalın, "kıyas", "istihsan", "örf" gibi kavramlar hak- kında da özet açıklamalar sunan Boynukalın, ve fıkıh usulünün yeniden düşünülmesi ve anlaşılması sürecinde eserin ne gibi bir katkı yapabileceğine dair açıklamalar yaparak konuşmasını sonlandırdı.

Medeniyet Araştırmaları Merkezi'nin düzenlediği Tezgâhtakiler toplantı serisinin Haziran ayı konuştuğu Müstakim Arıcı'ydı. Toplantıda Arıcı, İstanbul Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Bilim Dalı'nda 2011 yılında "Necmeddin el-Kâtîbî'nin Metafizik Düşüncesi" başlığıyla tamamladığı doktora çalışması çerçevesinde bir sunum yaptı.

Arıcı, konuşmasına Dimitri Gutas'ın şu tespitiyle başladı: "Henry Corbin'in *İslam Felsefesi Tarihi* adlı eserinin yayımlanışından 2000'li yıllara kadar geçen süre zarfında, bekletilerin aksine, İbn Rüşd sonrası İslam filozofları hakkında çok az eser kaleme alındı." Türkiye'de de son beş-altı yıldır İslam felsefesi alanında –bilhassa Ankara Üniversitesinde İlahiyat Fakültesi'nde yapılan çalışmalarda– Fahreddin Râzî sonrası döneme yoğunlaş- mıştır.

1276'da vefat eden Kâtîbî'nin hayatı hakkında ayrıntılı bilgilerin bulunmadığına dikkatleri çeken Arıcı, yaşadığı dönemin genel bir tasvirini yaptıktan sonra Kâtîbî'nin ilmi kişiliği ve eserlerine kısaca değindi. Dönemin önemli siması olan Râzî'nin,

kelâm ve felsefe alanlarını iyi bir mukayeseye tabi tutarak İbn Sînâ sonrası dönemde metafizik ile kelâmî konu ve meseleleri bakımından birbiriyle harmanladığını ifade eden Arıcı, bu yüzden Râzî'nin, bir sentez dönemi olarak değerlendirilebilecek bir sürecin müessesisi olarak görülebileceğini ve Kâtibî'nin de Râzî sonrasında değişen bu metafizik düşüncenin önemli temsilcilerinden biri olduğunu sözlerine ekledi.

On üçüncü yüzyıl boyunca birçok düşünürün kavramsal açıdan belirlemeye çalıştığı *metafiziği*, Kâtibî, doğrudan İbn Sînâci anlamda ele almış ve "ilm-i ilâhî" diye adlandırmıştır. Kâtibî'nin metafizik hakkındaki görüşlerini en genel anlamda içeren *Hikmetü'l-ayn* adlı eserinde, genelde yapılmı aksine, metafiziği fizik'in önüne aldığını daha önceki Arıcı, bu tarzda kaleme alınmış metafizik hak eserlerle yaptığı karşılaştırmayla Kâtibî'nin bunu yapmaktan, düşünürün metafizik hakkındaki görüşlerini, bu eserin metafizik bölümündeki tasnifinden hareketle "metafiziğe giriş", "ontolojinin temel meseleleri", "Zorunlu Varlık" ve "aklı nefis" şeklinde dört başlık altında değerlendirdi.

Hikmetü'l-ayn, konuların ele alınışı ve başlıklarının İbn Sînâ ve Râzî'den çok fazla etkilendiğini görülebildiğini ifade eden Arıcı, temel ölçütü burhanî anlamda elde edilen delillerin geçerliliği ve doğruluğu için

bazı konularda her iki düşünürden ayrıldığını vurguladı. Örneğin, metafizik bilginin imkânını tartıştığı kısımlarda, İbn Sînâ'dan farklı olarak, Kâtibî, mantığın bu türdeki bilgiyi sunabileceğini kabul etmektedir. Kâtibî için bir meseleyi ele alırken önemli olan şey, o meseleyle ilgili delillerin tahkik edilerek içlerinde en sağlam olanının seçilmesidir. Arıcı, bu açıdan değerlendirildiğinde, Kâtibî'nin, Râzî sonrası dönemin temel karakteristiği olan sentezci anlayışın temsilcisi kabul edilebileceğini belirtti.

Son olarak, Kâtibî'nin *Hikmetü'l-ayn*'da ele aldığı "umur-ı amme" bahislerinden, "Zorunlu Varlık"tan ve "aklı nefis"ten de kısaca söz eden Arıcı'nın sunumu soru-cevap fasıyla nihayete erdi.

Rıtl-ı Girân

Yahya Kemal

–Vâlâ Nureddin'e–

Cem bezm-i câmu kurduğu gün şâd olun dedi
Ey dil-harâblar için âbâd olun dedi

Dünyâ-yı dünü bahşederek dünyevîlere
Dîvân-ı Cem'de rind-i ser-âzâd olun dedi

Olsun serây-ı duhter-i rez hâbgâhınız
Pîr-i mugâna her gece dâmâd olun dedi

Gülzâr pür-melâl ise bülbül de lâl ise
Siz müjde-i bahârı veren bâd olun dedi

Bir gün göçerse sahn-ı harâbâtdan Kemâl
Rıtl-ı girânı devreden evlâd olun dedi

zamanında siyasal manevralarla birbirimize duygusal olarak neredeyse dünyanın iki kutbu kadar uzaklaştırmışızdır. Üstelik bunların yapıp ettiklerine, kültürlerine, edebiyatlarına dair merakımız da şu yaşadığımız “iletişim çağında” bile cadının elmasını ısırmış prensesin uykusu kadar sagırdır. Mehmet Fatih Uslu, 18 Mayıs 2011 tarihli Kırkambar programında bu yakın ama uzak iki dünyanın durumunu masaya yatırdı.

“Osmanlı’da Ermenice ve Türkçe Modern Edebiyatlar” başlıklı tezi çerçevesinde gelişen sunum şu üç sacayağı üzerine oturtulabilir: (i) Osmanlı çoğul kültürünün gelişim aşamaları; (ii) Ermeni modernliğinin tebarüz ettiği temel aşamalar ve (iii) –tezin ana eksenini teşkil eden– Ermenice ve Türkçe metinlerin bir arada okunması.

Fransız İhtilali sonrasında dünyaya yayılan uluslaşma hareketleri sonrasında Osmanlı toprakları üzerindeki farklı unsurlar, siyasette söz sahibi olmak için yürüttükleri faaliyetlerin yanı sıra, kültür ve edebiyat alanlarında da

Osmanlı’da Ermenice ve Türkçe Modern Edebiyatlar Mehmet Fatih Uslu

SAM Kırkambar Sohbet

18 Haziran 2011

Değerlendirme: Ayşenur Gönen

Balta girmemiş ormanlarda yahut dünyanın uç noktalarında yaşanan hayat biçimlerini merak ve hayranlıkla, çoğu zaman da bu-
lutların üzerindeki bir Yunan tanrıçasının perspektifinden izleriz. Çünkü orası uzaktır ve uzaktakilerin kaderiyle neredeyse hiçbir ortaklığımız yoktur. Oysa yanı başımızda öyle kader ortaklarımız vardır ki vakti

SAM Yuvarlak Masa Toplantıları

KIRKAMBAR SOHBET

Osmanlı Ermenileri ve Türklerinin Edebiyatını Beraber Okumak

M. Fatih Uslu • 18 Mayıs 2011

SANAT TARİHİNE [MÜMKÜN] BAKIŞLAR

Fotoğraf, Görsel Kültür, Görsel Bilgi
Mekâna Özgü Sanat Projelerinde İzleyici Olmanın Riskleri
Türkiye’de Estetik

Beral Madra • 21 Nisan 2011

Zerrin İren Boynudelik • 11 Mayıs 2011

Jale Nejdet Erzen • 16 Haziran 2011

FOTOĞRAF NEYİ ANLATIR?

Fotoğrafçılıkta Ters Evrim

Loris Medici • 27 Mayıs 2011

OKUMA GRUPLARI

Çocuk Edebiyatı Okumaları

Melike Günyüz • Mart 2010-Haziran 2011
(iki haftada bir Salı)

Müslüman Kültürlerde Kadın: Din, Cinsiyet ve Kimlik Üzerine Anlatılar

Nagihan Haliloğlu
Nisan 2011- Ağustos 2011
(iki haftada bir Perşembe)

ATÖLYELER

Sanat Tarihi Atölyesi

Nur Kaçal, Ayşe Taşkent
Aralık 2010 - Haziran 2011
(iki haftada bir Cuma)

Hayal Perdesi Film Atölyesi

İhsan Kabil, Murat Pay
Kasım 2010 - (her Perşembe)

Hayal Perdesi Kademe Film Atölyesi

Murat Pay
Kasım 2010 - Ağustos 2011
(her Çarşamba)

Müzik Odası

Yalçın Çetinkaya
Şubat 2011 - Haziran 2011
(her Cumartesi)

varlık gösterdiler. Yazılı metinler ürettiler. Uslu'nun temel sorusu şuydu: Acaba Osmanlı edebiyat kültürüne bakarak çatışmanın yanı sıra yaşanan bir karşılaşma ortamı; farklı kültürlerin bir arada olabileceğini ima eden bir edebiyat ortamı görebilir miyiz?

Uslu, dönemin durumunu “millilik hatunda kurulmuş çatışmaya dayalı melodramatik hâl” şeklinde ifade ediyor: Kahramanların duygularını aşırılık hâli içerisinde ifade ettikleri melodramlarda temel beklenti hisleri kabaaran insanın bir siyasal düşünce için harekete geçirilmesi.

Siyaset sahnesinde tartışmasız bir ayrışmadan söz etmek de aynı ayrışmanın tiyatro sahnesinde yaşandığını söyleyemeyiz. Tiyatro sahnesi bu minvalde daha çok bir karşılaşma alanı olarak anılmaktadır. Zira Türkler başlangıçta tiyatroya mesafeli yaklaştıklarından Türkçe oyunlar önceleri Ermeni asıllı oyuncu ve yönetmenler tarafından sahnelenmiştir; mesela Namık Kemal'in ünlü eseri *Vatan yahut Silistre*...

Bu çatışma ortamına rağmen Uslu'nun “çatışmanın yanı sıra yaşanan bir karşılaşma ortamı bulabilir miyiz?” sorusuna olumlu bir somut yanıt daha var. Kültürlerarası bir geçişkenliğin gözlemlenebildiği diğer bir durum olarak Ermeni harfli Türkçe metin yazımları görülmektedir. Ermeni yazarlar daha geniş bir okur kitlesine ulaşabilmek için zaman zaman kendi alfabelerini kullanarak Türkçe eserler vermişler. Bunun ilk örneklerinden birisi Vartan Paşa'nın Ermeni harfli Türkçe romanı *Akabe Hikâyesi* (1851). Enteresan

olan şu ki ders kitaplarında ilk Türkçe roman olarak geçen Şemsettin Sami'nin *Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat*'ndan (1873) yirmi iki yıl önce kaleme alınmış.

Bu örnek bir istisna değil. Ermenilerin yazılı kültüre ve baskıya geçişleri Türklerden evvel gerçekleşmiştir. Uslu, sunumu sırasında Anadolu'da yaşayan Ermeni asıllı çok sayıda romancıya atıfta bulundu. Bu eserlerin aynı dönemin Türk romanlarıyla mukayesesini yapan Uslu'ya göre aralarında bugün de beğeniyle okuyabileceğimiz pek çok eser var. Ne yazık ki bunların büyük kısmı Türkçeye çevrilmemiş. Bununla ilgili ciddi bir faaliyetten henüz -ne yazık ki- söz edememekteyiz.

Dönemin Ermenice eserlerinde ötekinin temsili meselesine de değindi Uslu. Bu minvalde enteresan bir durum daha söz konusu. Bilhassa 1915'e kadar yazılan Ermenice romanlarda “öteki” ne düşman suretinde, ne de komşu yahut sevgili olarak neredeyse hiçbir surette temsil edilmemiş. Bu tarihten sonraki eserlerdeyse Türk karakterler görülebilmekte. Bunun nedeni ise cevaplanmamış bir soru olarak karşımızda duruyor.

Bu ayrışmanın yüz yıl öncesinde kaldığını ve iletişim çağı denilen günümüzde Ermenice *best seller*lardan “ötekilerin” haberdar olduğunu keşke söyleyebilseydik.

SAM Sanat Tarihine [Mümkün] Bakışlar

Modern Resimler, Postmodern Görünümler, Küreselleşmiş İmgeler / Fotoğraf, Görsel Kültür, Görsel Bilgi Beral Madra

21 Nisan 2011

Değerlendirme: Zeynep Gökgöz

Modern Resimler, Postmodern Görünüm- ler, Küreselleşmiş İmgeler

Sanat Tarihine Mümkün Bakışlar dizimizin beşinci konuyu sanat eleştirmeni, sergi yapımcısı ve günümüz sanat ortamında pek çok ilke imza atmış Beral Madra idi. Kendisiyle oturumdan önce yaptığımız sohbetle ilginiz ve sorularımız istikametinde, vadedilen başlığın öncesinde "Modern Resimler, Postmodern Görünümler, Küreselleşmiş İmgeler" üzerinden yeni bir dosya konusuyla başlamanın daha uygun olacağı üzerine bir konsensüs sağlanınca, misafirimiz bizlere iki dosya konusunu da sunma durumunda kaldı ve biz de bir ilki gerçekleştirmiş olduk.

Beral Madra konuşmasında özellikle kronolojik olarak Türkiye'de resmin Batılılaşma ile başlayan serüvenini günümüze kadar getiren satır aralarında sanat tarihi disiplini için de yapılan hatalar üzerine önemli gördüğü noktaların çizmeyi ihmal etmedi. Bun-

lardan ilki şuydu: Batılılaşma projesi kapsamında Osmanlı İmparatorluğu'nda sanat bir öğrenme aracı olarak kullanılmaya başlanmış ve bunun için ciddi bir epistemolojik değişim söz konusu olmuştu. Çünkü bu, dünyayı algılamamın da değiştiğinin bir göstergesi olup sanat tarihini büyük bir kırılma noktası idi. Ancak Avrupa yazmadığı gibi girişimde bulunulmadı. Dünyayı yazmadığı gibi girişimde bulunulmadı. Dünyayı algılamadaki bu değişim resimde "kuşbakışı bakıştan perspektife geçiş"le kendini göstermişti. Perspektifin hakimiyeti ile yapılan bu dönem resimleri akademizm, oryantalizm ve realizm etkisindeydi. Her bir dönemi bizden ve Batı'dan örneklerle karşılaştırmalı olarak da sanat tarihi açısından karşılaştırmalı olarak gereken bir durumdu. Bizde karşılaştırmalı sanat tarihi çalışmalarının yapılmamasının bir eksiklik olduğunu, bunu yapmadığımız sürece önce onlar, sonra biz şeklinde ikinci bir üretim gerçekleştirdiğimiz sonucuna vardığımızı farklı süreçlerde yaşamışlardır ve böyle bir çıkarmı yapılamaz. Hem bu karşılaştırmalar bazen öyle enteresan durumlar karşımıza çıkar ki bazı yeniliklerin önce kimin elinden çıktığını görmemiz çok şaşırtıcı olabilir.

Türk resminde Birinci Dünya Savaşı'na kadar ciddi bir üretim söz konusudur. Empresyonizm, post-empresyonizm ve Sembolizm dönemleri yaşanır. İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte ise kübist, konstrüktivist ve empresyonist akımlar doğultusunda örnekler verilir. Önemli bir yenilik olarak kurumlaşma ve örgütlenmenin başladığı

Sanat
Araştırmaları
Merkezi
SAM

görüldür. İhtiyaç duyulmuş, gerekli görülmüş olmalı ki Osmanlı Ressamlar Cemiyeti kurulmuş, Galatasaray sergileri düzenlenmeye başlanmıştır ve sonrasında bu örnekler çoğalır.

İkinci Dünya Savaşı sonrası savaşla birlikte modernist ütopyanın yerle bir olduğunu, resmin soyuta yol aldığını görürüz. Savaşa katılmamıza rağmen savaş sonrası akımların etkisinde eserler veririz. 1970-80 arası çıkan akımlar toplumsal gerçekçilik, ekspresyonizm, soyut resim, yeni gerçekçilik, pop art ve kavram sanatıdır. Madra'ya göre burada ve-rilen karşılaştırmalı örneklerden Picasso'nun üzerinde ayrıca durmak gerekir. Çünkü Picasso'yu yücelten Avrupa merkezli bakış açısı onun "öteki" ne bakarak kendi sanatını oluşturmasını yadsır, bilerek görmezden gelir. Bunlar sanat tarihinde ancak çok sonraları konuşulmaya başlanacaktır.

1900'lerden 1980'lere kadar Türk modernizminin kendi özel durumundan kaynaklanan yaşanmamışlıkları vardır. Öncülük, bireysellik, düzenin değişmesi, devrimcilik, köktenlik, ütopyacı yaklaşım ve gerçeğin ötesine gitmek şeklinde sıralanan bu maddelerin evet bizde karşılıkları vardır ama Türkiye'nin kurduğu modernist programın içinde yer almazlar. Bu yer almama neticesinde sanat tarihinde büyük önem arz eden bazı akımlar bizde görülmez: Futurizm, süprematizm, dada ve sürrealizm gibi.

Büyük paradigma değişiklikleri isteyen, toplumlara da yönlendirebilen bu akımların görülmemesinin sanat tarihimize büyük bir eksiklik olduğunu belirten Madra için bu biraz da devlet güdümlü ve destekli bir kültür ortamının varlığı ile güçlü sanatçılar çıkarılmamamıza bağlıydı. Bağımsız ve özerk bir

kültür ortamına evrilmede yaşanan gecikmenin sonuçlarını yaşamaya devam ediyoruz. Bu gecikmenin bizdeki tesirleri ise şu şekilde gerçekleşir: Avrupa merkezli söylem bizde derin bir kompleks yaratır. Modern sanat maalesef siyasal devrimlerin aracı olarak kullanılır. Devlet kapitalizmi içinde sanat ortamının gerektirdiği modern yapılar kurulamaz. Tüm üretilenler art zamanlı üretimler olarak değerlendirilerek, öykünmecilik etiketini taşımaya uzun zaman devam eder.

90'lardan itibaren bu etiketlerden kurtulmaya başlayan resmimizin oluşun piyasaya ve halkın bilgisizliğinin de katkılarıyla yanlış bir değerlendirilmeye kurban gittiğini görürüz. Sanki şimdiye kadar örnekleri verilen modernist tarzdaki tüm bu ürünler bugüne aitmiş gibi sunulmuşlar, bugünün ruhunu yansıttıkları-na inanılmasına sebep olunmuştur.

1965-1985 arası postmodernizme geçişle modernin eleştirisi, geleneğin gözden geçirilmesi, sanatçının bireyselliğini kazanması söz konusudur. Geçerli akımlar: Toplumsal gerçekçilik, yeni gerçekçilik, pop sanat, fluxus, minimalizm, kavram sanatıdır. Modernist ütopya yerini heterotopya ve distopyaya bırakır. İki durumun birlikte yaşandığı, varolma veya yokolma üzerinden üretimlerin gerçekleştirildiği görülür. Malzemeler de çeşitlenir: Fotoğraf, dijital fotoğraf, video, resim, yerleştirme, ready made kullanımları vs.

Modernizm aşında sürmeye devam eder. Ancak huzursuz modernizm ve kararsız postmodernizm şeklinde iki parçalı olarak. Bununla birlikte de temsili ve tinsel soyut resimler yerini bahsedilen ikilemi yaşatan postmodernist görüntülere bırakır.

Günümüzde Avrupa Birliği'ne girme süreciyle Türkiye'nin uluslararası platforma çıkışı hızlanmakta. Ne var ki Madra için resmi kültür politikalarımızla, günümüz üretimi arasındaki kopukluk aşılmalı bekliyor. Genç kuşak enerjik, yaratıcı ve küreselleşmiş cinde olarak bu çıkışa hazır ve küreselleşmiş üretimler gerçekleştiriyor.

Konuğumuz Türkiye'nin resim serüvenini öyle konsantre bir şekilde bizlerle paylaştı ki hem bildiklerimizi tazelemiş, hem de yeni bilgiler öğrenmiş olarak bu verimli toplantıyı nihayetlendirip diğerine geçtik.

Fotoğraf, Görsel Kültür, Görsel Bilgi

Beral Madra asıl duyurusunu yaptığımız "Fotoğraf, Görsel Kültür, Görsel Bilgi" başlıklı sunumuna birtakım sorular sorarak başladı: Fotoğraf çekerken neyi çekiyoruz? Fotoğrafa baktığımız zaman neye bakıyoruz? Fotoğraf ya da yansıtıyor mu? Fotoğrafları izlerken, alırken, anırken nasıl bir bilgiye sahip oluyoruz? Zihinsel ilişki nedir? Çağdaş sanatın görsel bilgi ve kültür boyutu nasıldır?

Günümüz kültürü tam anlamıyla görsel kültürdür ve yaşamımız görsel imgelerle inşa edilmiştir. Göz, dış dünyadan gelen tüm bilgileri zihnimizde yeniden yapılandırır, dönüştürür, çevirir, süzer. Ancak göze gelen bilgi hiper bir bilgidir ki bu sıfat "başa çıkılmaya-yüzden bahsedilen işlemleri yapmak kolay değildir. Herkes bu bilgileri çözemediği için bu zayıflık üzerinden bilgi iktidarları oluşur ve bilgiyi istedikleri gibi biçimlendirirler. Bu durumda yapılması gereken görsel bilginin

şifrelerini bilmek, bunun için de yapı sökümlerini yapabileceğini kazanmaktır.

Görme ile birlikte ele alınması gereken kavram bakışdır. Görmenin bilgiyle donatılmış hinde ve felsefede bakışlar üzerinden bir tarafa bakış yapmak gerekirse ilk karşımıza çıkan bakış kendisine bakamı taşılayan Medusa bakışdır. İkinci önemli bakış kendi imgesini yansıtan Sartre'in paranojik bakışıdır. Jean Paul Sartre'in paranojik bakışı, Lacan'ın bakışın ve gene bir o kadar önemli ayna kuramı (ki burada fotoğrafla ilgilenenlerin özellikle Lacan'ın kuramı, Foucault'nun gözetleme kuramı vs. tüm bu kuramlar fotoğrafın gerekliliğine vurgu ne kurulu yapısını anlamamız için yardımcı olacaktır), görsel bilginin yapısökümünde bize faydası olacak yaklaşımlar oldukları için önemlidir. Gördüğümüz ilk örnekler öncelikle bakışın konu edildiği veya direkt fotoğrafın önemli fotoğrafların elinden kullanımında oluştu. Yalnız fotoğrafın sayesinde her varolan subjektiflik ve iktidar sayesinde herkes kendi ideolojisine göre kurgulama ve kullanabileceğini görmüşü, yani söyle bu konuda dikkatli olunmasını işaret ederek sunumunu şu önemli nasihatle bitirdi:

"Bugün hiçbir fotoğraf gerçek değildir. Bunu çözdüğümüz zaman, parçalamaya ayırdığımız zaman bambaşka bir şeye dönüştüğünü görürsünüz, yani söyle nihilist bir şekilde bitiriyorum bu konuşmayı: Fotoğrafa güvenmeyin!"

Mekâna Özgü Sanat Projelerinde İzleyici Olmanın Riskleri

Zerrin İren Boynudelik

11 Mayıs 2011
Değerlendirme: Zeynep Gökçöz

Dizimizin altıncı konuğu Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi'nden Zerrin İren Boynudelik'ti. Konuğumuzla kendi çalışmalarında ağırlık verdiği mekâna özgü projeler ve kamusal sanat bağlamında günümüzde seyirci olmanın hâlleri üzerine bir sohbet gerçekleştirdik.

Mekâna özgü işler ve bunların nasıl okunacağı problemine geçmeden önce sanat tarihinin de kırılmaları yaşadığı 1900'lerin başına bir yolculuk yaparak neyin nasıl değiştiğini izlerini sürmek gerekir. Önceleri atölye çıkışlı olan, daha sonra ise akademi eğitimi alan sanatçıların, sanat eseri olmanın kıstaslarını üzerinde taşıyan eserlerini, diğer sanat eserlerini barındıran mekânlardan birine yerleştirmeleriyle başlayan izleyicinin eserle buluştuğu an, belki o kişinin gördükleri hakkında fikirler ileri sürerek "Bu sanat eseri midir ya da bunu yapan sanatçı kimdir?" şeklinde öze dair sorular sormadığı dönemlerdir. 1900'ler ise neyin sanat nesnesi, kimin sanatçı olduğuna dair kafa karıştırıcı işlerin ortaya konulduğu, ancak sanat mekânlarının

yerli yerinde durmasından kaynaklı izleyicisine o yere konan işlerin birer sanat sayılacağı kıstasını hâlâ verebilen, en azından bir anahatımızın olduğu zamanlardır. Çok geçmeden sanat mekânları da sorgulamadan nasibini alır ve sanat tanımlanmış mekânların dışına taşar. Öyle ki "Bu gördüğüm bir eser midir değil midir!?" dedirten devamlı uyanık olmayı gerektiren işler hiç beklemediğiniz anda karşınıza çıkabilir!

İzleyicinin bu vahim duruma düşmesine sebep olan tanımlanmış mekânların dışında ayrı bir kategori oluşturan mekâna özgü işler nasıl işlerdir ve izleyicisinden neler beklemektedir?

Mekâna özgü işler dediğimiz zaman o yer için, o yer düşünülerek yapılmış "şeyler" (ortada bir nesne olmayarak, özelliklerini dikkate alarak yapılan üretimlerdir söz konusu olan. Sanatçıların farklı yaklaşımları olabilir. Ya o mekânın anlamını ele almak ister; geçmişine, şimdisine ya da geleceğine bakar ve bunun için tarihi, dinî anlamlarından birini esas alır. Ya da mimari özelliklerine, fiziksel niteliklerine bağlı bir ilişki kurarak o yönde işler çıkarır. Bunun dışında çok az görülen bir yaklaşımdır benim için işim söz konusudur diyen, ister buraya ister başka yere koyun fark etmez şeklinde tavrını koyanlar.

Öyle veya böyle izleyicinin karşısına çıkan bu metinleri okumanın yolu nedir, can alıcı soru budur. Akla gelen ilk şık sanat tarihinde ne var ne yok okursunuz, çalışırsınız, her şeyi tanımak için elinizde kriterleriniz

olur. Ama seyirci buna zorunlu mudur? Boynudelik'e göre hiç zorunlu değildir. Çün- tirmek, ilgi duyulmasını sağlamak bu kadar zorken bu ekstra gayrete gerek yoktur. Küçük anahtarlar yeterlidir. Hangi akma, kime ait demeden yapılması gereken "Bu sanat eseri bana bir şey mi söylemek istiyor?" diye sorarak ilişki kurmaya niyet etmek, sonrasında da "niçin burada?" ve "burası neresi?" sorularından yola çıkarak mekânı tanımaya başlamak. Bunun için de mekânı tanımaya yönelik ön çalışmalar yapılmalıdır. Öyle ki zaman zaman hangi nesne mekânın kendisine ait, hangisi bir sanatçının elinden çıkma, bu bile karışmaktadır. Artık sergiler ev öde- vini yapan muhataplar görmeyi talep etmek- tedir. Bir anlamda sanatçının elinden çıkma, yaptığı araştırmaları, aynı yollardan geçerek eseri gerçekleştirmeli, aynı yollardan geçerek eseri bulmanın ve anlamının yolunu kendisine aç- maldır. Sadece izleyici değildir zor durumda kalan, sanatçı da yer ile ilgili yaptığı araştırma sonrası, genellikle tarihî mekânların seçilme- sinden kaynaklı o yerin önceki sanatçısıyla bir restleşme içine girdiği için zorlanır. Bu hâliyle kendisi için bir baskı unsuru oluştu- rur, ama aynı zamanda yadsınmaz. Sanatçıyı beklemeden yere taşıyamaması, taşırta bağlan- ma başka yere taşıyamaması, taşırta bağlan- ma uğramasını göze almasıdır. Farklı yere taşı- duruma sonrası için tek yapabilecek ya aynı mekânı tekrar yaratmak ya da o işlerin fotoğ- raflarına başvurmadır. Bir üçüncü zorluk, o yer için iş çıkarmakla sanatçıların ellerinde maddiyata dönüşecek bir şey kalmamasıdır.

Burada fikir sahibi kuratörün önemi karşı- mıza çıkar. Önceleri koleksiyoncu ya da galericinin insafına kalan sanatçı el değiştirir. Artık karar merci olarak kuratörler gündemi- mize girer.

Mekâna özgü projelerin bir diğer boyutunu da dört duvar arasından çıkıp sokağa adım atan, kamuyla temas kurabileceği yerleri önemseyen, bir anlamda kamusal alana taşın, kamusal sanat olarak tanımlanan ör- nekler oluşturur. Bu örneklerin sokağa adım atmalarıyla farklı boyutlar gündeme gelir. Özel mekânlarında sergilenen eserlere müdahil olmak o eserlere muhatap olanların aklına hiç gelmezken bundan böyle karşılaştığı işler üzerine fikrini rahatça dile getiren, bunun için kamu oluşturup beğenmediğini ortadan kaldıran izleyiciler oluşmuştur. Son 20 yıl boyunca kamusal alan meseleleri sıklıkla gündeme gelen hassas bir konu olarak karşı- mızda durmaktadır. Paranın, pulun, özgürlü- ğün ötesinde, artık insanlar kendi kullandık- ları alanlar konusunda demokratik, ülkemiz kullanma peşindedir. Boynudelik, ülkemiz dışından verdiği örneklerle bizlere, bu duru- mun ülkemize özgü örneklerle bizlere, bu duru- mu iç yüzünü göstermiş oldu. Sunumu boyunca ele aldığı bu meselelerin biraz karmaşık olduğunu itiraf eden konularınin göre- sinin ve diğer sanat tarihçilerinin göre- sinin tüm bunları biraz daha anlaşılır hâle getirmek olduğunun altını çizerek konuşmasını gelen sorulara verdiği cevaplarla nihayete erdirdi.

Türkiye’de Estetik Jale Nejdet Erzen

16 Haziran 2011

Değerlendirme: Zeynep Gökçöz

Dizimizin yedinci konuğu ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık Tarihi Bölümü’nden Prof. Dr. Jale Nejdet Erzen’di. Mimar Sinan, modern Türk resmi, çevre estetiği, İslâm estetiği, karşılaştırmalı estetik üzerine birçok kitabı olan konuğumuz özellikle yeni çıkan kitabı *Çoğul Estetik* (Metis, Mayıs 2011) üzerinden kitapta geçen konulara değineceği ancak kendisini tekrarlamaktan hoşlanmadığı için daha genel bir başlıkla bizlere katkıda bulunacağı bilgisini vererek başladı. Özellikle düşünce insanları, sanat insanları olarak ve kendimizle, kimliğimizle barışık olarak ve onu geliştirerek nasıl ve nerelere gidebiliriz düşüncesinin çalışmalarının eksenini oluşturduğunun altını çizdi.

Erzen’in merak ettiği nokta şuydu: Estetik madem bir biçim dilidir ve her topluluğun kendi biçimsel tercihleri vardır, o zaman Türk sanatını hangi estetik değerler açısından ele alabiliriz? Neden bu tercihler ortaya çıkmıştır? Bizim beğeni yargılarımız daha çok ne yönde yoğunlaşmaktadır? Bu soruların cevabı hem kültürel karşılaştırmalar, hem de doğrudan ortaya konan eserler üzerinden aranmaya çalışıldı.

Batı ve Doğu toplumları okuryazar ve sözel kültür olmanın getirdiği farklara haizdir. Ancak yazılı olarak değerlerin ortaya konmaması bir eksiklik değildir. Çünkü insanın dünyayı ve kendini anlamasının yolu ile de yazılmayı gerektirmez. Bu fikirlerin izini başka yerlerde arayabiliriz. Bir de yazılı olmayan bir düşünce ve araştırmanın şekil ve düzeline teslim edilmelidir. Bu açıdan kendi kültürümüzün estetik yaklaşımlarını anlamak için bu farklı araçlara başvurmanın zorundayız. Sanat söz konusu olduğunda, tepkilerden sanat yoluyla ortaya konduğu örneklerden yola çıkarak sanat tarihimizde neler gelmiş geçmiş bakmalı ve yaklaşım farklarının izini sürmeliyiz.

Bu açıdan Türkiye’de estetik düşünce iki farklı aşamada incelenmelidir: Tanzimat öncesi ve Tanzimat sonrası. Erzen, yazıların da karşımıza çıkan tezini burada da yineledi. Selçuklular’ dan ve Osmanlılar’ dan bu yana Türkiye’de estetik düşünce vardır ama bu yazıya okuryazarlığın azlığı sebebiyle okunmaz ve okunmasa da eserler, o toplumdaki ortak değerlerin bir yansımasıdır. Batı’nın kavramsal ve analitik dilinin hakimiyeti müze ait bu özel dil devam edegelmiştir. Türk kültürü üzerine söylenenlerin gene roman, şiir ve edebiyat diliyle ortaya konduğunu görürüz. Burada şiirin okuyazar ortamından yararlanılmaktadır. toplum niteliklerini taşımaya devam ettiğimiz görülür. Türkçe

soyut ve kavramsal sözcüklerle donatılmış bir dil değildir, son derece somut ve şeyleri dolaysız tanımlayan, duyguları anlatan bir dildir. Türkçede felsefenin kolaylıkla yapılamamasının bir nedeni de budur. Bizde bunun için felsefecilerin çoğu edebiyatı ve şiirsel ifadeleri kullanır.

Tanzimatla birlikte Batılı düşünceler ve düşünce şekilleri hem kültürü hem de kimliği değiştirmiştir. Tabii bundan bellek araçları da nasibini almıştır. Bu dönem düşünürlerin değişimi fark ettikleri, bunu dillendirdikleri üstün bir bilinçlenme dönemidir. Batı etkisini çok eleştiren Erzen, bu dönem yazarlarının dediğini söyleyen Erzen, bu dönem yazarlarının Batı felsefesini kendi kültürlerine uyarlamak gibi zor bir işe giriştiklerini söyler. Bu çabada iki önemli vurgu vardır: Biri *rasyonalizm*, diğeri eskiden bu yana gelen *aşk* vurgusudur. Şiirin baştan beri kültürün ifadesinde merkezde yer aldığına vurgu yapılmıştır. Biz şiirin sufizmle içiçeliğini biliyorsak, bu bize kültürognitif yaklaşımın önünde olduğunu gösterir. Algı açısından güzelliğn duygusanaestetik düşüncenin temelini teşkil etmiştir. Çağdaş Türk düşüncesi ise insana odaklanıyor, doğaya bakış yitirilir. Erzen'e göre en büyük sorunumuz buradadır. Bizler bir durumdan diğer bir duruma, anlayışa geçiş yapmamış yazınımız, kültürümüzü en çok tanımlayan unsur da budur. Mesele, Doğulu ya da Batılı olmak da değil, bir oluş durumu ile diğer bir oluş durumu arasında ilişki kurmanın başarmamasındadır. Değişimler arasındaki sürekllilik hâli kimliği oluşturuyorsa eğer, bizim

kimliğe dair sorunlarımızın kökeninde de bu vardır. Bunu Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ve Yahya Kemal'in çok iyi anladığını ve ifade ettiğini söyleyen Erzen'e göre bu değişimde yeni oluşun üstüne gidilmesi, Batılılaşmaya, Cumhuriyet'e veya modernizme yüklenilmesi tamamen yanlıştır. Kimlik kaybını ve yozlaşmayı bunlara bağlayamayız. Sadece kültür ile izah eksik kalır. Değerlendirmeler bir bütün olarak toplumun tüm ekonomik, politik ve sosyal yönleri göz önüne alınarak yapılmalıdır. "Ya o ya bu" tercihi yerine böylesine derinden farklı iki kültürün beraberliğinin getirdiği zenginlikten yararlanmalı, bir Batılıdan ya da bir Doğuludan ne kadar Tanpınar'ın bu durumu hem bir trajedi, hem de bir zenginlik olarak değerlendirdiğine vurgu yapan Erzen sunumunun sonunda, ne olursa olsun pozitif düşüncenin elimize pratik aletler vermesini önemsedini, ancak böylelikle geçmişimize sahip çıkabileceğimizi söyledi.

Katılımcılardan gelen şu önemli sorularla toplantının sonuna gelindi: Bellek bize dayatılan bir bellek mi, yoksa gerçek bir bellek midir? Bize dayatılan sınıflandırmalar üzerinden gitmek zorunda mıyız, bu bizim kültürel belleğimizi inşa etmemizde ket vurucu etki yapmaz mı? Kendi belleğimizi yeniden inşa da hiç şansımız var mı? Metinlerle aramızdaki mesafe ikincil dereceden kaynaklardan yararlandığımız için olabilir mi?

SAM Fotoğraf Neyi Anlatır?

Fotoğrafçılıkta Ters Evrim Loris Medici

27 Mayıs 2011

Değerlendirme: Hilal Turan

19. yüzyılda bir “teknik” olarak doğan fotoğraf, uzunca bir dönem kendini bir “sanat” olarak ispatlamamın uğraşı içerisinde oldu. İlk on yıldan itibaren endüstrileşme sürecine giren fotoğraf, artık elitist bir azınlığın değil kitlelerin uğraşısı hâline gelmeye başladı. Fotoğrafta ilk sanat akımı olarak kabul edilebilecek “resimsi” (*pictorialist*) fotoğraf akımı da aslında buna bir tepki olarak doğdu. Fotoğrafın diğer sanatlar gibi bir ifade aracı olduğunu savunan fotoğrafçılar, Walter Benjamin’in tabiriyle “panayır fotoğrafçıları”na savaş açtı.

O dönemkine benzer bir görüntü patlamasına tanık olduğumuz bugünlerde, gözlerin yine o ilk dönemki baskı ve tekniklere çevrilmesi tesadüf olmasa gerek. Fotoğrafçılıktaki bu ters evrimi dijital fotoğrafın hızı ve tüketim kalıplarına bir direniş olarak okumak mümkün.

Cyanotype, vandyke, gum bichromat, scanography, solarizasyon ve iğne deliği (pinhole) gibi yöntemler günümüzde dijital süreçlerle arasına mesafe koymak isteyenlerin giderek daha çok ilgisini çekiyor. 2001 yılından beri fotoğrafla ilgilenen Loris Medici de bunlardan biri.

Yazılım uzmanı olan Medici, dijital fotoğraf makinesi ile başlıyor fotoğraf çekmeye. Ancak mesleğinin de tümüyle dijital ortamda geçmesinden olsa gerek, bir süre sonra fotoğrafın ilk dönemlerinden itibaren kullanılan alternatif tekniklere, fotoğrafın daha nostaljik taraflarına ilgi duymaya başlıyor. Alternatif fotoğraf teknikleri Türkiye’de çok da yaygın olmayan bir alan. Türkiye’de bu alanda ilk fotoğraf sergilerini düzenleyen Medici, “Fotoğraf Neyi Anlatır?” konuşma serisinde alternatif fotoğraf teknikleri hakkında bilgi ve deneyimlerini bizlerle paylaştı.

Medici, teknik ile olan ontolojik ilişkisi gereği, fotoğrafın diğer sanatlar arasında çok farklı bir konumda durduğunu vurguluyor. Işığın duyarlı bir yüzeyde sabitlenmesi ve bir görüntüye dönüştürülmesi fotoğrafın temel prosesi. Medici’nin vurguladığı üzere, bu nedenle özellikle ilk zamanlar fotoğraf bilimsel bir oyuncak gibi kullanılıyor. Fotoğrafın endüstrileşmesi ise bundan 30-40 sene sonraya tekabül ediyor.

1852’de George Eastman, 10 poz çekebilen bromür kaplı jelatin rulolar bulunan Kodak fotoğraf makinelerini piyasaya sürerek çok büyük aledler taşımaya gereken fotoğrafçılara kolay hareket imkânı sağlıyor. Fotoğraf çekildikten sonra makine fabrikaya gönderiliyor ve jelatin film kağıttan ayrıldıktan sonra bir cam üzerine yerleştiriliyor ve sonra yeniden makineye film doldurularak sahibine iade ediliyor.

Öncesinde sınırlı sayıda insanın ilgisini çeken fotoğraf bu tarihten itibaren yükselişe geçiyor, artık

hemen herkesin yapabileceği bir eyleme dönüşüyor. Elbette fotoğrafın hızla endüstrileşmesine tepki gecikmiyor. Medici resimsi fotoğraf olarak adlandırılan bu tepkiyi fotoğrafın ilk sanat akımı olarak nitelendiriyor. Ondan evvel fotoğrafta herhangi bir sanatsal akım yok. Bazı istisnalar dışında fotoğraf bir ifade aracı olmaktan çok, teknik bir keşif ve daha çok belgeleme amaçlı kullanılıyor o zaman kadar.

1890'lardaki o patlamadan sonra Medici'nin tabiriyle "fotoğrafın demokratikleşmesi" ve herkesin fotoğraf üretir hâle gelmesi, bazı elitist fotoğrafçıları rahatsız ediyor. Aslında pictorializm, bu kesimin tepkisi olarak ortaya çıkıyor. Medici, bu akımın ilginç bir şekilde bütün ülkelerde, yani dünya çapında eşzamanlı olarak başladığını vurguluyor. Fotoğrafın demokratikleşmesi sürecine tepki olarak ortaya çıkan bu akım, fotoğrafı artık meşru bir sanat olarak kabul ettirmeyi hedefliyor. Tümüyle mekanik bir süreçte elde edilen fotoğrafa ruh katmak istiyorlar. 1889'da resimsi fotoğrafın manifestosu da yazılıyor iki Fransız tarafından.

Fotoğrafın o ana kadar üzerine biçilen "gerçeğe sadık görüntüler üretme" hedefine itiraz eden bu grup, onun da diğer sanatlar gibi sanatçının müdahalesine ihtiyaç duyduğunu savunuyor. Fotoğrafçının dünyayı makinenin gördüğü gibi değil, kendi hissettiği şekilde anlatması; görüntünün bir ifade aracı olarak gereksiz detaylardan arındırılması gerektiğini savunuyorlar.

Medici müdahalenin çekim sırası ve sonrasında olmak üzere iki türlü gerçekleşebileceğini,

ancak pictorialist fotoğrafçıların daha çok çekim sonrası ortaya çıkan görüntü üzerinde müdahalede bulduklarını söylüyor. Bunun için pictorialist fotoğrafçılar gözü, hayali, bulanık, detaylarının gözden kaybolduğu bir şekilde sunmaya çalışıyorlar. Teknik olarak da netsiz çekimlerle rüyayı andıran bulanık görüntüler elde ediyorlar. Daha çok pastoral, nostaljik veya duygusal konulara yoğunlaşan pictorialist fotoğrafçılar resme öykündükleri için malzemeleri de resim kağıdı, boyalar, renkler. Cam negatifler, gümüş tabanlı çok keskin görüntüler üretebilen fotoğraf kartları da kullanılıyor. Sonunda birebir ressamların kullandığı malzemelerle üretilen fotoğraf baskı teknikleri ya da yöntemleri çıkıyor ortaya.

Ancak pictorialist fotoğrafçılar aslında fotoğrafı meşru bir sanat yapmaya çalışırken, resmi taklit etme açmazına düşüyorlar. Medici, sonrasında bu akıma bu yüzden bir tepki olarak farklı akımlar ortaya çıkmasını belirtiyor. Örneğin 1930'larda Amerika'da ortaya çıkan ve Ansel Adams gibi usta fotoğrafçıların yer aldığı F/64 grubu, fotoğrafın kendine has bir dili olması, resme öykünmemesi gerektiğini savunuyor.

Loris Medici, fotoğrafın günümüzün hızlı tüketime dayalı kapitalist toplumunda metalaşmasına karşı, fotoğrafın ilk dönemlerindeki resimsi fotoğraf akımının tepkisine benzer bir şekilde ilk dönem fotoğraf ve baskı tekniklerine ilginin arttığını belirtiyor. Dijitalin "anında

görüntü” dünyasından filmin karanlık odasına kaçanlar, iğne deliği yöntemiyle kendi fotoğraf makinelerini yapanlar aslında günümüz fotoğrafının baş döndürücü hızına karşı bir duruş niteliğinde.

Resimsi fotoğraf akımının detaylarını anlattıktan sonra Medici, yine günümüzde tekrar yıldızı yükselen pinhole (iğne deliği) kameralara da değiniyor. Pinhole kameralar (Camera Obscura) herhangi bir optik lense sahip olmayan ilkel kamera türleri. Temelde ışık geçirmeyen bir kutu ve objektif niyetine açılmış bir iğne deliğinden oluşuyorlar. Işık iğne deliğinden süzülerek kutunun içerisinde bulunan ışığa duyarlı film veya kart üzerine düşürülüyor ve bu sayede fotoğraf çekilmiş oluyor. Iğne deliği kameralarla, tek bir alan do Morrel’in “Manzaralı odalar” projesinde yaptığı gibi odaları bir camera obscuraya dönüştürüp, dünyanın manzarasını odanızın duvarında sabitleyebiliyorsunuz.

Farklı baskı yöntemlerinin fotoğrafı biricik kıldığına da değinen Medici, her bir baskıda asla bir benzerini daha yapamayacağı bir sonuca ulaştığını söylüyor. Medici, resimsi fotoğrafta ipek, kumaş, tahta, taş, cam, resim kağıtları kullanarak özgürleştirdiğini söylüyor.

“Fotoğraf Neyi Anlatır” serisinin konusu Medici, sunumunun ardından alternatif fotoğraf baskı ve teknikleriyle ilgili ufuk açıcı örnekler paylaştı. Elindeki üç kameradan birinin iğne deliği olduğunu söyleyen Medici’ye göre aslında fotoğraf da tam olarak makine fetişizminden kurtulduğumuz yerde başlıyor.

Sanat Tarihi Atölyesi: İkonoklazm, Tasvir Teorileri ve İslâm Sanatı

Nicole Nur Kaňçal
Ayşe Taşkent

Aralık 2010-Haziran 2011

Değerlendirme: Melike Demirkaynak

Sanat Araştırmaları Merkezince düzenlenen 2010-2011 döneminde Dr. Nicole Nur Kaňçal ve Dr. Ayşe Taşkent tarafından yürütülen “Sanat Tarihi Atölyesi” içerik açısından oldukça zengin. Belki de bu sebeple bir o kadar da karmaşık bir sorunsalla karşımıza çıkıyor. Katıldığımız ilk derste bütün bir yıla ilişkin çizilen ders programı biraz göz korkutucu olsa da derslerin görsel malzeme ile desteklenmesi ve dersin sadece metin anlatımının ötesinde görsel sunum formatında yapılması oturumların daha zevkli bir şekilde ilerlemesini sağladı.

İkonoloji, ikonografi ve tasvir gelenekleri başlıklı ilk derse Erwin Panofsky’nin *İkonografi ve İkonoloji* adlı eseri gibi kült bir metinle başlanıp W. J. T. Mitchell gibi modern bir yazarın konuyu modern bağlamda tartıştığı *İkonoloji İmaj, Metin, İdeoloji* adlı eseriyle devam edilmesi, konunun tarihi süreç içerisinde nasıl bir evrim geçirdiğini incelemek bakımından bilgilendirici bir süreç oldu. Konunun kültürel bellek ile ilişkilendirilmesi kendi görsel kültürü ve

görsel kültürel belleği ile yeni tanışan bizler için heyecan verici bir perspektif oluşturdu.

“İkonoklazm/put kırıcılık nedir? İslâm ve ikonoklazm arasında nasıl bir ilişki vardır? Niçin İslâm'daki resim yasağı ikonoklazm başlığı altında tartışılır?” gibi sorular, sadece akademik bir tartışmanın ötesinde politik ve sosyal boyutunun hiç gündeme getirilmemesi, konunun çokta safdillikle ele alınmaması gerektiğine dair bir yaklaşımı gözler önüne serdi.

İslâm ve ikonoklazm ile kurulan ilişkinin, *anikonizm* (herhangi bir varlığı temsil eden heykel ve tasvirin olmaması) ile de ilişkilendirilmesi konunun elbette bambaşka bir boyutu. Konuya dair hem Türkçe hem de yabancı kaynaklar üzerinde yapılan literatür taramaları, kaçınılmaz olarak Oryantalizm mevzusunu gündeme getirdi. “Acaba kendi görsel kültürümüz, İslâm sanatına bakışımız bir parça Oryantalist etkiler altında kirletilmiş ve bu bakış açısı, kendi kültürümüz ile aramıza bir mesafe mi koymuştu? Dolayısıyla Batı sanat tarihinin İslâm sanatına yahut görsel kültürüne dışlayıcı yaklaşımının ve görsel malzemesini bir dipnot olarak anmasının bizde de etkileri var mıydı?” soruları dönem boyunca hep düşündüğümüz, kafamızı meşgul eden sorular arasında olageldi. Dolayısıyla Oryantalizm ile İslâm sanatı arasında kurulan bu tarz bir ilişki, İslâm'da tasvir/resim yasağı ya da ikonoklazm konusunda bir alan araştırmasını zorunlu kıldı. “İslâm'da bir tasvir yasağı var ise minyatür yahut benzer imgeler niçin vardı? Bu, İslâm dünyasının diğer problemleri ise benzer tecrübeyi taşıyan sorular dinlerde durum nasıl idi?” eksenli sorular konuyu elbette Bizans ikonoklazmından, ikonoklazm ve Yahudi sanatı tecrübesine kadar

götürdü ve anti-semitizm ile anikonizm ve benzer konular bu minvalde tartışıldı.

İslâm ve ikonografi başlığı altında konu, İslâm'ın ilk dönemindeki insan figürü tasvirlerinden, Hz. Muhammed'in ayak izine yahut Kâbe imgesinin yaygınlığına götürülerek ele alındı. Oryantalist resim, duvar resimleri, para ve sikkeler üzerindeki tasvirler yahut seccade üzeri temsillerin ikonografik değerlendirmesi; İslâm'ın ilk dönemden itibaren, Selçuklu, Osmanlı ve modern zamanlara kadar değişen bir hatta incelendi. Konunun sadece Sünni gelenek ile sınırlandırılmaması, Şia'nın tasvir konusundaki yaklaşımının irdelemesi, aynı dinin farklı ekollerinde ve coğrafyalarındaki yansımalarını izlemek bakımından anlamlı oldu.

Derslerin akademik kitap, makale yahut benzer metinlerinin farklı katılımcılar tarafından her bir derste sunumunun yansısı bence bu atölyenin en özgün yanlarından biri görsel arşive yönelik yapılan sunumlardı. Minyatürler yahut İslâm sanatının diğer görsel malzemesi kullanılarak yapılan görsel arşiv sunumlarında, Gombirich'in ünlü *Sanatın Öyküsü* kitabına benzer bir form takip edildi. Kitap-ı Mukaddes'ten ilham alınarak yapılan pek çok resim gibi bizim kendi kültürümüzde yaratılmış, tufan, peygamberler ve gökcisimleri ve benzeri konulara ilişkin minyatür bir arşiv ve görsel malzemenin varlığından bu sayede haberdar olduk. Kitaptaki resmin büyütülerek duvara yansıtılmasından, bir tablo izleme tadı almadık değil!

SAM Okuma Grubu Çocuk Edebiyatı Okuma Grubu Melike Günyüz

Mart 2010-Haziran 2011

Değerlendirme: Rabia Gülcan Kardeş

Melike Günyüz'ün düzenlediği okuma grubunun oturumları 15 günde bir olmak üzere SAM bünyesinde gerçekleştirildi. Türk ve dünya edebiyatından seçkin çocuk edebiyatı örnekleri belirlendi. Düzenli olarak kitaplar okundu ve üzerinde tartışmalar gerçekleştirildi. Her derste bir yazar ve kitabı konu olarak seçildi. Bazı yazarlar hakkındaki derslerimiz birkaç ders devam etti.

Sevim Ak, Zeynep Cemali, Mevlana İdris, Sevinç Kuşoğlu, Michael Ende, Roald Dahl, Fazıl Hüsni Dağlarca, Mustafa Ruhi Şirin, Gökhan Akçiçek, Bestami Yazgan, Madonna, Asa Lind, Gianni Rodari, Behiç Ak, Andrew Clements, Hüşeng Murad Kermani çocuk edebiyatı alanında okuduğumuz yazarlar. Ayrıca destek mahiyetinde farklı eserler de ara sıra okundu. *Fantastik* (Tzvetan Todorov) gibi.

Okunan eserler; karakterler, tema/konu, mesaj/alt mesaj, dil/kurgu/üslup kriterlerine göre değerlendirildi. Bu kriterlere ek olarak resimler ve grafik de değerlendirme kıstaslarımızdandı.

Behiç Ak eserlerinde özellikle karakterler konusu öne çıktı. Sadece iyi karakterleri değil

kötüleri de gördük. Denge de duran iyi-kötü karakterlere ait ama uyum içindeki karakterli kültürleri büyük-çocuk ortak hareketi, farklı olayların kurguya yedirilmesi ve okuyucuyu şaşırtmaması, dışa dönük, sosyal kahramanlar da ilgimizi çekti. Behiç Ak okurken, çocuk edebiyatının, daha çok "nasıl" anlatıldığını üzerinde durduğunu da gördük. Dikkatini çekebilersen, çocuk her konu ile ilgilenir.

Gianni Rodari ile bir çocuk edebiyatı eserinin nasıl politik olabileceğini gördük. Bilimkurunun ve masalın nasıl ustaca harmanlandığını, geleneksel dil kalıplarından faydalananak oluşturulan yeni atasözleri ile yapılan diyalogları gördük. Rodari de basit gibi görünen bir dille, anlatır gibi masallar yazıyor. Rodari' de çocuklar anlar mı, bu konu onları ilgilendirir mi kaygısı yok. Rodari ile birtakım ahlâki kısıtlamalarla da güzel hikâyeler, masallar yazılabileceğini gördük.

Asa Lind ve *Kumkurdu* ile merak duygusu bastırılmamış bir çocuk kahramanın sorgulamalarına tanık olduk. Sayfalarının, nasıl süslenilecek felsefi yaklaşımların, nasıl basit bir dille, birkaç cümle ile açıklanabileceğini ve bunun bir çocuk kahramanla yapılabileceğini gösterdi bize yazar. Aynı zamanda bir çocuğun iç yolculuğuna, büyümesine de şahit olduk.

Zeynep Cemali bize kan davası gibi bir konunun bile çocuk edebiyatı konusu olabileceğini gösterdi. Ayrıca kahramanları ve konuları ile asıl konunun yanında çok daha detaylı konuların işleme noktasında güzel bir örnek Zeynep Cemali kitapları. Gele-

neğin önemi üzerinde duran bir yazar. Bu bakış açısını da kurgu içinde çok güzel yerleştiriyor. Dolayısıyla çocuk edebiyatında tema işlenirken kitabın şu iki yöne hitap etmesi gerektiğine kanaat getirdik: Çocuğun beğenmesine ve çocuğun sosyal, bilişsel zekâ gelişimine, duygularının eğitimi sürecine.

Mevlana İdris'te iyi bir çocuk edebiyatı eseri tekrar gördük.

Madonna'da gündelik hayatın içinden gibi görünen bir kurguda nasıl ahlâk eğitimi verilebilir bunu gördük. Bir çocuk edebiyatı esekibin çalışması olduğuna değindik. Olumsuzluk üzerine kurgu yapmanın sıkıntılına da değinildi.

Roald Dahl'da kara mizahı, ironiyi gördük. Dahl, pedagojik açıdan metni sıkmayan, çocuğun hayatı mutlu bir aile içinde öğretilmesini alt mesajında sunan bir yazar. Dahl'in ara sıra kullandığı argo kelimelerden yola çıkarak çocuk edebiyatını bu açıdan da sorguladık. Ayrıca çocuk edebiyatında mecaz, doğrudan anlatım, uzun-kısa tasvirler konusunu değerlendirdik. Masal ile gerçeği çok iyi harmanlayan bir yazar Roald Dahl. Bize de bu konuda önemli bilgiler sunuyor. İyi metinlerin görünen yüzü/anlamı gibi bir de alt anlamları olduğuna, iyi yazarın metnin altına kendi felsefesini yedirdiğini gördük. Dahl kitapları ayrıca yazarın eğitim algısı, karakter kurgusu açısından da değerlendirildi.

Michael Ende eserlerinde sade ve bir o kadar da derin olma özelliğini gördük. Basit gibi görünen bir kurguda tasavvufi sayabileceğimiz

düştürler, tefekkür, benlik, gerçek, yol gibi kavramlar üzerine derin yaklaşımlar mevcuttu. Michael Ende eserlerine birkaç ders ayrıldı ve derinlemesine inceleme yapıldı. Tasavvufi göndermeler özellikle incelendi.

Andrew Clements bizi kelimelerin dünyasına yolculuğa çıkardı. Ne istediğini çok iyi bilen kahramanların, ciddi işler başarabildiklerini gösterdi yazar. İdeal karakter olarak düşünebileceğimizi sorgulayabilen ve sivil itaatsizlik örneği gösteren çocukları seçti. Edebiyatın sis-temi analiz etme ve yorumlamada ne kadar önemli bir yöntem olduğunu tekrar gördük. Yaş gruplarına göre ironiyi kullanmaya de-ğindik. İyi bir çocuk edebiyatı yazarının zeki, okuyucuyu şaşırtabilen biri olması gerektiği üzerinde durduk.

Huşeng Murad Kermani kitaplarında, çeviri eserlerin dilinin önemini tekrar gördük. Mecit'in hikâyeleri doğu edebiyatının "büyük hikâyeleri" olarak nitelendirildi. Kermani hikâyelerinde doğu terbiyesi, doğu kültürü ve aile yapısı çok net olarak göze çarpıyordu. Asa Lind'in Zackarina'sı ile Kermani'nin Mecit'i karşılaştırıldı. Çocuk edebiyatı noktasında asıl meselemizin, bir konuyu, temayı vs. çocuğa fark ettirmeden vermek olduğunu bir kez daha gördük...

Okunan yazarlar dışında Londra, Polonya, Katar, Frankfurt, Blogna, Kahire kitap fuarları da gündemimize dahil oldu. Ayrıca çizgifilm, sinema, çocuk kitaplarındaki trendler, e-kitap da gündemimiz içinde konumuz olabildi. Dünya çocuk edebiyatını

da takip etmeye çalışıyoruz. Çocuk edebiyatını anlamamızı ve bu konuda yazmamızı destekleyecek şekilde yan okuma programları da yapıyoruz.

Derslerin sonucunda *Ayraç* dergisinde iki yazı yayımlandı. Biri Madonna diğeri de Roald Dahl kitapları üzerine: Melike Günyüz, “Çocukluk Düşlerinin Yazarı: Roald Dahl”, *Ayraç*, 15 (Ocak 2011): 9-11; Melike Günyüz, “Madonna’dan Çocuklara Ahlakî Öğütler”, *Ayraç* 16 (Şubat 2011): 18-21.

SAM Müslüman Kültürlerde Kadın Din, Cinsiyet ve Kimlik Üzerine Anlatılar Nagihan Haliloğlu

Nisan 2011-Ağustos 2011
Değerlendirme: Nagihan Haliloğlu

Din, cinsiyet ve kimlik üzerine anlatılan tartıştığımız okuma grubumuzun tanışma faslından sonraki ilk oturumunda katılımcılarla Virginia Woolf’un *Üç Gine* adlı deneme eserinden paylaştığımız eğitim manifestosu ideal öğrenmeyi, sırf öğrenmek için seven insanlarla deneyimimizin bu düsturlarla örtüştüğünü rahatlıkla söyleyebilirim. Sırf kendilerinkine benzeyen ya da benzemeyen değişik kültürlerde yaşanan hayatları biraz daha yakından tanımak isteyen insanlardan oluşan okuma grubumuz Türkiye’deki *din, cinsiyet ve kimlik* sorunlarına benzer sorunların ele alındığı

romanları incelemekte. Değişik Müslüman toplumların yaşadığı sorunları ve önceledikleri değerleri anlamamıza yardımcı olan okuma listemizde Amerika’dan Pakistan’a değişik coğrafyalardan kitaplar mevcut. Hemen hemen bütün metinlerin çıktığı etkisi altına girmiş ve bu ikisinin sürekli kenarlarında saha yaratma çabalarına sahne olan kültürler. İslâm coğrafyasının büyük bir kısmında yaşanmış sömürge tarihinin izlerini Ürdün’de sürüyoruz bu romanlarda: Cezayir’de ve İngiltere’deki altkta azınlığın kurmuş olduğu kendilerine has yaşam biçimi gibi.

Çok “derin” ve çetrefilli sorunları ele alan bu kitapları kolayca tartışabilir hâle getirebilmek için elimizdeki yöntem, her oturumda ilk önce elimizdeki kitabı bir cümlede anlatmaya çalışmak. Katılımcılar aynı cümle üzerinde hemfikir olabiliyorsa, bu yazının istediğini anlatmaktaki başarısını gösteriyor bir mânâda: “Ülkemi Fransızlar işgal ettiği için doğru dürüst Arapça konuşamadım” gibi. Oturumlarda asıl derdimiz on üzerinden puan dağıtmak değil elbette; ama hepimiz kistaslarımıza göre okuduğumuz metinleri başarılı ya da başarısız buluyoruz, bazı bölümler inandırıcı gelirken bazıları yapmacık duruyor. Genellikle anlatıcıların “samimilikleri”ni ölçüp biçmeye çalışırken grubun en fazla sınıftan gelen yazarların halkın diğer kesimleri hakkında ne kadar az bilgiye sahip olduğu. Okuma grubumuzun başlıca özelliği okuduğumuz metinlerde

cinsiyet veya din değil, *sınıflar* olarak ortaya çıkıyor. Bu tespit hangi hikâyelerin yayın dünyasında ses duyurabildiğini, hangi kesimlerin edebiyat alanına hâkim olduğunun da ipuçlarını veriyor.

Her oturumda elimizdeki kitabı listemizdeki diğer metinlerle olduğu kadar okuduğumuz benzeri başka anlatılarla da karşılaştırıyoruz ve birbirimize tavsiye ettiğimiz roman ve film listesi giderek büyüyor. Böylelikle Woolf'un dediği gibi diploma derdi olmayanlar kitaplarıdan olduğu kadar gelen katılımcıların tecrübelerinden de öğreniyorlar.

Neval El Seddavi, Sıfır Noktasındaki Kadın

Değerlendirme: Rümeyza Özcan

"Kazanılmış hiç bir güne, koleji eski tarzda inşa etmek için kullanılmamalı, yeni bir tarzda inşa edilmesi için de kullanılmayacağına göre güne şöyle tahsis edilmeli: 'Paçavralar, Petrol, Kibrit' Ve yanına da şu not eklenmeli: 'Bu güneyi alın ve bununla koleji yakıp kül edin. Eski ikiyüzlülükleri yakın. Yanan binanın alevleri korkutsun ve söğütleri kızla döndürsün. Ve eğitilmiş adamların kızları bu ateş etrafında dans edip alevlerin üstüne kuru yapraklar atsın. Ve anneleri de üst kat pencerelerinden bakıp bağırsınlar. Yansın! Yansın! Bu eğitimle işimiz bitti!" Virginia Woolf, *Üç Gine* (1938)

Sanat Araştırmaları Merkezi bünyesinde gerçekleştirilen "Müslüman Kültürlerde Kadın: Din, Cinsiyet ve Kimlik Üzerine Anlatılar"

okuma grubu Nagihan Haliloğlu rehberliğinde ilk oturumuna Mısırlı, psikiyatrist ve feminist yazar Neval El Seddavi'nin *Sıfır Noktasındaki Kadın* romanıyla başladı. İlk anlatının aşırı feminist ve protest tonunda Mısır'dan gelmesi manidardı; zira son dönemde Mısır'da sadece Müslüman-Arap dünyasında değil ama şanlı devrimiyle tüm man kültürlerde yetişmiş kadın yazarların kendi coğrafyalarına dair din, cinsiyet ve kimlik temalarını incelemek üzere bir araya gelinen okuma grubu, anlatı-kurgular üzerinden "feminist, post-kolonyal teori ve İslâm kültüründeki kadın" a dair daha önce denememiş bir "içeriden-okuma" tecrübesiydi aynı zamanda.

Sıfır Noktasındaki Kadın, Neval El Seddavi'nin bir cezaevi araştırmasında karşılaştığı idam edilecek bir kadının gerçek hikâyesine dayanıyor. Bir kadının ölümlerini hayat arasında gerçeği, saygıdeğerlik, saygınlık ve itibarı araması ile "kötü" yola düşmesi hikâyesi Seddavi'nin kalemi üzerinden bir kültürel coğrafyanın benlik anlatısına dönüşüyor. Hikâyedeki kötü yola düşmüş kadın formunda müdahaleci erkek egemen sistemde kadının öznel bireyselliğini tanıma sürecine dönüşüyor. Mikhail Bakhtin'in artistik edebi kurgu ile gerçek tarihsel olgunun mekânsal ve uzamsal özgün bağlantılığını, yani Mısır coğrafyasındaki kültürel arşinin edebi alandaki "chronotope"larını oluşturuyor.

Elaine Showalter'ın feminist kritizizm ile ilgili olarak *la gynocritique* (gynocritics) olarak adlandırdığı yazar olarak kadının yegâne radikal örneği olan Seddavi, hikâyesindeki Firdevs kahramanıyla tarihin bir metinsel anlamı, tema, tür ve yapısını, kadın yaratıcılığının psikodinamiklerini üretiyor. Virginia Woolf'un dediği gibi, kadim epik şiir, dinsel kitabe ve beş bölümden oluşan poetik tragedya gibi tüm tarih literatürü ve janrı bütünüyle "erkek cümlele-şirsel kafiye ve diğer türlerden ziyade düz yazı cümleleri kullanması, belki de bizzat roman türü kadının yazmasına en uygun olanıdır. "Başlı başına roman kadının elinde narin, hassas olabilmek için yeterince gençtir –belki de kadınların neden roman yazdığını diğer bir kanıtı da budur" der Woolf, *Kendine Ait Oda*'da. Neval El Seddavi ise karşılaştığı trajediyi aynen Woolf'un anlatısıyla ifade eder. Çünkü yaşadığı toplumdaki erkek-kadın ikiliği ve ayrımcılığına bağlı olarak kurulmuş (constructedness) kültürel kodları Firdevs'in kötü yola düşme hikâyesiyle büyük bir darbeye uğratarak hem kadınları hem erkekleri muhatap aldığını okuyucusuna âdeta "Kadın olarak doğulmaz, kadın olunur"un acı bir halk masalını anlatır. Simone de Beauvoir'ın aynen sordugu gibi "Kadının durumundan ziyade 'kadın nedir?'" sorusuna cevabı "sosyo-kültürel yapının üretimi" dir.

Firdevs'in çocukluğundan itibaren yaşadığı tüm taciz, zulüm, perişanlık, aşağılanma, sefillik gibi başına gelen tüm kötülükler erkekler kanalıyla. Hayatında kadınlar

da ona çokça kötülükte bulunmuştur; fakat Firdevs'in ezeli ebedi düşmanı erkeklerdir. Seddavi bu konuda oldukça acımasızdır. Firdevs'in "kötü" bir kadın olarak hayatı boyunca erkeklerin elde edemediği ve tüm hayatını bu değerleri elde etmek için harcadığı tek şey "itibar, şeref ve değerlilik" duygularıdır. Sevgi ve güven kırıntıları bulup yapıştığı insanlarda onu terk edecektir. Yatılı okuldaki öğretmen İkbâl Hanım bir gece ansızın onun için şefkat, sevgi ve güven hislerinin kahramanı olacaktır. Çok sonra, fahişelikten saygıdeğer biri olmaya çabaladığı günlerde İbrahim'e âşık olacaktır. Ama devrimci İbrahim de onu aldatacaktır.

Onu idam sehпасına götüren cinayeti işlemeden bir süre önce Firdevs büyük bir aydınlanma yaşar. Hayatının en büyük kırılması, kendi zincirlerini koparmasıdır. Artık hiçbir değerle irtibatı kalmadığı gibi hiçbir şeyden korkusu da kalmaz: Eline geçen bütün paraları yırtar. Hikâye bu noktada çözülmeye uğrar. Hayatı boyunca para erkeklerin elinde bir güç kaynağı iken, şimdi Firdevs o güç kaynağını ortadan kaldırıp ta-nımıyor, tüm otoriteye bir başkaldırı jestiyle aslında hayatıyetine bir son veriyordur.

Roman, işçi sınıfının geri çarpması, sömürge milletlerinin geri çarpması söylemi gibi kadın hareketinin geri çarpması (*women strike back*) olarak yorumlanabilse de böyleleri bir çatışma ve savaş, sonunda "geri-çarpan-kadına" devrim getiriyor, belki ölüm getiriyor. Kitapta herhangi bir dinî (İslâmî) imge barbarlık ve zalimlikle aynı hizada konumlandırılıyor olsa da, Neval

Müslüman Kültürlerde Kadın Olma Kılavuzu

Değerlendirme: Meryem İlayda Atlas

El Seddavi'nin kadın kahramanı Firdevs (cennet), İsevi geleneğinin önemli figürü Mary Magdelene'ni hatırlatıyor. ("Gece gündüz, çarmlı gerilmiş gibi sırtüstü yattım yatakta" 64). Firdevs'in hayatındaki sevgi, şefkat ve güven sembolü olan iki kişi, İkbâl (yüksek bir makama erişmiş olma, istek, arzu, bah) Hanım'a ve İbrahim'e (merhametli baba; hakların, insanların bas) metaforik mânâda hayatta ulaşmayı arzuladığı ama elinden yitip giden mânâlar gibi duruyor. Son kerte de ulaşmayı istediği bu mânâlar uğruna belki de "kurban" oluyor. Herkesin taş atıp öldürdüğü sırada Neval El Seddavi, Firdevs'in (Mary Magdelene) hikâyesini ebedileştirerek belki de Firdevs'e ölümstüzlük bahşediyor.

Neval El Saddafi örneği "Müslüman kültürler" motifi ile kadın cinsiyeti ve kimliğinin hangi koordinatta savaş açıp yara aldığı gösterir niteliktedir. Halk, hak ve kanlı direnişleri gibi –ve nihayet aşırı ve kanlı bir kadın direnişine tanık eder bizi anladığı. Woolf'un *Üç Gine* de dediği gibi: "İşte, [benden koleji için para yardımı isteyen] Hanımefendi, [başka bir yardımcı olabileceğimizi soruyor (...)] Ayrıca bu fotoğraflar da durdurmakta ona nasıl yardımcı olabileceğimizi soruyor (...). Ayrıca bu fotoğraflar da var: cesetler ve yıkılmış evlerin fotoğrafları. Bu sorular (...) ışığında okulunuzu tekrar inşa ederken eğitimin amacını, nasıl bir toplum, nasıl insanlar yetiştirmeye çalışması gerektiğini iyi bir düşünün. Eğer savaşın çıkmasına engel olmaya yardımcı olacak bir toplum ve bireyler yetiştirmede kullanacağımıza ikna edebilirsiniz, size bir ginemi yollayacağım."

Nagihan Haliloğlu'nun "Müslüman Kültürlerde Kadın" okuma grubunda geniş bir yelpazede değişik kültürlerdeki "Müslüman kültürlerde kadın olma" tecrübelerinden yola çıkılarak Türkiye ile karşılaştırmalı bir perspektif alışverişi yapılıyor. Modernitenin kadınlar için hızla standartlaşan kodları ve kırmızı çizgileri ile gelenekçi ve muhafazakar kültürlerin imkânları arasında Müslüman kadının farklı kültürlerdeki tecrübelerinin ve algılarının paylaşılması ortak farkındalık oluşumuna önemli bir katkı sağlıyor.

Okuma grubunda ele alınan *Müslüman kültürlerde kadınları* iki yönden tartışmak mümkün. Birincisi, Müslüman kadınları hem de kendileri ifade etme biçimleri, hem de kendileri hakkında edilen ifadeler üzerinden, Müslümanların göçmen veya azınlık olmadığı bir coğrafyada, yani İslâm coğrafyasında tartışmak... İkinci nokta-i nazar ise Müslüman olmayan kültürlerde büyüme o ülkenin vatandaşı olan, aslında genel olarak Batı'daki Müslüman kadınlar üzerinden bir tartışma yürütmek. Ve elbette bu iki kategoriye hem kendi içinde hem de Türkiye'deki benzerlikler, farklılıklar ve paralellikler ile karşılaştırmalı olarak tezahür ettirmek...

Arap ülkeleri, İran, Hindistan, Türkiye gibi yerleşik Müslüman

kültürlerdeki kadınlar için varolan problemleri Batılı tezlerle duymaya alışkınız. Kadının özgürleşmesini; örtünmemek, özgür ilişkiler gibi aslında bu topraklarda yaşayan Müslüman kadınlar için pek de bir şey ifade etmeyen ölçmelere tabii tutan Batılı tezler, genellikle kör noktalar üzerinden tartışmayı götürerek, kültürel çeşitliliğin imkânlarını bizlere sunmakta fakir kalıyor. Çünkü Batı düşüncesinden mülhem kadın modernleşmesi, rüzgarın yalnızca Batı'dan esmesini arzu ediyor.

Okuma grubunda tartıştığımız *Başörtüsü İçinde Aşk* kitabı bu alışverişi için çok güzel bir örnektir. Kitabın Asya kökenli ve İngiltere doğumlu yazarı Shelina Zehra Jonmohammed, da Londra'da yaşayan ama kendi gelenekleşimi de muhafaza eden bir kültür içinde hem İslâm'ın değer yargularını ihlal etmeden, hem de geleneğin basmakalıplarını benimsemeyen evlilik yapmayı isteyen genç bir kadının başından geçenleri anlatıyor. Shelina, toplumun, ailesinin, çevresinin kendisini anlatmaya bulduğu adaylarla birer kahve içerek hem onları tanımaya, hem de kendisini anlatmaya çalışıyor. Aşk arama hâlleri olarak nitelendirildiği bu macerası aslında ilk bakışta basit gibi görülse de pek çok paradoksu içinde ibaret gözüktüğü kadar derin. Kitapta, toplumdaki Oxford mezunu bu genç hanıma yakıştırdığı basmakalıplar, hem de bu hanımın ait olduğu geleneğin İslâmî olmayan değerlerini yaşatması, bunları kadınlar üzerinde tahakkümüne değin vardırması –mesela güzelliği, boyu, posturası gibi İslâmî değil; daha ziyade kapitalist değer yargularının neden Müslüman toplum içinde

hiç rahatsız olunmadan uygulanageldiği- sorgulanıyor.

Lakin Shelina, içinde büyüdüğü toplumun geleneksel değerlerinden Batılılaşmış pek çok Doğulu gibi nefret etmiyor, mesela hem aile kurumunun kutsallığına inanıp hem de bu kurumu korumak ve yaşatmak için bütün yükü kadınlara omuzlarına yükleyen, sadece kadınlara öğüt veren, erkekleri hep “seçmek” değer yargılarına “ölsün bitsin, kahrolsun” gibi bir tavır sergilemiyor. Tam tersine onları kendi dinamikleri içinde anlarken ve modern hayatın Müslüman kadına karşı ön yargıların güzel bir şekilde analiz ederken, yaşadığımız çağda keskin bir modern/Müslüman/mülhem ama sel kadın tipleri çizmemizin imkânsızlığına işaret ederek bütün bunlardan mülhem ama hepsinin dışında yeni bir Müslüman kadın kimlik inşasının kaçınılmazlığına işaret ediyor.

Mesela Oxford mezunu olmanın, Londra'nın nimetlerinden yararlanmanın, dil bilmenin, seyahat etmenin, ama 18'inden sonra ailesini terk etmeyi düşünmemenin bunlarla beraber evliliğin meşru bir dairede gerçekleşmesini savunmanın birbirlerine oksimoron ve hayretler verici şeyler olmadığını ve bunların tam da böyle olması gerektiğini söyleyenin modern hayat değil; İslâm'ın öz değerleri olduğunun vurgusunu yapıyor. Bunları buyurgan ve saldırgan bir üslupla değil, sabır ve tahammül gösteren, kararlı üslupla söylüyor. Fakat sadece kadınlara öğütler vererek ailenin kutsiyetini koruyabileceğini düşünen geleneğin gölgesiyle aklı sahibi Müslüman kadınlar kadın olarak modernitenin değer yargılarını zincirleyen değer yargıları

Güncel Sanat Gezileri I

arasında Shelina'nın nefes almak ihtiyacı hiçbirimizin gözünden kaçmıyor.

Bu kitap, okuma grubunda belki de genç hanımların en çok özdeşlik kurdukları kitaplardan birisi oldu. Çünkü Shelina'nın anlattığı Londra'daki Müslüman kültür ile İstanbul'dan dindar genç hanımları aşağı yukarı benzer kodları başka şekillerde yaşıyor. Üstelik de bir tek geleneksel kodların Müslüman kadınlar üzerinde değer yarattığına da yaşam şekli tartışmalarını, başörtüsü yasakları -Shelina'nın 11 Eylül sonrası Londra'daki karşılaştığı tepki gibi- benzer gerginliklere işaret ediyor. Belki Londra'da 11 Eylül sonrası ortamla Türkiye'deki siyah giyinmeye karşı oluşan "kara çarşafçılar" söylemlerine karşı oluşan "kara birinden çok farklı, ama temelde bu tepkiler aynı korkulara hizmet ediyor. Benzer korkular, farklı coğrafyalarda benzer refleksler üretebiliyor. Shelina'nın hatıratında değindiği konuların aslında bir *unintended consequence* olarak zaten oluşmuş "yeni bir Müslüman kadın tipinin" varlığı ve imkânları Türkiye'de-ki tartışmalarda da karşılık buluyor.

Bu algı paralelliği bizlere "kadınlık-kadınlığın inşa edilmesi" noktasında feminizmin referansını kullanan ama aile değerlerini, anne-babanın-yuvanın kutsallığını unutmamakla beraber, seyahat etmenin, okula gitmenin, dil öğrenmenin veya evde oturmanın referanslarını kendisi üreten hatta bu imkânlar karşısında duyulan hayretten de rahatsız olan *Müslüman kültürlerde kadınların* artık nesalt geleneğin çizdiği dairede, ne de modernitenin çağdaşlık tekelinde nefes alabildiğine işaret ediyor.

Haziran 2011-Agustos 2011

Değerlendirme: Rumeysa Kığır

1980'lerin sonundan itibaren varlığını hissettiren ve son on yıldır uluslararası dolaşıma giren Türk sanatçıları, peşpeşe açılan müzeler, galeriler, kültür merkezleri ve sanatçı inisiyatifleri, dünyaca ünlü kurumlar tarafından düzenlenen uluslararası müzayedeler ve son zamanlarda küresel sanat çevrelerinin de ilgisini çekmeye başlayan İstanbul Bienali'nin çabalarıyla, Türkiye'deki güncel sanatla ilgili gelişmeler, hem medyanın hem de kamunun ilgisini daha önce hiç olmadığı kadar çekmeyi başarmıştır.

Dahası, güncel sanatın Türkiye'de artık gelişmiş bir ekonomisinin oluşması; iş adamlarının güncel sanat eserlerine yatırım yapmaya başlaması, galeri sayılarının hızla artması ve yurtiçi güncel sanat müzayedelerinin düzenlenmesi, sanatçıların hızla artması ve bu alana daha fazla yönelmesine sebep olmuştur.

Bütün bu gelişmelerin farkında olarak, Bilim ve Sanat Vakfı Sanat Araştırmaları Merkezi altında, "Güncel Sanat Gezileri" başlıklı bir programın ilk altı etkinliğini 2011 yazı içerisinde dokuz sergi gezerek gerçekleştiren imkân bulduk.

İlk gezimizi 23 Haziran günü, Sanatori-um Sivil Sanat İnisiyatifi Galerisi'nde yer alan İranlı kavramsal sanatçı Ba-

bak Golkar'ın "Black Cube: Moving Toward the Abstract Light" (Siyah Küp: Soyut Işığa Doğru Hareket Etmek) isimli sergisine düzenledik. Kanada'da yaşayan Golkar'ın mekâna yerleştirdiği ve girişinden itibaren seyircisini ni çeşitli seçimler yapmak zorunda bırakan ve bedensel katılımı gerektiren bu yerleşmeyi, inisiyatif sanatçıları Tunca Subaşı ve Feza Velicangil mihmandarlığında gezdik ve Golkar'ın küpünün içindeki sarı kaydıraktan kayarak çocukluğumuza, İran'ın politik tarihine ve sanat tarihinin çeşitli dönemlerine uzandık.

30 Haziran günü gerçekleşen ikinci etkinliğimiz, SALT Beyoğlu'ndaki, kısa bir süre önce kaybettiğimiz kavramsal sanatçı Hüseyin Bahri Alptekin'in "Ben Bir Stüdyo Sanatçısı Değilim" isimli sergisineydi. Sanatçının yakın arkadaşı küratör Vasıf Kortun mihmandarlığında gerçekleşen gezide, Alptekin'in sanat pratiği boyunca devam eden küreselleşme, göç, depresyon gibi belli başlı temaları, çeşitli eserleri üzerinden kapsamlı bir şekilde konuşma şansımız oldu. Ayrıca SALT ekibinden Meriç Öner'in anlatımıyla da kurum hakkında detaylı bir şekilde bilgilendirildik.

Serinin üçüncü gezisi Rampa Galeri'deki iki ayrı sergiye düzenlendi. 5 Temmuz'da gerçekleşen etkinlik sırasında galerinin direktörlerinden Sinem Erdoğan sanatçı Mehmet İzmir'de yaşayan güncel sanatçı Mehmet Dere'nin "Ne Bakıyorsun? Bu Senin Hikayen" ve İskoçya'da yaşayan kavramsal sanatçı Deniz Üster'in "Davetli ve Gönüllü" isimli sergilerini görme fırsatımız oldu. Türkiye'nin sosyal-politik geçmişini, maddî kültür üzerinden değerlendiren seriler hazırlayan Dere,

katılımcıların zihninde yer etmiş birçok imge, olay ve kişiyi ironik düzenlemelerle biraraya getirirken, Firdevs'i'nin *Davetnamesi*'nden ve Hint halk hikâyelerinden esinlenerek hazırladığı yerleştirmesiyle Üster, izleyiciyi masalsi bir atmosfere sokuyordu. Gezinin devamında ALANistanbul galeride genç sanatçı Gökçen Dilek Acay'ın George Orwell'in 1984 romanından ilhamla yapılmış bir dizi eleştirel eserini, sanatçı eşliğinde gezdik. Ayrıca kurum çalışanlarından Bengi Başaran'dan da galeri hakkında detaylı bilgiler edindik.

Dördüncü geziyse, geçtiğimiz birkaç yıl içinde güncel sanatın İstanbul'daki merkezlerinden biri hâline gelen Tophane Mahallesi'ndeki NON Galeri'ye 9 Temmuz'da düzenlendi. Katılımcılar, NON Galeri'de kavramsal sanatçı Nazım Hikmet Richard Nazlı Gürlek tarafından tasarlanan "Prova" başlıklı karma sergi hakkında ayrıntılı bir sohbet etme imkânı buldu. Antonioni'nin "Blow Up" isimli filminden ilham alarak oluşturulan sergide Dikbaş'ın çizimlerinin yanı sıra Aslı Çavuşoğlu, Jan Freuchen, Basim Magdy, Magali Reus, Van den Bergh ve Conrad Ventur'un çeşitli medyumlarda ürettikleri işleri gördük ve aynı zamanda galeri kurucusu Derya Demir'den de galerinin geçmiş iki yıllık faaliyetlerini dinledik.

Tophanedeki ikinci durağımız Pi Artworks Galeri'de sanatçı İrfan Önürmen'in uzun yıllardır ürettiği gazete serilerinden "Otopsi"yi, sanatçının anlatımıyla dinledik. Gazetelerden çeşitli imajlar ve harfler kullanılarak galerinin duvarlarında oluşturulan kavram bloklarının üzerinden toplumun zihnine bir

çeşit otopsi yapan sanatçıya, imaj seçimleri hakkında çeşitli sorular sorma ve kapsamlı bir sohbet etme imkânı bulduğumuz gibi, Eda Derala'dan da galeri üzerine bilgiler edindik. Gezimizin son durağı, Pırl Güleşçi Arkonmaz tarafından kurulan PG Art Galerî'yeydi. Can Ertaş, Didem Ünlü, Gonca Sezer ve Jerome Symons'un eserleriyle el teması üzerine yoğunlaşan "Ellerine Bak" sergisini, kurucu Arkonmaz, sanatçı Sezer ve galeri direktörü Öznür Güzel Karasu eşliğinde gezdik.

21 Temmuz günü gerçekleşen beşinci gezimiz İstanbul Modern müzesindeki Türkiye'den ve yurt dışından 21 sanatçının videolarını bir araya getiren "Kayıp Cennet" isimli sergiyeydi. Kurum rehberleri eşliğinde gerçekleşen tur sırasında, insanoğlunun hayvanlar, doğa ve teknolojiyle ilişkisini irdeleyen işler hakkında genel olarak bilgilendirildik.

29 Temmuz günü gerçekleşen son gezimizse, rehber Özlem Mertel eşliğinde Santralistanbul'daki "Arazi Üzerinde: Kolombiya'da Çağdaş Sanat" ve "20. Yüzyılın 20 Modern Türk Sanatçısı" sergilerineydi. Güncel sanatın biraz dışına çıkarak modern sanata da uzandığımız bu detaylı gezi sırasında, aynı zamanda Santralistanbul'daki Enerji Müzesi'ni de görme fırsatımız oldu.

Politika, felsefe, edebiyat, sinema, tarih vb. birçok disiplinden beslenen ve gündelik hayatımızı etkileyen her türlü meseleyi konu eden güncel sanatın, Türkiye'de ne tür eserler sergilediğini görmek, sadece sanatla ilgilenenler için değil, entelektüel meraklı olan herkes için son derece anlamlı bir çabadır. Başta

12. İstanbul Bienali olmak üzere, şehirdeki birçok kuruma geziler düzenleyerek, katılımlarıyla tanışma fırsatını da yakalayacakları program ikinci dönemine sonbaharda devam edecektir.

Her etkinlik öncesinde belirlenen sergi ile ilgili bir görsel/okuma paket hazırlanmakta ve geziye katılacakların bu paketin içeriğini okuyarak veya seyrederek geziye gelmesi beklenmektedir. Dokümanlar sergi kitabı ve katalogları, gazete ve dergi yazıları, sanatçıların röportajları, filmler, akademik metinler gibi dokümanlardan oluşmaktadır. Etkinliklere rezervasyon yapan herkes katılabilir gibi, her dönemin sonunda yayımlanan "Notlar" için, katılımcıların her üç etkinliktenden biri hakkında birer metin kaleme alması istenmektedir.

Şâd olmayan gönül

Yahya Kemal

–Şeyhülislâm Yahya'nın matlâmını iktibas yoluyla–

“Erdik bahâra sen yine şâd olmadın gönül
Her yanda güller açtı küşâd olmadın gönül”

Yer yer serildi gülşene kâlîçe-i çemen
Meyyâl-i cû mukayyed-i bâd olmadın gönül

Sad hayf o sayd olunmayan âhûya dûş olup
Bir kerre neşve-yâb-ı murâd olmadın gönül

Gerdüne iğbirârını hıfzeyledin müdâm
Afveyleyüp de rind-nihâd olmadın gönül

Bir leyl-i inşirâha kavuşmaksızın Kemâl
Yandın ilâ-nihâye remâd olmadın gönül

TAM Tez/Makale Sunumları

Tarihi Yarımda ve Civarında Tanzimat Dönemi İdari Yapıları

Gözde Çelik

16 Mayıs 2011

Değerlendirme: Abdülkerim Aslısoy

Ana ilgi alanı olarak 19. yüzyılı seçen Gözde Çelik'in, yüksek lisans teziyle, Abdülmecid ve Abdülaziz dönemi hadiselerine yönelttiği ilgisini doktora çalışmasında da devam ettirdiğini görüyoruz. Türk toplumunun içinden süzülerek geldiği değişim olgusunun kendi içinde birçok ikilemi barındırdığı, bu konuda kalem oynatanların malumudur.

Böylesi zor ve çetrefil bir meselenin mimarı ile irtibatları etrafında halelenen çalışma, bu sahada örneğini pek az gördüğümüz ilişkilendirmeleri analiz etmesi bakımından, oldukça dikkat çekmektedir. Zira Çelik, İstanbul Teknik Üniversitesi'nde yaptığı doktora teziyle, Tanzimat döneminde yeniden oluşturulmaya çalışılan bürokratik yapılanmanın mimariye etkisini, yeni kurumlar için inşa edilen yapıların siyaset etme tarzı ile ilişki ve irtibatlarını irdelemeye çalışıyor.

Çelik konuşmasının başında mesele ile alakalı bir paradoksa işaret etti. Bir kısım tarihçiler bu dönemde Dolmabahçe Sarayı'nın inşaedilmesiyle birlikte tarihi yarımdan bir tür prestij kaybına uğradığı yorumuna yer vermekte; ve diğer bazı tarihçiler de Tanzimat dönemi değişim-dönüşüm faaliyetlerinin tarihî yarımda içinde yapılan resmî binaların mimarı açıdan etkiye maruz kaldığı yolunda izahlar getirmektedirler. Çelik, paradoks gibi gözükken iki farklı yorumdan hareketle tarihî yarımda bulunan resmî yapıların mimarı özellikleri üzerindedir. Araştırmaya okuması yapmayı denemektedir. Araştırmaya konu olan idarî yapılar arasında Tanzimat

TAM Yuvarlak Masa Toplantıları

TEZ/MAKALE SUNUMLARI

Tarihi Yarımda ve Civarında Tanzimat Dönemi İdari Yapıları

Gözde Çelik • 16 Mayıs 2011

IV. Mehmed Döneminde Topkapı Sarayı Haremî Kanunî Döneminde Bir Bürokrat ve Yatırımcı: Veziriazam Rüstem Paşa

Murat Kocaaslan • 13 Haziran 2011

H. Ahmet Arslantürk
4 Temmuz 2011

Tarihsel Bir Aktör Olarak Şehir: Amasya'da Halvetiye Tarikatı

Hasan Karataş • 18 Temmuz 2011

TAM SOHBET

Bir Mirasın Tevarüsü: Osmanlı Neşriyatının Cumhuriyete İhtikali 30. Ölüm Yıldönümünde M. Seyfettin Özege

Emin Nedret İşli • 9 Mayıs 2011

Türkiye'de Sol Siyasal Düşünce Tarihi: Otobiyografik Bir Anlatı

Mete Tunçay • 23 Mayıs 2011

Bir Mirasın Tevarüsü: Osmanlı Neşriyatının Cumhuriyete İhtikali 30. Ölüm Yıldönümünde M. Seyfettin Özege

Turgut Kut • 20 Haziran 2011

Yerel Tarihçilerle Buluşuyoruz 5: Bir Ömür Trabzon Tarihi

Hüseyin Albayrak • 27 Haziran 2011

Yerel Tarihçilerle Buluşuyoruz 6: Bir Ömür Edirne Tarihi

Ender Bilal • 11 Temmuz 2011

Bir Mirasın Tevarüsü: Osmanlı Neşriyatının Cumhuriyete İhtikali 30. Ölüm Yıldönümünde M. Seyfettin Özege

Sabri Koz • 25 Temmuz 2011

TAM SEMPOZYUM

Otur Baştan Yaz Beni:
Oto/Biyografiye Taze Bakışlar
(Biyografi Atölyesi İhtisas Sempozyumu)

21 Mayıs 2011

dönemi boyunca yeniden düzenlenen ve ihdas edilen resmî kurumlar yer almaktadır. Bunlar arasında Dahiliye, Hariciye, Maarif, Evkaf, Ticaret ve Nafia nezaretleri, Sadaret, Meclisler ve mesela Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye gibi kurumlar zikredilebilir. Ancak Çelik, araştırma ilerledikçe resmî kurumların dışında özellikle paşa konaklarının da idarî işler için kullanıldığı gerçeği ile karşı karşıya kaldığını belirtiyor. Dolayısıyla ele aldığı Tanzimat dönemi yapılan arasında devrin önemli devlet adamlarına ait konakları da dâhil etmiş; bununla paşaların konaklarıyla idarî yapı arasında nasıl bir ilişkinin olduğu meselesi çözümlenmeye çalışılmıştır.

Çelik bu bağlamda klasik dönemden itibaren öne çıkan dört büyük yapı üzerinde duruyor. Bunlar Bâbiâli, Bâb-ı Seraskerî, Bâb-ı Meşihat ve Bahriye Nezareti. Bunların dışında idarî amaçlı kullanılmış üç büyük yapıdan söz etmek mümkün. Fuat Paşa konağı, birinci ve ikinci Darulfünun binaları.

Bâbiâli bağlamında dile getirdiği şeylerden en ilgi çekici olanı Tanzimat dönemi yaşanan düâliyenin bu resmî kurumun iç düzeninde kullanılan eşyalar için de söz konusu olmasıdır. Mekânın iç düzeninde hem modern anlamda masa hem de geleneksel Türk oturma sistemi sedir bir arada kullanılmıştır. Binanın genel yerleşimi Haliç manzarasında yatay hatla vurgulanan çok büyük kütesel etkiye sahip bir doku arz etmektedir. Dönemin idarî yapılanmasındaki hızlı değişim idarî yapıya da yansımıştır. Bu dönemde birçok ek odanın binaya ilave edildiği de müşahede edilmektedir. Bu genişlemenin hem yatay hem de dikey anlamda gerçekleştiğini söyleyebiliriz.

Fotoğraf, harita, proje vs.nin kullanıldığı sunumda yerleşim durumu da mimarî açıdan değerlendirilmiştir. Son olarak paşa konaklarının güç odaklarının tespit edilmesinde bize ipuçları vermeleri bakımından önemi haiz oldukları vurgulandı. Bu konaklar arasında Âli Paşa, Zeynep Hanım, Mütercim Rüştü Paşa, Rauf Paşa, Suphi Paşa, Tevfik Paşa, Ethem Paşa, Zeynep Kâmil, Fuat Paşa ve Mithat Paşa konakları sayılabilir.

IV. Mehmed Döneminde Topkapı Sarayı Haremi Murat Kocaaslan

13 Haziran 2011

Değerlendirme: Seda Karavuş

Murat Kocaaslan, Hacettepe Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nde hazırladığı teziyle Topkapı Sarayı haremi üzerinde Osmanlı haremının kapılarını açıyor bize. Harem için-deki mimarî örgütlenmenin hiyerarşik yapıyla ilişkisine odaklanıyor tez. Topkapı Sarayı haremının özellikleri, harem üzerine araştırma yaparken karşılaşılabilecek zorluklar, tezin kapsamının neden 17. yüzyıl ve IV. Mehmed olduğu ve harem baş aktörleri ve yönetimde oynadıkları rol üzerine konuştuğumuz Kocaaslan ile.

Topkapı Sarayı'nda gerçekleştirilen "Depolarda Bulunulan Çinilerin Dijital Ortama Aktarılması" baş-

lıkl bir projeye katılan Kocaaslan'ın hareme ilgisi bu proje aracılığıyla başlıyor aslında; zira kendisi bu vesileyle, haremın bilinmezliğine paralel olarak öneminin de farkına varıyor. Bunun üzerine haremle ilgili birtakım literatür okumaları yapan Kocaaslan tezinin çerçevesini 17. yüzyıl ve IV. Mehmed dönemi olarak sınırlandırıyor. 17. yüzyıla ilişkin Osmanlı hanedanlığındaki taht geleneginin, başka bir deyişle şehzadelerin sancaklara gönderilmelerinin, 17. yüzyıldan itibaren değişmesiyle yakından ilgili. Çünkü sancaklara gönderilmeyen şehzadeler haremde ikamet etmeye başlıyorlar ve bu durum saltanat geçme mücadelesinin merkezini haremde ikamet gibi şehzadelerin kendilerine müttelik olarak Darüssaade ağalarını ve bilhassa valide sultanları seçmelerine neden oluyor. Böylece harem yönetimde, siyasette ön plana çıkma ya başlıyor. Padişah olarak IV. Mehmed'in tercih edilmesindeki âmil ise IV. Mehmed'in tahta çıktığı zaman yedi yaşında küçük bir çocuk olması hasebiyle yönetimde pasif valide sultanlar ile Darüssaade ağalarının ön plana çıkarak yönetimdeki kararlarda aktif rol oynamalarına zemin hazırlıyor.

Ana kaynak olarak Osmanlı dönemi vakânuvislerinin eserlerinden, Osmanlı arşiv belgelerinden istifade etmekle beraber sınırlı da olsa modern araştırmacıların eserlerini de kullanan Kocaaslan'a göre; haremle ilgili bir çalışma yaparken temel üç büyük sorunla karşılaşılır: (i) En temel sorun, haremın işlevini sınırlı bıraktığı dönem boyunca –1856'ya kadar– dış dünyaya karşı kapalı oluşu –ki bu sorunun en

büyük dezavantajı araştırmacıların çalışmalarını esnasında merak ettikleri husus hakkında derinlemesine bilgi edinmeleri önünde bir engel oluşturmasıdır. (ii) Haremın bugün bir müze olarak işlev görmesi. (iii) Haremın bir yaşam alanı olmasından dolayı birçok kez değişikliğe uğraması ve bu değişikliğin haremın mimarı açısından değişimini idrak edilemeye güçleştirilmesi. Bu değişiklikler genellikle da taht değişimlerinden sonra haremın yeni sakinlerinin beğenilerindeki farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Tezini bir sahne olarak kurgulayan Kocaaslan için harem kişilerin değiştiği ama rollerin değişmediği bir yer. Haremde en önemli, başat bir mevkiye mâlik valide sultanların 16. yüzyılın ikinci yarısı ve 17. yüzyıl sonrası sahnede çok görünür olmalarının nedeni oğulları tahttaymak için oldukları güç ve imtiyazdan mahrum kalma korkusuyla Eski Saray'a gitmek istememeleridir. Bu istenmeyen durumun gerçekleşmesi için de valide sultanlar taht mücadelesine girmişler ve bunun sonucunda Kösem Sultan, Turhan Sultan gibi valideler Osmanlı yönetiminde bir dönem oldukça etkin olmuşlardır. 17. yüzyılda valide sultanlar kadar yönetimde etkin diğer bir figür Darüssaade ağalarıdır. Haremın güvenliğinden sorumlu Darüssaade ağaları, valide sultanların iktidarı ele geçirmelerinden taht değişikliklerine kadar pek çok açıdan etki sahibidirler.

150 m uzunluğunda 75-80 m genişliğinde olan, yaklaşık üç yüz yıla

Kanuni Döneminde Bir Bürokrat ve Yatırımcı: Veziriazam Rüstem Paşa H. Ahmet Arslantürk

4 Temmuz 2011

Değerlendirme: Mustafa Öztürk

Yakın kullanılan haremi mimari açıdan da değerlendiren Kocaaslan, özellikle valide sultanın haremdeki yeri üzerine odaklanmaktadır. Zira valide sultanın odası haremde öyle bir yere inşa edilmiştir ki ne cariyeler, ne Darüssaade ağaları ne de padişah, validenin odasından geçmeden gidecekleri yere gidemezler. Hasılı, valide sultan haremde her yerine girebilen tek kişidir.

Tezinde haremde bulunan kitabelerden de bahsedilen Kocaaslan, bu kitabelerin rastlantısal olarak konulmadığı, bilakis mesaj verdiği kanısında. Ayrıca, günümüzdeki Topkapı Sarayı haremde, 1665 yılında çıkan yangın sonucunda zarar gören haremde tekrar inşası ya da düzenlenmesi konusunda yönlendirici olan Turhan Sultan'ın eseri olduğunu ileri süren Kocaaslan'a göre bu durum da haremde bulunan mimari örgütlenmesinde kadının rolünü ortaya koymasından önemli bir tespittir.

Haremi yukarıda bahsedilen hususlar çerçevesinde ele alıp değerlendiren Kocaaslan şu sonuca ulaşır: "Harem, 17. yüzyılda yönetimin kalbi gibidir. Kalbin attığı yer de padişahın olduğu yerdir. Çünkü III. Murad'dan önce hiçbir padişah haremde kendisine oda yapmamıştır ki, bu da haremde kadınların etkisini gösterir." Bütün bunlara ek olarak haremde yapıyı etkilediği gibi doğrudan statüyle de ilgili bir durumdur. Diğer bir deyişle mimarideki sınırlamalar haremde hem dışarıya hem de kendi içine bir kapallığı da beraberinde getirmiştir.

Marmara Üniversitesi İktisat Tarihi kürsüsünde tamamladığı "Bir Bürokrat ve Yatırımcı Olarak Kanuni Sultan Süleyman'ın Veziriazamı Rüstem Paşa" adlı tezi çerçevesinde misafirimiz olan H. Ahmet Arslantürk, Kanuni devrinin bürokrat kimliği ve yatırımlarıyla ön plana çıkan önemli devlet adamlarından Rüstem Paşa üzerine yoğunlaşıyor tezinde.

Osmanlı elitinin yatırımlarının profilini çıkartma adına çeşitli araştırmalar yapıldığına dikkat çeken Arslantürk, çalışmalarının verilerine vakıflar üzerinden ulaşılıyor. Vakıflarla bağlantılı olarak Osmanlı paşalarının mülklerinin nasıl elde ettiklerini ise şu şekilde tespit ediyor: Bu mülkler, öncelikle padişahın paşalara bahsettiği *hibeler* şeklinde gerçekleşiyor. Bu *hibeler* arazi, han ve eski vakıf kalıntıları gibi yapılar olabilmektedir. Mülk elde etmenin ikinci yöntemi ise, şahısların miri olmayan malları *satın alması* yoluyla gerçekleşiyor. Üçüncü olarak *istiblal* yöntemiyle paşaların mülk elde ediyorlar. Padişahın ve fetva makamının onayının gerektiği bu yöntem, bir vakfın el değiştirilmesine izin verilen malların diğer vakfa, bir nevi satın alınarak geçirilmesi şeklinde uygulanıyor.

Rüstem Paşa'nın hayatı, yatırımları ve faaliyetleri çerçevesinde konuyu ele alan Arslantürk'ten öğrendiğimize göre 1500 yılında Saraybosna yakınlarındaki bir köyde doğduğu tahmin edilen Paşa, Acemi Oğlanlar Ocağı'ndan yetiştikten sonra saraya intisap etmiştir. Padişahın kızı Mihrimah Sultan'la evlenmiş; sadrazamlık makamına iki defa çıkmış ve bu görevi yaklaşık 15 yıl sürdürmüştür. 1555 tarihinde tekrar sadrazam olan Rüstem Paşa, Temmuz 1561 yılında görevdeyken vefat etmiştir.

Osmanlı sistemi gereği, vefatlarının ardından mallarına el konulması hasebiyle paşaların vakıf kurma yolunu seçtiklerini, böylece vakıfların hem sistemin hem de kamusal yatırımların devamını sağlayan kurumlara hâline geldiğini ileri süren Arslantürk, Rüstem Paşa'nın ilk temliklerini aldıktan sonra faaliyetine başladığını, daha sonra bu temlikleri yatırım hâline dönüştürdüğünü ortaya koyuyor. Yatırım hâline dönüşen mülkler paşaya büyük oranda para stoku sağlamıştır. Bu stok devam eden yıllar içerisinde paşanın mülklerini artırırken, makamında kalmasına ve görevinin son üç buçuk yılında ise paşaya bu mülkleri vakfetme yoluna gidiyor.

Paşanın vakıfları için bir nevi holding benzetmesi yapan Arslantürk, bunların işletilmesinin de iyi bir sistemle sağlandığını açığa çıkartıyor. Vakıfların kurulduğu yerler, bünyesinde istihdam edilen kişilerin mahiyetleri ve sayıları bu kurumların devamı için önemli ayrıntılar olarak ön plana çıkıyor. Toplam altı yüz kişinin çalıştığı Rüstem Paşa vakıflarında üst düzey yöneticilerin ve yan

zamanlı çalışanların yanında müderris, şeyh gibi istihdam edilen kişiler de mevcut. Böyle büyük bir yapının, 17. yüzyılın ilk yarısına ait bir muhasebe defterinde yıllık nakit gelirinin 10 ila 15 milyon akçe arasında olduğunu görmekteyiz. Bu rakam, o vakitlerde Osmanlı Devleti'nin bir yıllık bütçesi olan 400 milyon akçenin yaklaşık kırkta birine tekabül eden büyük bir rakamdır.

Arslantürk, son olarak paşaların veya elitler gibi kul taifesine mensup kişilerin neden büyük vakıflar yaptıkları sorusuna da değiniyor. Ona göre bu durumun iki nedeni vardır: Öncelikle bu kişiler, ömürleri boyunca yatırımlarıyla elde ettikleri gelirlerin ailelerine intikal etmesini ve vakıfların onlar eliyle yürütülmesini istemekteydiler. İkincisi kurulan vakıflar, devlet açısından sistemin yürütmesi için elzem konumdadır. Vakıf sistemi sayesinde önemli bir nakit kamuya mal olmaktadır.

Tarihsel Bir Aktör Olarak Şehir: Amasya'da Halvetiye Tarikatı

Hasan Karataş

18 Temmuz 2011

Değerlendirme: Osman Savaş Bursalı

University of St. Thomas Tarih Bölümü'nden Hasan Karataş ile, 2011 yılında University of California, Berkeley'de tamamladığı "The City as a Historical Actor: The Urbanization

Türkiye
Araştırmaları
Merkezi
TAM

and Ottomanization of the Khalwatiya Sufi Order by the City of Amasya in the Fifteenth and Sixteenth Centuries” başlıklı doktora tezi bağlamında Amasya’da Halvetiye tarikatının dönüşümü üzerine konuştuk.

Başlangıçta 17. yüzyıl kültür tarihi çalışmayı düşünen ancak bu çalışma alanının ileri düzeyde Arapça ve Farsça bilmeyi ve İslami ilimlerde uzmanlaşmayı gerektirmesinden dolayı bu alanda çalışmaktan vazgeçen Karataş, doktora eğitimi süresince hazırladığı sunumlardan hareketle Amasya şehri olarak belirliyor tez konusunu. Ayrıca okuduğu kitap da, gerek ilgi alanını fark etmesinde gerekse tezinin teorik çerçevesini çizmesinde büyük katkı sağlıyor kendisine: Jonathan Porter Berkey, *The Transmission of Knowledge in Medieval Cairo: A Social History of Islamic Education* (1992); Michael Chamberlain, *Damascus, 1190-1350* (1994) ve Peter Burke, *A Social History of Knowledge: From Gutenberg to Diderot* (2000). Bilginin kendisinden ziyade, bilgiyi üretenler ve tüketenler, bu bilim camiası içindeki politikalar gibi konularla ilgileniyor Karataş.

15. yüzyıl Amasya’sına yoğunlaştığı tez çalışmasında “bilgi”nin tanımını genişletmek suretiyle, dar anlamda bilimsel bilgiyle sınırlı kalmamayı tercih eden, sanat bilgisi, mimari bilgi ve batni ilimlere hedefleyen Karataş, başlangıçta tezini bilginin toplumsal biçiminde bir çalışma yapmayı hedefleyen Karataş, başlangıçta üç bölüm (sanat bilgisi, zahiri ilimler, sufiler) olarak tasarlasa da, yalnızca sufilere

ilişkin kısmın bile bir çalışmanın ortaya çıkması için yeterli olduğunu görüyor. Böylece tezin çerçevesi de ortaya çıkıyor.

Tez, dört problematik üzerinden şekilleniyor: **(i)** 15. yüzyılın ortalarında fethedilen İstanbul’un bir Osmanlı şehri olarak teşekkülüne hangi açılardan yaklaşılabileceği; **(ii)** tarikatların birer sosyal grup olarak oluşumlarında hangi soruların sorulabileceği, sufilerin hayat tarzları; **(iii)** 15. yüzyıl problemi, bu hem erken modern döneme hem de geç ortaçağ dönemine dâhil edilebilmesi nedeniyle bir nevi arafta yer alması, Osmanlıların kuruluşunu anlamak için başvuru eserlerin bu dönemde yazılması; **(iv)** “şehir”in tanım, şehirden tarihsel bir aktör olarak bahsedebilme ihtimali.

Disiplinlerarası bir metodoloji takip eden Karataş, bilginin toplumsal tarihini mimari tarihle, siyasi coğrafyaların ve ilişkiler ağlarının tahliliyle birlikte inceliyor. Kaynak olarak çalışmada, öncelikle şehir tarihi yazmak için gereken sicil ve tahrir kayıtları gibi birçok malzemenin yararlanılamamıştır, zira Amasya’ya ait sicil kayıtları 17. yüzyıldan başlamaktadır, bu dönemin Amasya’sına ait tahrir defterleri ise mevcut değildir. Genel olarak taşrada, merkezdeki kadar bilgi edinme imkânının bulunmamasının yanında, diğer şehirlerin aksine, Amasya’nın yerel tarihinin fazla çalışılmamış olması da bir meseledir.

Tezin en temel kaynağı vakfiyelerdir. Amasya’da Selçuklulardan ve Osmanlılardan eşit sayıda vakıf vardır. Şehrin tahrip edilmeden Osmanlıların eline geçmesi, elitlerin vakıfları

muhafaza etmesine imkân tanır. İnsanların bu vakıflarla neler yaptığını, vakıflar etrafında nasıl bir ilişki ağı bulunduğunu inceleyen tezde, arşiv belgeleri yoğun biçimde kullanılmamıştır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 15. yüzyıla ait az sayıdaki belgenin yarısından fazlasının Amasya vakıflarını ilgilendiren belgeler olması çalışma açısından müspet bir durumdur. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde de çalışma imkânı bulan Karataş, tezini tamamlaymada kritik öneme sahip bazı belgelere (II. Bayezid'in ve bir Halvetiye şeyhinin Fatih'e yazdıkları mektuplar) buradan ulaşmış, şehirdeki bazı tarihî yapıları da inceleyerek ilişkileri ağını ortaya çıkarmada bu yapılardan çokça faydalanmıştır. Amasya'nın topografyası, şehrin dışarıya doğru genişlemesine izin verdiği için merkez muhafaza edilmiş ve böylece çalışmaya kaynaklık edecek diğer önemli yerler de; o döneme ait mezar taşları, kitabeler, zaviyeler ve camiler, genellikle ayakta kalabilmiştir. Yerel tarihçilerden Abdizade Hüseyin Hüsameddin'in (ö. 1939) *Amasya Tarihi*'nden (bazı yanlış bilgiler aktarmasına rağmen) ve Mustafa Vazih'tan (ö. 1831) da kaynak olarak yararlanan tez, süfîler arasındaki ilişkiler ağını görebilmek için menâkıbnameleri dikkate almıştır; özellikle Lâmiî Çelebi'nin (ö. 1532) tercüme ve şerh ettiği *Nefahâtu'l-üns*'ü.

Sunumunda, Amasya'daki zaviyeli camilerin yapısını ve sahip olduğu işlevleri de özetleyen Karataş, Halvetilerin bu camileri nasıl kullandığına ve Fatih ve II. Bayezid dönemlerindeki faaliyetlerine değindi. Burada, İstanbul'un fethinden sonra İstanbul'un "şenlendirilmesine" paralel olarak Karamanî dervişlerinin İstanbul'da faaliyet gösterdiklerine şahit oluyoruz. Fatih dönemi idarecilerine bilhassa sadrazam Karamanî Mehmed Paşa'ya yakın-

lıkları ve Amasya merkezli Rum vilayetinde bulunan Halvetilerin İstanbul'a yerleşme amacıyla II. Bayezid'den istifade etmeleri dikkat çekici unsurlar. Karataş'a göre sürecin sonunda, Halvetiler "Osmanlı" oldular. Halvetilerin Karamanî dervişleriyle rekabetlerinin önemli bir boyutu da, Rum vilayeti ile Karaman vilayeti arasındaki kaynaklanan ve Büyük oranda coğrafyadan kendini gösteren bu rekabet, aslında Anadolu adı verilen coğrafyanın ne kadar yekpare olduğunun artık sorgulanması gerektiğine de işaret etmektedir.

TAM Tarih Okumaları

Kalpten Kalem İstanbul Semtleri 4 Dersaadet'in Kalbi Beyazıt Beşir Ayyazoğlu

25 Nisan 2011

Değerlendirme: Emine Kaval

"Kalpten Kalem İstanbul Semtleri" serisinin bu ayki konuğu Beşir Ayyazoğlu ile Beyazıt semti üzerine bir sohbet gerçekleştirdik. Beyazıt'ın tarihî süreç içerisinde geçirdiği değişimleri çok sayıda resim ve fotoğraf kullanarak anlatan Ayyazoğlu, Beyazıt denince ilk akla gelen ana yerleşim alanları ile sınırlandırdı sunumunu. Beyazıt semtinin çok daha geniş bir alana yayıldığını ve her santimetrekaresinde tarihin izlerini sürmenin mümkün

Türkiye
Araştırmaları
Merkezi
TAM

olduğunu hatırlatarak Beyazıt Camii, Beyazıt Meydanı ve etrafındaki yapılara değindi.

Ayvazoğlu'nun bahsettiği üzere Beyazıt Meydanı, gerilere doğru gidildiğinde Roma imparatoru Theodosius heykelinin de bulunduğu bir meyardandır. Bizans'ın sonlarına yine mezkur le depremler nedeniyle İstanbul'un büyük bir bölümünde hasar olduğu gibi bu meyardan da büyük ölçüde hasar görür. Fatih, orduları ile birlikte İstanbul'a geldiğinde bir harabe ile karşılaşır ve ilk olarak Fatih Camii'ni ve Çinili Köşkü yapar. Fatih'in ardından, İstanbul şehrinin yavaş yavaş kimliğinin oluşmasını sağlayan Fatih'in oğlu II. Bayezid, kendi adına da isim yapar ki bu meşhur cami, meydana da ismi verir: Beyazıt Meydanı'nın etrafında oluşan semt, adını cami ile beraber tepesi üzerine pıyı içine alan "Bayezid" Külliyesi'nden almaktadır. İstanbul'un üçüncü tepesi üzerine kurulan, Beyazıt Meydanı'nın bir başka özelliğidir, iki minaresinin arası çok geniş olduğundan, mahya kurulamayan tek selatin camii olmaktadır. Ayrıca, bugün caminin avlusu olarak bilinen alan aslında iç avlu olup, camii çevreyen başka bir dış avlu da mevcuttur önceden.

Camiden evvel buraya yapılan ilk yapı saraydır. Fatih İstanbul'u fethettikten sonra, bugün bulunduğu yerde, bir saray yapar. Topkapı Sarayı inşa edildikten sonra Eski Saray (Saray-ı Atık) ismini bu sarayın yerine, Yeniçeri Ocağı kaldırıldıktan sonra, II. Mahmud, Serasker Dairesi'ni yapar. Aynı zamanda Batılı mânâda bir ordu kuran II. Mahmud, gerektiğinde askerin gösterişli

geçitler yapabilmesi için bir tören alanına ihtiyaç duyar ve bunun için caminin dış duvarlarını kaldırır. Böylece caminin avlusu olan alan, bir meydan hâline gelir. Hünkârın töreni rahatça seyredilmesi için Hünkâr Çınaraltı'nın bulunduğu yere bir Hünkâr Kasrı da yapılır. II. Abdülmecid dönemine gelindiğinde Serasker Dairesi yıkılır ve yerine Daire-i Umur-i Askeriye kurulur. Cumhuriyetin ilanından sonra ise bu bina İstanbul Üniversitesi'ne tahsis edilir.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, zamanın belediye başkanı Beyazıt Meydanı'na elips şeklinde iki fiskiyeli bir havuz (Haydar Bey Havuzu) yapar. Bu havuz meydana hem bir güzellik katmakta, hem de yangın çıktığı zaman yangını söndürmek amaçlı kullanılmaktadır. Ancak sonraki yıllarda yangınlar düzenli projeleri ile bu havuz bulunan meşhurdur. Yine Beyazıt Meydanı'nda bulunan ve yangınları İstanbullulara haber vermek üzere dikilen Yangın Kulesi, Sahaflar Çarşısı, Beyazıt Medresesi ve Çınaraltı ve Küllük kahveleri meydanla özdeşleşen diğer yapılardır.

Eskiden Çınaraltı'ndan Kapalıçarşı'ya doğru iki tarafında ahşap barakalar bulunan bir koridor şeklinde uzanan Sahaflar Çarşısı, 1950 yılında çıkan yangından sonra yeniden inşa edilerek bugünkü hâlini almıştır. İstanbul'un önemli medreselerinden Beyazıt Medresesi ise Cumhuriyet döneminde belediye kütüphanesi olarak açılmış ve uzun yıllar kütüphane vazifesi görmüştür. Medrese daha sonra Vakıf Hat Sanatları Müzesi olarak kullanılmaya başlanır. Beyazıt semti, içerisinde barındırdığı kütüphaneler (Beyazıt Devlet, Hakkı Tarık Us, Köprülü, Ragıp Paşa, Belediye ve Üniver-

site Kütüphanesi) ile devrinin kültür ve ilim merkeziydi âdeta.

Semtın gayriresmî diğer kültür ve ilim merkezleri kahveler: Çınaraltı ve Küllük. Bir araya gelmek için Beyazıt semtini seçen araştırmacıların, ilim adamlarının, ressamların, aydınların vakit geçirmek, öğle aralarında bir şeyler atıştırmak için oluşturdukları bir mekân Çınaraltı. Çınar ve Kestane ağaçlarının bulunduğu alana yerleştirilen masalarla kurulan, giderek bir açık hava kahvesine dönüşen Çınaraltı bu şekilde doğar. Çınaraltı bir kahve daha vardır: Küllük. Bu kahve Beyazıt Camii'nin duvarına bitişik Emin Efendi Lokantası'nın hemen yanında konuşlanmıştır. Küllük önemli müdavimleri olan bir kahve. Dönemin hocalarının, öğrencilerinin, aydınlarının, şairlerinin, edebiyatçıların uğrak ve buluşma yeri.

Patrona Halil Hamamı, Zeynep Hanım ve İbnülemin Mahmud Kemal Konağı, Beyazıt, Marmara Kraathanesi ve daha nice yapı Beyazıt'ın tarihi ve sosyal dokusu içerisinde olmazsa olmaz mekânlardır. Ancak Beyazıt semtini Beyazıt yapan sadece yapılar değildir. Semt ile bütünleşmiş önemli simalar vardır: İbnülemin Mahmud Kemal, Raif Yelkenci, Hakkı Tark Us, İsmail Saib Sencer onlardan sadece bazıları.

Son olarak Turgut Cansever'in –zamanın– da birçok tartışmaya konu olan– Beyazıt semtini düzenleme projesine de değinen Ayvazoğlu'na göre, Cansever'in bu proje ile amacı Beyazıt'ı bir yaşama ve kültür alanına dönüştürmektir. Kısmen uygulanan projeye araç trafiğine kapatılıp yayalara açılan Beyazıt meydanı günümüzdeki hâlini almıştır.

TAM Sohbet

Türkiye'de Sol Siyasal Düşünce Tarihi: Otobiyografik Bir Anlatı Mete Tunçay

23 Mayıs 2011

Değerlendirme: Faruk Yastıçimen

Mete Tunçay lise öğrenimini 1954 yılında Beyoğlu'nda Atatürk Lisesi'nde tamamlar. Tahsiline Ankara'da Mekteb-i Mülkiye'nin Siyasi Şube'sinde devam eder. Buraya gelirken diplomat olma merakı vardır, ama diplomatlığın "üniformasız askerlik" olduğunu farkedince bu fikirden vazgeçer. Yavuz Abadan'ın kürsüsünde Umumi Amme Hukuku bölümünde asistan olur. Nusret Hızır da felsefe hocasıdır. Onun derslerinde 1920'lerin sonu 1930'ların başında Viyana'da "yeni pozitivistler" ya da "lojistikçi pozitivistler" olarak adlandırılan, Nazizmin gelmesiyle İkinci Dünya Savaşı öncesinde dağılan bir çevreyi tanıır. Amerika'ya gidenler sembolik dil; İngiltere'ye gidenlerse gündelik dil analiziyle uğraşırlar. Tunçay, bir gün bütün argümanların hesaplanabileceği varsayımına dayanan Leibniz'in sloganvari "hesaplama" (*calculus*) öngörüsünü benimseyen bu akımın iddiasını doktora tezinde denemek üzere eski Yunan'dan günümüze, seçtiği yirmi kadar düşünürün özgürlükten ne anladıklarını ele alır. Doktora tezini, Abadan'ın gözetiminde 1961'de

Türkiye
Araştırmaları
Merkezi
TAM

tamamlar. Ardından British Council, Rockefeller ve Fulbright burslarından üçünü de kazanır; lakin sadece birini seçmesi gerekmektedir. Rockefeller, en yükü bursu, istenilen yerde çalışma imkânıyla sunduğu için onu tercih eder. Sembolik mantıkla olan yapma hevesi, bir Avusturya Yahudisi Popper'in tesiri ve bir de Avrupa'daki sosyalizmlerden farklı İngiliz sosyalizmini tanımak Economics'e gider. İngiltere'de iki sene kalmış Tuğay. Sonrasında Türkiye'de doçentlik tezi hazırlar. İngiliz sosyalizm tarihini çalışmak ister. Hocalarından Tahsin Bekir Balta'ya da nişir. O da "yeni birşey çıkarabilecek misin?" diye sorar. Cevabı "hayır" dır. Balta, Türkiye sosyalizm tarihi konusunda Nazım Hikmet'in şiirlerinin elden ele dağıldığı, zamanın en ta- nınmış dergilerinden birinin Doğan Avcıoğlu tarafından 1967 Haziran'ına kadar çıkarılan araştırma başlar.

Kaynak sıkıntısı başgösterir. İnsanların vakti zamanında korkularından dolayı yok ettiği kitaplar, sadece adı duyulmuş veya hiç ulaşılamamış eserler vardır. Türkiye Sosyalist Fırkası'nın 1920'lerin başında Eskişehir örgütünün çıkardığı *İşçi* gazetesi, Kırşehir'den çıkan *Kurtuluş* dergisinin adı duyulur sadece. Üç seneyi aşkın bir süre aylık olarak yayınlanan *Aydınlik* dergisinin eksiksiz bir takımına kütüphanelerde hâlâ ulaşılamamaktadır.

Osmanlı'da Sosyalistler
Türkiye'de solun, sosyalizmin tarihi konusunda yazılan ilk eserlerden biri, Ali Namık'ın

1908 öncesinde yazdığı *Türkiye'de Sosyalizm* adlı kitabıdır. Bu kitap, bir tarih kitabından ziyade bir toplum analizini içermektedir. Temel tezi, Avrupa'daki sosyalizmin bu şartlarda Osmanlı'ya gelmesinin yersiz olduğudur. Sosyalizm, II. Meşrutiyet'in ilanına kadar Osmanlı Devleti'nin sair anasırı arasında yayılmaya başlar. Bunlar Avrupa'da okuyan Ermeni çocukları, Rumlar ve 1908'i müteakip Selanik Yahudileridir. Kendi aralarında "Benaroya" adında bir sosyalist federasyon kurarlar. Bunların örgütlerine giren Türkler de vardır. *Ergatis* dergisinde yazan bir Türk'te rastlanır; mesela Mecdet Bey. Rasim Ahmet, Benaroya federasyonuna bağlı bir Türkçe gazete yayımlar.

Sosyalizm, tüm dünyada olduğu gibi işçilerin nifına mahsus görünür. Osmanlı Devleti'nde 1908 sonbaharında yüzlerce grev baş gösterince, ertesi sene bu grevleri güçleştirmek için "tatil-i eşgal kanunu" çıkarılır. O zamanki sosyalizm hareketinin öncülerinden biri *İştirak* dergisini çıkardığı için *İştirakçi Hilmi* diye anılan Hüseyin Hilmi'dir. *İştirakçi Hilmi*, bir sendika yöneticisi gibi işçi hareketini yönetmekte epey mahirdir. 1913'ün Ocak ayında Babiali baskısıyla İttihatçılar tam bir istibdat yönetimine girişince tüm muhaliflerle birlikte Anadolu'ya sürülür. Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkmasında Türkiye Sosyalist Fırkası'nı kurar. *İdrak* adında yeni bir gazete çıkarır.

Türkiye'de sosyalizm Hüseyin Hilmi'den ibaret bir hareket değildir. Berlin, Kantstraße 8 numarada bir kulüp kuran, Almanya'da tahsil gören ve zamanla sosyalizmi de

tanyan bir Türk kolonisi oluşur. *Befreiung* (Kurtuluş) adında bir dergi de çıkaran bu gruba "Türk Spartakistleri" denir. O sıralarda Almanya'da Karl Liebknecht ve Roza Luxemburg'in temsil ettiği akımdan etkilenmişlerdir. Mustafa Kemal, Samsun'a ayak bastığı anda onlar da İstanbul'a ayak basar. Gelenlerden biri Ethem Nejat; bir diğeri Heidelberg doktoru Arap İsmail Hakkı Hilmioğlu'dur. İstanbul'a geldikten sonra başka kaynaklardan sosyalizmi tanımış insanlarla birleşip 1920'ye kadar *Kurtuluş* dergisini çıkarırlar. *Aydınlık* dergisini de bu grup çıkarır.

Solu Çalışmak

Tunçay çalışmalarını yasak kitapların sayısının fazla olduğu sıkıntılı bir dönemde yapar. 1966'da *Türkiye'de Sol Akımlar* (1908-1925) başlıklı bir çalışma Siyasal Bilgiler Fakültesi tarafından yayımlanır. Piyasada Fethi Tevetoğlu (*Türkiyede Sosyalist ve Komünist Faaliyetler*) ve Ajlan Sayılğan'ın yaptıkları gibi polis evrakı kullanılarak ve belli bir zaviyeden Tunçay'a göre, Türkiye için dönüm noktası cumhuriyetin ilanı değil, 1925 "takrir-i sükun kanunu" dur. Bundan sonra tek parti yönetimi başlamış, hükümet idaresi mutlaklaşmış ve İstiklal Mahkemeleri kurulmuştur.

Tunçay'ın Türk solunu çalışırken karşılaştığı güçlüklerden biri de arada kalmışlığıdır. Kendisi hiçbir partiye üye olmamış bir solcudur. Ne ki, cenahın içindeki eski tüfek solcular ona ağız aramaya çalışan bir polis, dışındakilerse "komünist" nazarıyla bakarlar. Tunçay, tek parti dönemi hakkında kaleme aldığı bir çalışma yargılanır. Zira tek parti dönemini çalışmak devletin kökenleri hakkında konuşmaktır.

Cumhuriyet ve Sol
Tunçay'a göre Türkiye'de sol tarihi çalışmak önemlidir, çünkü komünist muhalefet Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki örgütlü tek muhaleftir. Bununla birlikte, Türkiye'de komünist olmak Yunanistan'da veya Bulgaristan'da komünist olmaktan farklıdır. Zira onlar kendi hükümetlerine karşı acımasızken, Türkiye'deki komünistlerle yumuşaktırlar. Bunun bir nedeni Cumhuriyet hükümetiyle Sovyet hükümeti arasında Cumhuriyet'in ilk yıllardaki yakın ilişkilerdir. Lakin bu yakın ilişkiler, memleketteki sosyalistlerin ezilmesine mâni olmadığı gibi Türkiye'de sosyalistlerin yaptığı eleştiriler Komintern tarafından da paylaşılmamıştır. Hatta Türk sosyalistleri 1936'da azarlanır ve ihraç edilirler. Nedeni, Nazizm gibi büyük bir tehlike varken, komünistlerin demokrasileri desteklemesi gerektiğidir ve Türk sosyalistleri boş yere hükümetin başını ağrıtmaktadırlar.

Güncel Mülahazalar ve Değerlendirme
Tunçay'a göre sol, soyut anlamda insana ve insan zekâsına önem veren, akla güvenen evrensel bir düşüncedir. Bu bağlamda, insan aklıyla yapılan bir planlama kapitalizmin insanı insanın kurdu yapan mantığından daha değerlidir. Sosyalizmin Rusya'da gelişmesi Türkiye'de solun güdük kalmasının nedenlerindedir. Şayet Almanya'da gelişseydi Zira gençlik, bir insanlık çağıdır. Üçüncü sebep Türkiye'de solun başlıca anti-emperyalizm ve Lenin üzerinden okunmasıdır. Oysa bu pek doğru değildir. Karl Marx anti-emperyalist değil,

sosyal devrimcidir. Bu, gelecek öngörüsüne dayanan bir inançtır. Solun bu dogmatik tarafıdır. Solun bu dogmatik yönü onu demokrat olmaktan uzaklaştırır; ama sol yine de demokrat olmalıdır. Sol, devlet işletmesiyle gelen bir yönetim değil, birtakım objektif değerlerin yekûnudur.

Yerel Tarihçilerle Buluşuyoruz 5 Bir Ömür Trabzon Tarihi Hüseyin Albayrak

27 Haziran 2011

Değerlendirme: Yusuf Ziya Altıntaş

Yerel Tarihçilerle Buluşuyoruz program dizisinin 2011 yılı Haziran ayı konusu olarak elli yıldır Trabzon şehri üzerine araştırmalar yapan ve yayınlayan Hüseyin Albayrak'ı ağırladık. Kendisi ile sohbetimizde şahsî serüveninin yanı sıra çalışma alanları, ortaya koyduğu eserleri ve genel olarak Trabzon şehri, Trabzon tarihinin kaynakları ve Trabzon'da yerel tarihçilik konuları üzerine konuştuk.

Basın hayatındaki ilk yazılarına 1959 yılında *Demokrat Çaykara* isimli yerel bir gazetede başlayan Hüseyin Albayrak, bugüne değin farklı gazete ve dergilerde yazı hayatına devam etmiş, bugün de devam etmekte... Konuşmasının başında yazmanın kendisini mutlu ettiğini, bir yazıyı bitirdiğinde üstünden büyük bir yük kalktığını söyleyen Albayrak, yazmadığı zaman da kendisini mutsuz hissediyor, yazmanın kendisi için bir tutku ve

tiryakilik olduğunu düşünüyor. Albayrak'ın gazete ve dergilere yazdığı yazıların yanı sıra Trabzon şehri ile ilgili geniş çaplı yayınlara dönüştürdüğü, başta *Trabzon Kültür Tarihine Bir Bakış: Trabzon Basın Tarihi, Trabzon Eğitim Tarihi, Trabzon Ansiklopedisi, Fetih'ten Kanuni'ye Trabzon: İdari Yapılanma ve Trabzon Valileri (1461-1566); Trabzon Lisesi, Trabzon Basın Tarihi İçinde Trabzon Milli Eğitim Tarihi; Çevresi; Trabzon İskender Paşa Kölliyesi* gibi eserler olmak üzere yirmiden fazla araştırması mevcut. Çalışmalarını ikamet ettiği Ankara'da sürdüren Albayrak şu an, Trabzon şehri için çalışma niteliğini haiz *Trabzon'da Dini Hayat* konulu 3 ciltlik yeni bir çalışmanın hazırlık aşamasında olduğunu da haberini veriyor.

Albayrak'ın tarihe ilgisi, küçük yaşlardan itibaren tarihe duyduğu merakla başlıyor. Bu merak sebebiyle çocukluğundan beri Trabzon'la ilgili dergi, gazete vs. ne buldu ise atmayıp saklayan Albayrak, niye hep Trabzon sorusunun cevabının burada saklı olduğunu, bu vesile ile Trabzon'a dair elinde önemli ölçüde malzeme biriktiğini altın çiziyor. Otuz kırk sene sonunda biriktirdiği malzemeyi Derviş Derdi ve Mahmut Goloğlu gibi büyüklerinin de teşvikiyle değerlendirmeye karar veren Albayrak, böylece *Basın Tarihi* bu şekilde ortaya çıkıyor.

Askerdeyken aldığı harçlıklar ile dahi kitap satın alıp, askerden eve kitap kolisi ile dönen ve bugün Trabzon'un en geniş çaplı şahsî kütüphanelerinden birine sahip

Yerel Tarihçilerle Buluşuyoruz 6

Bir Ömür Edirne Tarihi

Ender Bilal

olan Albayrak, araştırmalarında şahsi kütüphanesinin yanı sıra Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Milli Kütüphane, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi gibi kütüphanelerden ve özel şahısların kütüphanelerinden büyük ölçüde Trabzon üzerine araştırmalar yapan Ahmet Canbalı, Mahmut Goloğlu ve Ömer Akbulut gibi isimlere de danışıyor.

Konuşmasında Trabzon'un tarihi ile ilgili kanaatlerini de dile getiren Albayrak'a göre Trabzon'un kuruluş tarihi M.Ö. 3000-4000'li yıllara uzanıyor. Trabzon'u ilk kuranlar Orta Asya'dan gelip Kafkasya'ya gelen Turanî kavimler. Bu kavimler Karadeniz sahillerine gelerek beğendikleri yerlerde küçük şehirler kurmuşlar ve Trabzon da bunlardan biri. Trabzon'a Rumların gelişi ise M.Ö. 756 tarihindedir. Deniz yoluyla Milet'ten çıkıp Karadeniz sahillerine gelen Rumlar Trabzon'a geldiklerinde bir kale ile karşılaşılıyor ve savaşarak kaleyi aldıktan sonra buraya askerî güç olarak yerleşiyorlar. Ancak daha önce buralara göç eden Türk kavimleri de kalenin dışında, köylerinde yaşamaya devam ederler. Bu çerçevede Trabzon'un, Rumların gelişinden en az 3000 yıl evvel Türk kavimleri tarafından kurulduğunu ileri süren Albayrak çok sayıda yerli ve yabancı kaynağın da bunu doğruladığı görüşünde.

Tarihî gerçeklerin genç nesillere doğru şekilde aktarılmasının ve bu anlamda tarihimize sahip çıkılmasının öneminde Trabzon'da yayınlanan yerel gazeteler ve dergilerden çok sayıda fotoğrafı örneklerle Trabzon başın tarihine dair düşüncelerini de paylaştı bizimle.

11 Temmuz 2011

Değerlendirme: Taha İmamoğlu

Şehirlerin tarihî kimliğini ortaya çıkaran yerel tarihçileri tanımak, eserleri hakkında bilgi edinmek ve karşılaşmaları zorluklarla ilgili fikir sahibi olmak amacıyla gerçekleştirilen "Yerel Tarihçilerle Buluşuyoruz" başlıklı program dizisinin altıncı konuğu Ender Bilal'di. Kendisinden öğrendiğimize göre yazarlık serüvenine gazeteci-yazar Oral Onur'un destekleriyle başlayan Bilal, bu serüveni Topyalı Rıfat Osman, Süheyl Ünver ve Ratip Kazancıgil mektebine intisap etmekle sürdürür. Dergicilik ve dernek faaliyetleri ile başlayan sürecin, kendisini Türkiye'nin sayılı sağlık müzelerinden birisi olan İl Bayezid Külliyesi'nin kurulmasına teşvik ettiğini anlatan yazar, çalışmalarında Ratip Kazancıgil'i örnek alır.

Edirne mahalleleri hakkındaki araştırmaları daha sonra şehri sokak sokak tanımasına vesile olur ve böylece hocası Kazancıgil ile beraber şehrin hem eğitim hem de sağlık ve sosyal yardım tarihini ortaya koyan çalışmalar yaparlar. Yazanın, Edirne hakkında araştırma yapanlar için Cemil Cahit Can ile birlikte hazırladığı ve alandaki tüm çalışmaları (kitap, makale, bildiri, tez, süreli yayın) ihtiva eden *Edirne Bibliyografyası* adlı veritabanı en önemli eserlerinden biridir.

Türkiye
Araştırmaları
Merkezi
TAM

Konuşmasında Edirne'nin kültür tarihine değinen Bilar, şehirdeki kütüphanelerin durumunu hakkında kısa bir değerlendirme yapmasında kütüphanelerin ve toplumsallaştırılmasında rolüne dikkat çekmektedir. Bu amaçla kurdukları Balkan Kütüphaneler Birliği'nde öncü rolüne dikkat çekmektedir. Bu amaçla konuyla ilgili çalışmalar yürütülmektedir. 1982 yılında Edirne İl Halk Kütüphanesi'nde memuriyet hayatına başlayan Şube Başkanı Kütüphaneciler Derneği Edirne Şube Başkanlığına seçilen Bilar kütüphanecilik uzmanlığına ilişkin bir dizi araştırmayı Türkiye Almanya'da yaptığı bir dizi araştırmayı başlığı ile yayınlamıştır. Eserlerinden bazıları ise şunlardır: *Mimar Sinan ve Yitirilen Camii* (1994), *Edirne'nin Değerleri ile Tarihi Eserler* (1989), *Edirne'nin Eğitim Tarihi* (1361-2005) (R. Kazancıgil ve diğerleri ile), *Edirne'nin Basın-Yayın Tarihi* 2 cilt (1361-2006), *Tarihi Başkent Edirne'de Kültür* (2008), *Edirne'de Yükseköğretim ve Trakya Üniversitesi, Yazılı Kültür'den Dijital Kültüre Tarihi Kırkpınar Güreşleri, Küreselleşen Dünya'da Bilgi Paylaşımı ve Kütüphaneler...*

Otur Baştan Yaz Beni: Oto/Biyografiye Taze Bakışlar

TAM Sempozyum

21 Mayıs 2011

Değerlendirme: Tubanur Saraçoğlu

Kişiler herkesçe bilinen ve kabul edilen bir isimle bir tek ömür/hayat yaşar ve ölürlür. Zamanla bu tek yaşantıdan birbirinden farklı

birçok hayat hikâyesi ortaya çıkar. Peki bize bir hayattan birçok yaşam öyküsü devşirme imkânı veren biyografinin tabiatı nedir? Bir kişi neden bir başkasının yaşamını anlatır/hikâye eder/kurgular, bunu yaparken bütün bir geçmişini ve yaşaya geldiği hayatı ile müellifin kendi metin neresindedir? Biyografisini yazdığı metin birey ve onun içinde bulunduğu toplum arasındaki ilişki nasıl anlaşılmalıdır? Modern ve postmodern düşünme biçimlerinin, yeni tarihsel yöntem ve eleştirilerin, sosyal bilimlerin biyografi yazımına etkileri nelerdir?

Bilim ve Sanat Vakfı Türkiye Araştırmaları Merkezi'nce düzenlenen Biyografi Atölyesi bu ve benzeri soruların izini sürmek amacıyla 2010 Nisan ayından itibaren okumalarına başladı. İstanbul Şehir Üniversitesi, Tarih Bölümü'nden Yrd. Doç. Dr. Abdulhamit Kırmızı başkanlığında haftalık olarak gelen katılımcıların katılımıyla haftalık olarak gelen, farklı akademik disiplinlerden gelen, farklı tematik ve bibliyografik metinler üzerinden anlatı-biyografi, tarih-biyografi, psikobiyografi, biyografi-ahlâk, biyografi-sözlü tarih, hareketle biyografinin sosyal bilimlerden ilişkisi, tarihsel yöntemlerdeki farklılıklardan özellikle sözlü tarih çalışmalarının biyografi yazımına etkisi, modern dönem eleştirileriyle biyografinin bugün hangi noktaya geldiği ve bunun bize ne tür imkân sunduğu ve sorunlar çıkardığı tartışıldı. Kadın çalışmalarını, milliyetçilik, siyer yazımı gibi bazı konular teorik tartışmaları ve kaynakları bakımından ele alındı. Otopbiyografi, anı, hatırat, günlük türündeki metinlerin biyografi

yazımındaki kaynak değerleri, İslâm tarihinde biyografi ve otobiyografi yazımı, Batı'da biyografi türünün ortaya çıkışı ve gelişimi konuşuldu. Bununla birlikte atölye, Berat Açıl, Nazan Aksoy, Özgür Türesay, Nihal Şahin Utku, Reyhan Çorak, Halit Özkan, Arif Bilgin gibi isimleri de bu minvalde ağırladı.

Atölye katılımcıları 21 Mayıs 2011 tarihinde düzenledikleri "Oto/biyografiye Taze Bakışlar: Otur Baştan Yaz Beni" başlıklı sempozyumla bir yıllık çalışmalarını dinleyicilerle paylaştılar. Sempozyumun açılış konuşmasını yapan Abdulhamit Kırmızı, atölyede de sıkça tartışılan biyografi yazımını etkileyen iki önemli mesele olan tutarlılık arayışı ve kronolojik anlatım üzerinden bir değerlendirme yaptı. Öncelikle, biyografinin elinde verilerden hareketle bütün ve tutarlı bir kişi kurgulamasına eleştirel yaklaşan görüşleri aktaran Kırmızı buradan hareketle "sürekli bir akış içinde değişen insanda değişmeyen bir öz var mıdır?"ı sorgulayarak, Molla Sadra'nın "hareket-i cevher" teorisine değindi. Kırmızı, her değişimin benliğin özünde bir değişim olduğunu kabul eden bu teorik yaklaşımın biyografi yazımında bugün gelinen noktada güvenilir bir zemin oluşturacağına ve kronolojinin metni zorunlu bir akışa sokmasının problemlerine dikkat çekti. Çoğul anlatımları bir araya getirmenin kronoloji dışında da mümkün olabileceğini verdiği çeşitli örneklerle açıkladı.

Sempozyumun birinci oturumunda siyaset ve biyografik inşa ilişkisi mercek altına alındı. Bu oturumda Güllü Yıldız, dönemine muhalif sayılabilecek Düzceli Yusuf Suad'ın siyer tezlerini karşılaştırdı. Kazım Baycar, Mustafa Kemal biyografilerinde iktidarın kendisini nasıl inşa ettiğini ele aldı. Serhat Aslaner, Meşrutiyet döneminden 8 mebusun hayatının

anlatıldığı kimisi otobiyografi sayılabilecek metinlerden oluşan bir risaleyi tanıttı. Seriyeye Akan ise Yogro L. Zarifi'nin hayatını Rum milliyetçiliği bağlamında anlattı.

"Hiç Yazılmamış Hayatlar"ı konu edinen ikinci oturumda Bahar Gökpınar, Ayşe Levan Karaosmanoğlu'nun hayatının feminist biyografi yazımının yöntemleri ile nasıl kurgulanacağını konu ederken; Fatma Samime İnceoğlu, Hikmet Öğüt'ün iki farklı kimlikle geçirdiği hayatını kronoloji dışı bir anlatımla sundu. Mustafa Özağaç, bir sufinin otobiyografisini; Hümeysra Bostan, Abdurrahman İb-rahim İbn Sorî'nin prenslikten köleliğe giden ilginç hayat hikâyesini aktardı.

Üçüncü ve son oturumda Tuba Nur Saraçoğlu siyer yazımında yeni bir metodolojik yönü tema ihtiyacı olduğunu dile getirerek *Cihet-i Vahde Risalesi* üzerine bazı sorular ve önerilerle meseleye dikkat çekti. A. Taha İmamoğlu *müsned* tarzı eserlerin biyografi kaynağı olarak hayatını bu kaynaklar ışığında aktararak değerlendirdi. Nevin Meriç, babası tarafından kızı Nevhiz için yazılan günlüğü yazar, muhatap kitlesi ve yazılan kişi açısından inceledi. Ali Paşaoğlu ise özne/yazar ve mimarlık ideolojisi çerçevesinde mimar otobiyografilerinin yazımındaki motivasyonlara değindi.

Hatice Aynur ve I. Cemil Schick de değerli katkı ve değerlendirmeleriyle sempozyuma iştirak ettiler. Atölye katılımcıları şimdi, sempozyumda sundukları tebliğleri derleme kitap olarak ilgilileri ile paylaşmayı planlıyor.

Şiraz'07

Şiraz'a otobüsle sabahın 5'inde varıyorum. Bjorn ve Morten ile buluşmak için sözleştiğimiz İstiklal Oteline gidiyorum. Fakat kapıları kapalı, zili arıyorum ama nafile... Otele yakın bir yerde bulunan Şiraz Kalesi'nin önüne gidiyorum. Şehir usulca canlanmaya başlıyor. Parkta bir buçuk saate yakın süre geçirdikten sonra otele döndüğümde, kapısının açık olduğunu görüp yukarı, resepsiyona çı-

Persepolis'e gitmek için araba kiralamaya gidiyoruz. Fiyat konusunda acenteyle anlaştıktan sonra arabayla yola çıkıyoruz. İran'ın kalbi Persepolis'e 45 dakikalık bir seyahat sonrasında varıyoruz. Taht-ı Cemsid'i (Persepolis'i) gezdikten sonra Nakş-ı Rüstem'e geçiyoruz. Şiraz'a döndüğümüzde de Hafız'ın kabrini ziyaret ediyoruz. Yanımda getirdiğim *Bostan* ve *Gülistan*'dan birkaç mısra okuyorum. Daha sonra kabrin çevresindeki bank-

İran Günceleri 2**Ozan Sağsöz**

kıyorum. Diğer geleceklere de düşünüp üç kişilik oda tutuyorum. Otobüs seyahatinin verdiği yorgunluğu atmak için yıkandıktan sonra uykuya dalıyorum.

Uyku sonrası şehri dolaşmaya çıkıyorum. İlk başta yakında bulunan kaleyi geziyorum daha sonrasında da yakında bulunan kapalı çarşısı. Kapalı çarşıda yabancılık çekmeden dolaşırken kendimi iç bedestende buluyorum tesadüfen. Meyve ağaçlarıyla süslenmiş iç avlusunda dizilmiş yarı kuyumcu yarı hediyelik eşya satan dükkanların camekanlarına bakıyorum. Bedestene yakın bir yerde lokanta buluyorum.

Ertesi sabah Morten ve Bjorn otele geliyorlar eşyalarını bıraktıktan sonra

lardan birine oturup havadan, sudan ve güzel şeylerden bahsediyoruz. Akşam yemeğini çöp şiş yapan salaş bir kebapçıda yiyoruz. Sonra karanlık sokaklardan geçerek otele geri dönerken ara sokaklardan gelen davul ve gazel sesine kulak kesilip sesin geldiği yere yöneliyoruz. Kapısında yazılı olan "zurhane" olduğunu anlıyorum. İçeri girip oturmak için izin istiyoruz. İzin aldıktan sonra seyirci sıralarına oturup müzik eşliğinde idman yapan İranlı gençleri izliyoruz.

Yoldaşlarımla seyahatimizin geri kalan kısmı için konuşuyoruz. Morten ile Yezd'de buluşmak üzere Bender Abbasa doğru yola çıkıyorum. Yine bir otobüs yolculuğu...

Bender Abbas'07

Otobüsten dokuz saatlik yorgunlukla indikten sonra rehber kitapta hostellerden otogara en yakın olanına gitmek için taksicilerden biriyle konuşup taksiye geçiyorum. İlk gittiğimiz hostelde yer olmadığını öğreniyorum. Ve bir sonrakinde de. Bu arada taksicim Hacı Rahmani ile yarı Farsça yarı Türkçe, yarı İngilizce sohbet ediyoruz. Hostelleri bitip otellere gidiyoruz. Lüks sayılabilecek bir otele geliyoruz en nihayetinde. Otelde oda olduğunu öğreniyorum, geceliği 50 dolar; cebimdeki 200 doların dörte biri. Eğer bu otele bunu ödersem geri

kalan seyahatte zorluk çekeceğim düşüncesi aklımdan geçiyor. Daha sonra Hacı Rahmani'ye beni tren garına bırakmasını söylüyorum. Yezd'e bilet aldıktan sonra beni evine yemeğe davet ediyor. Eve varınca hanımı yağda yumurta kızartıyor. Yanında demlediği çayla beraber açlığımı dindiriyorum. Divana uzanıyorum yorgunluktan. Uyandığımda Hacı Rahmani beni televizyonun yanına çağırıyor. Dolapta karıştırdığı CD'lerden birini oynatıcıya koyuyor. Karşımda tanıdık bir ses çıkıyor!!! İbrahim Tatlıses'in televizyonda türkü söylediği programlardan biri. İbrahim Tatlıses söyledikçe Hacı Rahmani'nin gözleri doluyor. Beraber türküyü dinliyoruz.

Yezd'07

Bender Abbas'tan on iki saatlik tren yolculuğu sonunda Yezd'e varıyorum. Gece yarısını biraz geçmiş. Kuşetlide beraber seyahat ettiğimiz aile ile beraber taksi tutuyoruz. Morten ile buluşacağımız hostelin ismini veriyorum taksiciye. Hostele vardığımızda çalışanlar yer olmadığını söylüyorlar. Taksici bildiği bir hostel olduğunu oraya götürebileceğini söylüyor. Taksicinin dediği hostele varıyoruz. Bütün odalarının dolu olduğunu, sadece yurt tarzı odalarında yatakları olduğunu söylüyor görevli. Başka şansım olmadığı için kabul ediyorum. Odada benden başka kimse olmadığı için kendimi şanslı hissediyorum. Yatağa biran önce kendi atıyorum. Sabah olunca gecenin telaşıyla etrafı inceleyemediğim avluyu alıcı gözüyle bakıyorum. Avluda bulunan havuzun ve de ağaçların renkleri birbirleriyle raks ediyorken kahvaltı için tabağımı alıp avluda bulunan divanlardan birine kurulum. Şehir avlunun duvarları dışında yüzlerce hatta binlerce yıldır durmaktayken beni de biraz bekleyebilir diyerek çayından ufak yudumlar alıp sessizliğe gömülüyorum. Morten'in geleceği gün buluşacağımız hostele gidiyorum. Konuştuğumuz saat-

lerde hostele geliyor. Oda olmadığı için başka bir yer hostele yerleştiğimi ve gayet de güzel bir yer olduğunu açıklıyorum. Beraber diğer hostele geçip eşyaları bırakıyor ve kendimizi sokaklara atıyoruz.

Yezd sokakları çöl sıcağından korunmak için dar yapılmış yer yer labirenti hatırlatan bir düzene sahip. Evlerin sokakla bağlantısı sadece kapılar. Eşiği geçtiğinizde içeride sizi ferah bir avlu karşılıyor. Şehir gezimizin sonunda otele her defasında istemeden de olsa farklı bir yoldan varıyoruz. Çöl ortasında kurulduğu için hararet büyük bir sorun Yezd için. Ama Yezd evlerinde badgir denen uzun bacalar vasıtasıyla bu mesele çözülmüş. Dikdörtgenvari bu bacalar şehre değişik bir hava katıyor.

Yezd Zerdüştler için manevi bir başkent. Çünkü yüzlerce yıldır yanan kutsal ateşin mekânı bu şehir. Morten ile araba kiralayıp ilk önce kutsal ateşinin olduğu mabede sonrasında da Sessizlik Kulelerine gidiyoruz. Sessizlik Kuleleri iki tepenin üzerine örülmüş dairevi yapılar. Zerdüşt inancına göre -cesedin toprağı kirleteceğine inanıldığından- ölenler toprağı için de yakılmıyor... Ölüleri özel bir törenle Sessizlik Kulelerinin üzerine, kuşların yemesi ve çürümesi için bırak-

yorlar. Fakat İran rejimi bu uygulamaya yasak getirdiği için Zerdüştler Sessizlik Kulelerinin yakınına yaptıkları özel mezarlıkta ölülerini defnediyorlar. Cesetlerin toprakla karışmaması için mezarların içi betonla kaplanıyor. Bunun dışında Zerdüştler inançlarını yerine getiriyorlar İran'da.

Bu arada Bjorn ile Tahran'da buluşmak için mailleşiyoruz. Bana kaldığı otelin ismini ve ne zaman Tahran'a varacağını yazıyor. Morten Meshed istikametinde gideceğini söylüyor. Ben Tahran için tren bileti alıyorum. Ve ertesi gün Tahran yoluna koyuluyorum.

Tahran'07

Uzun bir tren yolculuğu sonunda Tahran'a kuşluk vakti varıyorum. Taksiciyle anlaştıktan sonra Bjorn'un kaldığı Firuze Otele doğru yola çıkıyoruz. Otel görevlilerine Bjorn'un kaldığı odayı soruyorum. Bana odaya kadar eşlik ediyorlar. Bjorn uykusundan uyanarak kapıyı açıyor. Odada tek yatak olduğundan otel görevlisinde yere sermek içi battaniye istiyor. Gelenleri yere seriyor, ben yere yatmak için davrandığımda bana kendisinin yerde yatacağını söylüyor. Israrların fikrini değiştirmiyor. İyi bir kahvaltı sonrasında Tahran'ı gezmeye koyuluyoruz. Tarihi yerlerden ziyade gündelik yerlerde,

pazarda dolaşıyoruz. Arada çay içip bir şeyler yedikten sonra otele dönüyoruz. Otel lobisinde Silvia ile tanışıyoruz. Belçikalı olduğunu ve burada gazetecilik yaptığını öğreniyoruz. Ben daha çok iki Avrupalının zihniyet dünyalarını öğrenme açısından onları dinliyorum. Bjorn uzun yolculuğunu verdiği tecrübeyle "doğudan" öğrenecekleri birçok şey olduğunu söylüyor. Sonrasında Sabah 04:00 kalkacak uçak için hazırlanıyoruz. Sefer saatini beklerken internetin olduğu bir odada Bjorn bana Jose Gonzalez dinletiyor. Ağabeyinin Jose Gonzalez konseri için bilet aldığını geri döndükten sonra gideceklerini söylüyor. Şarkıyı dinlerken altı aya yakın memleketinden ve sevdiklerinden uzak kalmanın verdiği hüznle gözleri doluyor.

Beraber havaalanına gidiyoruz, işlemleri yaptırdıktan sonra İstanbul varışlı teyyareye biniyoruz. İstanbul'a vardığımızda Bjorn ile vedalaşıyoruz.

İstanbul'08

İran dönüşünden birkaç ay sonra bir gün eve döndüğümde masanın üzerinde adıma bir posta buluyorum. Merakla açtığımda içinden otelde dinlediğimiz Jose Gonzalez'in "Veneer" albümünün CD'si ile Bjorn'un Kopenhag'tan İsfahan seyahatini anlattığı bir kitap çıkıyor. CD'yi dinlemek için bilgisayara koyduktan sonra Danca olan kitabın sayfalarını karıştırıyorum.

Barselona'09

Telefondayım, diğer ucunda ise kadim ve aziz dostum Bülent. "Dostum" diyor "bana söz vermiştin İran'a gideceğiz diye". Duruyorum camdan dışarı bakıyorum. Bütün o güzel yol gözlerimde bir anda parlarken "hazırlan gidiyoruz" diyorum...

Bir mânâ efendisinde tevazu görülebilir...

Lokman köle şeklinde bir efendi idi. Kölelik görünüşte ona bir örtü idi.

Mesela bir efendi, tanımadığı bir yere giderken, kölesine kendi elbisesini giydirir. Kendisi de kölenin elbisesini giyer ve giderken köleyi öne geçirir; kendisi arkadan yürür. Kimse bilip tanumasın diye, kölesinin arkasında köle gibi yürüyerek onu izler.

Kölesine der ki:

“Sen git, baş köşeye otur; ben de değersiz bir köle gibi senin ayakkabılarını alayım. Sen bana sert davran, bana söv, bana hiç saygı gösterme. Şimdi senin hizmetin, bana hizmet etmeyi bırakmandan ibarettir. Böylece ben, beni tanımayanlar arasında hile tohumu saçacağım ve bu yüzden bazı şeyler öğreneceğim.”

Herkes kendilerini köle sansınlar diye, efendiler böylece köle kılığına girmişlerdir. Zaten onların gözleri efendilikten, yani şöhretten, zenginlikten, kudretten düşmüştür. Şimdi onlar ubudiyet işleri görmeye hazırlanmışlardır.

Nefsin isteklerine uyan heva ve heves kullanı ise, onların aksine, kendilerini akıl sahibi, can sahibi göstermişlerdir.

Bir mânâ efendisinde tevazu görülebilir. Bir mânâ adamı kendini düşkün gösterir. Fakat duygularına esir olmuş bir köleden, kölelikten başka bir şey meydana gelmez.

Kaynak: *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, trc. Şefik Can, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1997, 1-2/377-378.

Facebook: Kahramanın Yeni Vadisi ve Kendilik Temsilinin Değişen Yüzü*

Ebrar Yenice Kanık

Giriş

Günümüzde 500 milyonu aşan üye sayısı ile Facebook,¹ 30 milyardan fazla fotoğraf, bağlantı ve yazınsal öge içermektedir ve yapılan son açıklamalara göre, üyeleri sitede 1 ayda 700 milyar dakika geçirmektedirler.² Bu yoğun katılım ve paylaşım, sosyal bilimcileri yakından ilgilendiren pek çok meseleye temas etmekte ve bu yönüyle Facebook literatürde de adını duyurmaya başlamaktadır. Farklı disiplinlerden araştırmacılar “Facebook olgusunu”³ çeşitli yönleriyle araştırma konusu yapmıştır. Bunlar içinde ön plana çıkan konular: Sosyal Paylaşım Ağları (SPA) ve özelde Facebook kullanımının yaygınlaşma sebepleri; kullanım şekilleri; SPA kullanımına yansayan inanç, kültür, milliyet gibi etkenler; kullanıcıların bireysel özellikleri; SPA’ndaki kendilik temsilinin nasıl deneyimlendiği şeklindedir.⁴ Facebook kullanımıyla yakından ilişkili kendilik temsili konusu, Facebook’u konu edinen pek çok araştırmada ol-

* Bu makale, 14 Mayıs 2011’de düzenlenen Bilim ve Sanat Vakfı 22. Öğrenci Sempozyumu’nda tebliğ olarak sunulmuştur.

1 <http://www.ankaraber.com/haber/Facebook-uye-sayisi-sok-etti/54352> (18.04.2011)

2 <http://www.tempomag.com.tr/haberdetay/57326.aspx> (18.04.2011)

3 Facebook’un kullanım yaygınlığı, içerik çeşitliliği pek çok farklı disiplin açısından ona incelenebilir bir nesnel veri olma niteliği kazandırmıştır; bu anlamıyla Facebook bir olgu olarak ele alınabilir.

4 Detaylı bilgi için bkz. Toprak, A. ve diğerleri (2009).

duğu gibi analiz açısından farklı değişkenleri içermektedir. Örneğin; anonim olmayan çevrim içi ortamın⁵ temsilde etkisi (Zhao, Grasmuck ve Martin, 2008; Mehdizadeh, 2010), gerçek kimliğin sanal ortamda nasıl işlendiği (Zhao, Grasmuck ve Martin, 2008; Ekinil, 2009; Mehdizadeh, 2010), görsel öğelerin (fotoğraf, video gibi) kendilik temsilini nasıl şekillendirdiği (Zhao, Grasmuck ve Martin, 2008; Toprak ve diğer., 2009) ön plana çıkan konulardır.

Bu çalışmada Facebook’taki kendilik temsilini “görünür olma ihtiyacı” üzerinden anlamaya çalışacağım. Burada “görünür olma ihtiyacı”, kişinin kendiliğini inşa ederken, önce ilk ebeveyn ilişkilerine dayanan, sonrasında ise sosyalleşme süreciyle birlikte diğerlerinin dâhil olduğu ilişki ağı içerisinde kendisini karşısındakinin mesajlarına göre konumlandırma şeklinde bir ihtiyacın olduğu varsayımını içermektedir. Sunduğu pek çok sanal uygulama ile görünür olma ihtiyacını karşılayan Facebook’un, grup ve hayran sayfalarıyla bunu bir adım öteye taşıdığını düşünüyorum.

Çalışmanın birinci bölümünde görünür olma ihtiyacını, ikinci bölümünde bu ihtiyaçla şekillendiğini düşündüğüm grup ve hayran sayfalarındaki temsili Polat Alemdar karakteri hakkında açılmış sayfalardan hareketle özdeşim süreci açısından değerlendirmeye çalışacağım. Üçüncü bölümde ise, Polat Alemdar karakterine yönelik özdeşimi pekiştiren hayranlar tarafından deneyimlenen katarsis sürecinden bahsedeceğim. İkinci ve üçüncü bölümde bu konunun Facebook’taki yansımalarına değinmek amacıyla, Polat Alemdar hakkında Pana Film tarafından açılmış resmi hayran sayfasındaki açık içerikler ile gazete ve internet haberleri üzerinden analiz yapacağım.

5 Facebook için kullanılan “anonim olmayan” tanımı kimlik bilgilerinin yer aldığı bir sosyal paylaşım ağı olduğunu ifade etmektedir (Toprak ve diğer., 2009).

1. Aynalanma, Görünür Olma İhtiyacı ve Sosyal Paylaşım Ağları

Kohut, *Kendiliğin Çözülmesi* (2004) adlı eserinde kendilik gelişiminin iki hattından⁶ biri olan “büyüklenmeci kendiliğin” aynalanma ihtiyacından bahseder. Bu hatta ebeveynin çocuğun teşhirci gösterisine ayna olması, kendisine yönelik saygısını pekiştirerek bütünlüklü bir kendilik duyumu sağlayacaktır (Kohut, 2004; Anlı, 2010a). Kohut’un klinik gözlemlerine de yer verdiği eserlerinde değindiği bir diğer önemli nokta ise, aynalanma ihtiyacının analiz ortamında zaman zaman analiste yönelik olarak ortaya çıktığı bulgusudur (Kohut, 2004; 2006). Bu örnek aynalanma ihtiyacının –kendiliğin inşasında önemli bir yere sahip olmasının dışında– yetişkinlik döneminde kendiliğe yönelik herhangi bir tehlike ya da müdahale durumunda devreye girdiğinden de bahsedilebilir. Bu yüzden, her türlü yeniliğe hızlı bir şekilde adapte olması beklenen günümüz insanının daha fazla aynalanmak, yani görünür olmak istediğini söyleyebiliriz. Buradan hareketle, Kohut’un aynalanma

6 Kohut, klasik psikanalizden farklı olarak *narsisizmi* normal gelişim sürecinin bir parçası şeklinde değerlendirmiştir. Ona göre, narsistik gelişimin ilk hattı “büyüklenmeci kendilik” deneyimlerini içerir; yani, bebek anne ya da babası tarafından kendi “eşsizliğinin, mükemmelliğinin” onaylanmasını ister. Kohut bundan “aynalanma ihtiyacı” diye bahseder. Anne ve baba döneme uygun olarak çocuğun ihtiyaçlarını aynalarsa, bu büyüklenmeci algıda meydana gelecek küçük kırılmalar sayesinde kendilik gelişimi daha gerçekçi bir algı ile gerçekleşecektir. Bu gelişimin ikinci hattı olan “idealleştirilmiş ebeveyn imagosu”nda ise, bebek kendisinde kaybettiği mükemmelliği ebeveynine atfedecek, herhangi bir tehlike ya da hayal kırıklığı anında bu idealleştirme sayesinde kendiliğini koruyabilecektir. Aynı şekilde bu hatta da ebeveyn ile ilişki, döneme uygun kırılmalarla gerçekçi bir görünüm kazanacak ve çocuk anne ile babasının mükemmel olmadığını kavrayacaktır. Onlara atfettiği değerleri bu şekilde içselleştirmeye başlayacaktır (Anlı, 2010a; 2010b).

ihtiyacı tanımlamasını, önereceğim “görünür olma ihtiyacı” kavramsallaştırmasını tarif ederken kullanmak istiyorum. Bu tabir ile işaret etmek istediğim nokta, SPA ve medyanın diğer araçlarındaki temsilin, “hız ve yenilik” çağındaki bireylerin kendilerini anlamlandırma ve tanımlama sürecinde, kökeni ilk nesne deneyimlerine dayanan bu aynalanma ihtiyacının farklı görünüşleri olduğudur.

Bu ihtiyaç göz önünde bulundurulduğunda, hızla artan Facebook kullanımının, Facebook’taki temsillerin mahiyetinin, Facebook’un temsil için sunduğu imkânların ne şekilde etkili olduğunu anlamının daha kolay olacağını düşünüyorum. Burada “görünür olma ihtiyacı”na olumsuz bir anlam atfetmeden, teşhircilikten ziyade süreklilik arz eden bir ihtiyacın farklı bir biçimi olduğunu ifade etmek istiyorum.

2. Özdeşim Nesnesi Kahraman ve Görünürlük

Kendilik temsiline grup üyelikleri ve hayran sayfaları aracılığıyla bir adım öteye taşınması dikkat çekici bir noktadır. Kişinin kendi hesabındaki çeşitli paylaşımları, listesinde yer alan arkadaşları için bir temsil oluştururken, grup ve hayran sayfalarına üyelikleri de tanımadığı pek çok kişi için bu temsili “görünür” kılmaktadır. Bu noktada analiz için seçtiğim Polat Alemdar grup ve hayran sayfalarının temsil açısından karakteristik bir öneme sahip olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden, çalışmanın ikinci aşamasında Facebook’taki üye sayısı hızla artan Polat Alemdar sayfalarının⁷ kendilik temsiline etkisini inceleyeceğim.

Nurdan Gürbilek, *Kötü Çocuk Türk* (2004) adlı kitabına uzun yıllar benimsenen masum, cileli ve onurlu kahramanın bugün

7 <http://www.habername.com/haber/kurtlar-vadisi-polat-alemdar-memati-facebook-44739.htm> (19.04.2011)

nasıl olup da “hınca kitlenmiş delikanlı” profiline dönüştüğü sorusuyla başlıyor. Ben ele aldığım konu bağlamında bu soruyu bir adım öteye taşıyarak eklemek istiyorum: Değişen kahraman profili, Facebook’taki temsile nasıl yansır ve aslen sanal ve karikatürize bir karakter üzerinden gerçekleştirilen temsili nasıl yorumlamak gerekir?

2003 yılında başlayan *Kurtlar Vadisi* dizisi ve ardından çekilen filmler (*Kurtlar Vadisi: Irak*, 2006; *Kurtlar Vadisi: Gladio*, 2009; *Kurtlar Vadisi: Filistin*, 2010) kemikleşmiş bir hayran kitlesi oluşmuştur. Farklı televizyon kanallarında da olsa dizinin yıllardır aynı gün ve saatte yayınlanmasının bunda büyük bir etkiye sahip olduğunu düşünüyorum. Bu bir anlamda bir *Kurtlar Vadisi* geleneği oluşturmuştur. Bunun Facebook’taki yansımalarına birkaç örnekle değinmek gerekirse:

KURTLAR VADİSİ SONSUZA DEK DEVAM ETSİN... AYNI GÜN-AYNI SAAT-

Kurtlar Vadisi Kendi günü Kendi Saatinde Değil Haftanın Her Gününde Olsun.

Kurtlar vadisi var diye perşembe günü bi yere gitmeyenler

Perşembelerin kralı Kurtlar Vadisi⁸

Yukarıda da görebileceğimiz gibi dizi hayranları diziyile ilgili pek çok olayı, konuyu Facebook platformuna taşımakta ve gruplar ve hayran sayfaları aracılığıyla tartışmalara buradan devam edebilmektedir. Dizinin hayranları üzerindeki etkisi SPA’na yansıyanlarla sınırlı değildir. Bunların dışında, dizinin ilk dönem karakterlerinden Süleyman Çakır’ın (Oktay Kaynarca) ölümünün ardından kılınan ce-

8 <http://www.facebook.com/home.php#!/group.php?gid=101853673358>; <http://www.facebook.com/home.php#!/group.php?gid=139162577915>; <http://www.facebook.com/home.php#!/group.php?gid=95075839163>; <http://www.facebook.com/home.php#!/group.php?gid=43692501549> (14.04.2011)

naze namazı ve gazetelere verilen taziye ilanları,⁹ Ankara’da *Kurtlar Vadisi* dizisi hayranı bir mahkumun diziden etkilenecek gerçekleştirdiği firar,¹⁰ *Kurtlar Vadisi: Filistin* filminin uluslararası platformda bulunduğu yankı,¹¹ Almanya’da gösteriminin yasaklanması¹² gibi pek çok örneği vardır. *Kurtlar Vadisi* dizisi ve özelde Polat Alemdar karakterinin takipçileri üzerindeki etkisini Necati Şaşmaz *Yeni Aktüel* dergisine verdiği röportajda şu şekilde ifade etmiştir:

İnsanlar Polat’a olan sevgileri sayesinde, onun görmüş olduğu gerçekleri kendileri de görecek ve hissedecekler. Yani bizim filmde Polat üzerinden yansıttığımız halkın gönlüne yerleştikten sonra, o gücün karşısında kimse duramaz. Polat’ın gücü bu umudu gönüllere yerleştirmek, sonrası halkın gücü. Kalanını insanların içindeki o değerli güç halledecek.¹³

Yukarıdaki pasajda dikkat çeken birkaç nokta olduğunu düşünüyorum. Öncelikle, Necati Şaşmaz, Polat karakterine duyulan sevginin gerçekleri onun gibi değerlendirmeyi beraberinde getireceğini söylemektedir. Bu ifade abartılı bir yorum olmaktan ziyade, izleyici ve Polat Alemdar karakteri arasında kurulan güçlü bağa işaret etmektedir.

Burada analize katkı sağlayacağını düşündüğüm Kohut’un “idealleştirilmiş ebeveyn imagosu” kavramıyla devam etmek istiyorum. Yukarıda bahsi geçen kendilik gelişiminin ikinci hattında, be-

9 <http://www.sinemalar.com/sanatci/26685/Oktay-Kaynarca/> (18.04.2011)

10 <http://gundem.milliyet.com.tr/ankara-da-dizi-gibifirar/gundem/gundemdetay/07.03.2011/1360895/default.htm> (18.04.2011)

11 <http://www.yeniaktuel.com.tr/top123,236@2100.html> (20.04.2011)

12 <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/Show-New.aspx?id=16847560> (20.04.2011)

13 <http://www.superpoligon.com/haber/23996> (20.04.2011)

bek kendiliğın oluşumu için yüceleştireceğı bir nesneye gereksinim duyar. Olumsuz şartlara yönelik uyum kapasitesi gelişmemiş bebek için idealleştirdiğı ebeveyn –Kohut bunun çoğunlukla baba olduğunu söyler– söz konusu uyumu sağlıklı yollarla gerçekleştirme işlevi taşır (Kohut, 2004; Anlı, 2010a). Kohut (2004), yüceleştirdiğı ebeveyn sayesinde bebeğın gelişim sürecinde içsel bir bütünlük yaşayacağını belirtir. Diğer bir deyişle, ebeveynin gerçekçi konumunu anlayan bebek, dışarıda (ebeveyni üzerinde) yüceleştirdiğı değerleri içselleştirerek bütüncül bir uyum yakalar (Kohut, 2004; Anlı, 2010a).

Böyle bir uyumu yakalayamadığında ise, yetişkinlik döneminde de izdüşümlerine rastlanan ideal figür bağımlılığı yaşayacak ve kendisini yönlendirme ve onaylama kaynağını dışarıda arayacaktır (Kohut, 2004). Bu kavramsallaştırma, Freud'un sözünü ettiği ve Anna Freud'un daha da detaylandırdığı "özdeşleşme" mekanizması ile paralellik taşımaktadır (Anlı, 2010a; Freud, 2011). Özdeşleşme, ruhsal bir patolojiden bağımsız olarak egonun uyum kapasitesini geliştirir ve yetişkinlik döneminde de süreklilik gösterir (Geçtan, 2006). Polat karakterine dizi senaryosunun yüklediğı misyonun gerçek hayatta bulduğı karşılığa işaret eden Necati Şaşmaz'ın yukarıdaki açıklamasında da bulunabilecek bu idealleştirme ve özdeşleşme süreçlerinin en açıklayıcı örneklerini, Facebook'taki Polat Alemdar gruplarında yer alan paylaşımlarda görüyoruz. Burada, Polat ve kitleler arasındaki ilişki aynı sanal-gerçek düzlem birleştirilerek değerlendirilmektedir.

195.000'in üzerinde takipçisi olan Polat Alemdar'ın resmi hayran sayfasındaki örnekler bu süreçleri görmek açısından önemli olabilir. Ömer D.'nin 6 Mart 2011 tarihli paylaşımı:

ben seni çooooooooook seviyorum aynı sen gibi olma ya çalışıyorum polat alemdar.¹⁴

Burada dikkat çeken bir nokta da, Ömer D. adlı üyenin profil fotoğrafının da Polat Alemdar karakterine ait olmasıdır. Bu paylaşımında, Polat Alemdar karakteriyle kurulan özdeşimin yanı sıra, Necati Şaşmaz'ın canlandırdığı karakterin sanallığının nasıl yorumlandığını da görüyoruz. Kurulan özdeşim o kadar güçlü ki Necati Şaşmaz ve Polat Alemdar karakteri bir bütün olarak algılanmaktadır. Aynı hayran sayfasında açılan "Necati Şaşmaz mı? Polat Alemdar mı?" adlı tartışma konusunun altında Mualla A.'nın "necati şaşmaz polatı canlandırırken kendinde bişeyler katıyo kısacası onlar bir bütün"¹⁵ şeklindeki paylaşımı bu duruma örnek verilebilir.

Buraya kadar aktardığım örneklerde, Nurda Gürbilek'in (2004) bahsettiğı "hunca kitlenmiş delikanlı"nın Polat Alemdar karakteriyle tekrar canlandığını ve kitleler için sanallığının görmezden gelindiğı yeni bir gerçeklik düzlemi oluşturduğunu görüyoruz. Peki daha önce "karikatürize" olarak tarif ettiğim, yani hep güçlü, dürüst, adil, cesur şeklinde temsil edilen yeni kahramanın etkisini nasıl yorumlamak gerekir?

Robert Moore ve Douglas Gillette'nin "kral", "savaşçı", "büyücü" ve "âşık" arketiplerini Jungcu analiz açısından değerlendirdikleri eserlerinde, erkek çocuk psikolojisinden erkek psikolojisine geçişi sağlayacak ritüellerin değersizleşmesinin ve etkisini yitirmesinin neden olduğu bir toplumsal cinsiyet karmaşasından bahsederler. Onlara göre, bu karmaşa geleneksel aile sisteminde

14 http://www.facebook.com/pages/Kurtlar-va-disi-filistin-filmi/124839377580584?sk=app_2373072738#!/media/set/fbx/?set=a.175371442509220.37761.151564234889941 (18.04.2011)

15 <http://www.facebook.com/topic.php?uid=151564234889941&topic=164> (19.04.2011)

cöküşe neden olur; bunun en önemli sonucu da babanın giderek silikleşen varlığıdır. Böylece erkek çocuk yetişkin erkek olma yolunda ikame işlevi görecek nesnesini yitirmiş olur. Bu yüzden, erkek olma korkusu yaşayan çocuk erkekmiş gibi davranmaya başlar. Moore ve Gillette, “maço” olarak adlandıran sert erkek tiplerinin bu şekilde ortaya çıktığını iddia etmektedirler (Moore ve Gillette, 1995):

Tüm bu erkeklerin ortak bir özelliği var. Hepsi erkekmiş gibi davranan küçük çocuklar. Bunu dürüstlikle yapıyorlar, çünkü hiç kimse onlara olgun bir erkekliğin nasıl olduğunu göstermedi. Onların “erkekliği”, çoğumuzun gözünden kaçan farkında olmadığımız bir erkekliğin taklidi. Bu erkeğin, kontrol edici, tehditkâr ve düşmansı davranışlarını güçlülük sayıyoruz. Gerçekte ise, bu erkek uç noktada bir kırlanlık ve zayıflık gösteriyor, yaralı çocuğun kırlanlığını dışa vuruyor.

Moore ve Gillette'nin erkek çocuk için tanımladığı bu durumun sonuçları, kız çocuklarını da etkileyecek denli geniştir. Bu tespit Kohut'un, yukarıda değindiğim idealleştirilmiş ebeveyn imagosu tanımlarıyla da paralellik göstermektedir. Teorisyenlerin farklı kavramsallaştırmalarıyla değerlendirildikleri bu durumun toplumsal sonuçlarının olduğunu düşünüyorum. Gözden düşmüş ya da yitirilmiş bir ebeveyn nasıl bir ideal nesne boşluğu yaratıyorsa, toplumsal olarak yaşanan belirsizlikler de aynı ideal nesne boşluğunu pekiştirmekte ve güçlü özdeşim bağlarına duyulan ihtiyacı artırmaktadır. Geçtan (2006), bu durumu, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra artan toplumsal değişmelerin yarattığı şaşkınlık ve anlamsızlık duygularının kişi ve gruplara duyulan aidiyet hissini güçlendirdiği şeklinde yorumlamaktadır.

Buraya kadar, Polat Alemdar karakteriyle kurulan özdeşimin gündelik hayat ve Facebook'taki temsile nasıl yansıdığı,

Polat Alemdar karakterinin özdeşim nesnesi olarak anlamı ve kurulan bu güçlü özdeşim bağının nasıl yorumlanması gerektiği üzerinde durdum. Konuyla ilişkisi bakımından önemli olduğunu düşündüğüm bir diğer nokta, kurulan özdeşimin kişiler açısından ne gibi bir işlevi olduğudur.

3. Katarsis, Kahraman Üzerinden Deneyimlenen Güç

Bilindiği gibi “katarsis”, Freud ve Breuer'in (2001) bilinçdışı hakkındaki çalışmalarına kaynaklık eden bir tedavi şeklidir ve bilinçdışına itilen olumsuz olay ve duyguların yarattığı gerilimin yeniden yaşantılanarak boşaltılması olarak tanımlanmaktadır (Davison ve Neale, 2004; Geçtan, 2006). Kastedilen, olay ya da durumun yeniden yaşanması değil, çağrışımlar aracılığıyla gerilimin yaşantılanması ve boşaltılmasıdır. Polat Alemdar karakterinin cesur, atılgan ve güçlü bir kahraman oluşunun, izleyenlerin çoğunda bastırılmış birtakım yetersizlik duygularını tekrar gündeme getirerek kurulan özdeşimle onlardan kurtulmayı, yani o gerilimi azaltmayı sağlaması, katarsisin bu karakter üzerinden nasıl yaşandığını göstermesi açısından dikkat çekicidir. Örneğin, Polat Alemdar'ın resmi hayran sayfasındaki bir fotoğrafı Fatih B.'nin yaptığı, “Helal olsun sana polat alemdar perşembe akşamını işle çekiyorum vadiyi izlerken orda çatışmış gibi hissediyorum kendimi” şeklindeki yorum,¹⁶ gündelik hayatta ortaya konamayacak bir şiddet eylemini güçlü bir kahraman aracılığıyla kişinin deneyimlemesini sağladığı için, dizideki şiddet unsurunun izleyiciler tarafından nasıl meşrulaştırıldığını göstermektedir.

Aynı sayfada Murat N.'nin “polat bu ül-

16 http://www.facebook.com/pages/Kurtlar-vadisi-filistin-filmi/124839377580584?sk=ap_p_2373072738#!/photo.php?fbid=175371482509216&set=a.175371442509220.37761.151564234889941&type=1&theater (18.04.2011)

kenin delikanlı sanatçısıdır diğer korkak amerikan köpekleri yalakalık yaparken polat cıvıp o şerefsiz katillere karşı filmler cevrip onların gerçek yüzünü dünyaya gösteriyor, diğerleri ise amerikan israil köpeği olup onları övüyor” yorumu,¹⁷ *Kurtlar Vadisi: Filistin* (2010) filminin bir hayran tarafından nasıl güncel bir meselenin çözümü şeklinde değerlendirildiğine örnek gösterilebilir. Benzer örneklerin sayısını artırmak mümkün. Yine aynı hayran sayfasında Polat Alemdar hakkında açılan “Türkiye’nin dik duruşuna katkısı çok büyük ne dersiniz ?”¹⁸ tartışma konusunu ve Aydın A. adlı takipçinin *Kurtlar Vadisi: Filistin* ile ilgili “filistin bir harika olmuş bu bir film den çok dünyaya meydan okuma olmuş.gökten kurban inmesini beklemeyiz masumun tek teline dünya’yı kurban ederiz....”¹⁹ şeklindeki yorumunu aynı tutum çerçevesinde değerlendirebiliriz. Bu yorumun ikinci cümlesinin Polat Alemdar karakterine ait olması da ayrıca manidardır. *Kurtlar Vadisi: Filistin*’in güncel olaylar üzerine kurgulanması, filme bir gerçeklik atfedilmesine sebep olmuş ve bu gerçeklik üzerinden bir çeşit katarsis yaşanmıştır. Yani, toplumsal infiale sebep olan Filistin meselesinin ele alınması, filmin bir kurgu olarak değerlendirilmesi yerine “bir meydan okuma, bir duruş” şeklinde görülmesine ve kurulan özdeşim aracılığıyla da bir çeşit rahatlama yaşanmasına yol açmıştır. Burada bir bireyin toplumsal bir olay karşısında yaşadığı yetersizliği sanal da olsa bir kahraman aracılığıyla aşmaya çalıştığını görüyoruz. Bu durum birbirini besleyen

17 http://www.facebook.com/pages/Kurtlar-vadisi-filistin-filmi/124839377580584?sk=ap_p_2373072738#/photo.php?fbid=175371482509216&set=a.175371442509220.37761.151564234889941&type=1&theater (18.04.2011)

18 <http://www.facebook.com/topic.php?uid=151564234889941&topic=200> (20.04.2011)

19 <http://www.facebook.com/topic.php?uid=151564234889941&topic=161> (20.04.2011)

sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Polat Alemdar karakteriyle kurulan özdeşim katarsisi mümkün kıldığı gibi, yaşanan içsel gerilimden kurtulma hali de aynı şekilde özdeşimi pekiştirmiştir.

Sonuç

Görünür olma ihtiyacı üzerinden ele aldığım Facebook’taki kendilik temsili, Polat Alemdar örneği ile hem toplumsal hem de bireysel yönüyle incelemeye çalıştım. Polat Alemdar karakterinin özdeşim nesnesi olmasında idealleştirme ihtiyacı ve toplumsal süreçler gibi bireysel/psikolojik süreçlerle, bu ihtiyaçları artıran ve güçlendiren bir takım belirsizlik hallerinin bir arada etkili olduğu bu inceleme de ön plana çıkan noktalar arasında sayılabilir. Bunun yanı sıra, kurulan bu özdeşim bağında katarsisin önemli bir işlevi olduğunu vurgulamaya çalıştım.

Sonuç olarak, bu çalışma bir takım sınırlılıklar barındırmakla birlikte, birbirleriyle ilişkili toplumsal ve psikolojik meselelerin kaynaklık ettiği güncel bir konunun analizine giriş mahiyetindedir.

Kaynakça

Kitap ve Makaleler

Anlı, İ. (2010a), *Psikanalitik Kuramlar*, İstanbul: Nobel Tıp.

—, (2010b), *Psikanalizde Narsisizm*, İstanbul: Nobel Tıp.

Davison, G. C. ve Neale, J. M. (2004), *Anormal Psikolojisi*, (çev. ed. İ. Dağ), Ankara: TPD.

Ekinil, B. (2009), “A New Era on the Internet: Facebook.com to Face the Facebook as a Huge Social Phenomenon”, *İletişim*, 28 (Bahar 2009): 93-114.

Freud, A. (2011), *Ben ve Savunma Mekanizmaları*, (çev. Y. Erim), İstanbul: Metis.

Freud, S. ve Breuer, J. (2001), *Histeri Üzerine Çalışmalar*, (çev. E. Kapkın), İstanbul: Payel.

Geçtan, E. (2002), *Psikanaliz ve Sonrası*, İstanbul: Metis.

Gürbilek, N. (2004), *Kötü Çocuk Türk*, İstanbul: Metis.

Kohut, H. (2004), *Kendiliğin Çözümlemesi*, (çev. C. Atbaşoğlu, B. Büyükkal, C. İşcan), İstanbul: Metis.

Kohut, H. (2006), *Kendiliğin Yeniden Yapılanması*, (çev. O. Cebeci), İstanbul: Metis.

Mehdizadeh, S. (2010), "Self-Presentation 2.0: Narcissism and Self-Esteem on Facebook", *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 13 (4): 357-364.

Moore, R. ve Gilette, D. (1995), *Kral, Savasçı, Büyücü, Âsık - Olgun Erkeklik Arketipleri Yeniden Keşfediliyor*, İstanbul: Sistem.

Toprak, A. ve diğerleri (2009), *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: "görülüyorum öyleyse varım!"*, İstanbul: Kalkedon.

Zhao, S., Grasmuck, S. ve Martin, J. (2008), "Identity construction on Facebook: Digital empowerment in anchored relationships", *Computers in Human Behavior*, 24 (Eylül 2008): 1816-1836.

Filmler

Kurtlar Vadisi Irak (2006), yön. S. Akar, İstanbul: Pana Film.

Kurtlar Vadisi Gladio (2009), yön. S. Şentürk, İstanbul: Pana Film.

Kurtlar Vadisi Filistin (2011), yön. Z. Şaşmaz, İstanbul: Pana Film.

İnternet Sayfaları

<http://www.ankarahaber.com/haber/Facebook-uye-sayisi-sok-etti/54352>

<http://www.habername.com/haber/kurtlar-vadisi-polat-alemdar-memati-facebook-44739.htm> (19.04.2011)

<http://www.facebook.com/home.php#!/group.php?gid=101853673358>; <http://www.facebook.com/home.php#!/group.php?gid=139162577915>; <http://www.facebook.com/home.php#!/group.php?gid=95075839163>; <http://www.facebook.com/home.php#!/group.php?gid=43692501549> (14.04.2011).

<http://www.sinemalar.com/sanatci/26685/Oktay-Kaynarca/> (18.04.2011)

<http://gundem.milliyet.com.tr/ankara-dadizi-gibi-firar/gundem/gundemde->

<http://www.yeniaktuel.com.tr/top123,236@2100.html> (20.04.2011)

<http://www.hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/Show-New.aspx?id=16847560> (20.04.2011)

<http://www.superpoligon.com/haber/23996> (20.04.2011)

http://www.facebook.com/pages/Kurtlar-vadisi-filistin-filmi/124839377580584?sk=app_2373072738#!/media/set/fbx/?175371442509220.37761.151564234889941 (18.04.2011)

<http://www.facebook.com/topic.php?uid=151564234889941&topic=164> (19.04.2011)

http://www.facebook.com/pages/Kurtlar-vadisi-filistin-filmi/124839377580584?sk=app_2373072738#!/photo.php?fbid=175371482509216&set=a.175371442509220.37761.151564234889941&type=1&theater (18.04.2011)

http://www.facebook.com/pages/Kurtlar-vadisi-filistin-filmi/124839377580584?sk=app_2373072738#!/photo.php?fbid=175371482509216&set=a.175371442509220.37761.151564234889941&type=1&theater (18.04.2011)

<http://www.facebook.com/topic.php?uid=151564234889941&topic=200> (20.04.2011)

<http://www.facebook.com/topic.php?uid=151564234889941&topic=161> (20.04.2011)

<http://www.facebook.com/topic.php?uid=151564234889941&topic=164> (19.04.2011)

http://www.facebook.com/pages/Kurtlar-vadisi-filistin-filmi/124839377580584?sk=app_2373072738#!/photo.php?fbid=175371482509216&set=a.175371442509220.37761.151564234889941&type=1&theater (18.04.2011)

http://www.facebook.com/pages/Kurtlar-vadisi-filistin-filmi/124839377580584?sk=app_2373072738#!/photo.php?fbid=175371482509216&set=a.175371442509220.37761.151564234889941&type=1&theater (18.04.2011)

<http://www.facebook.com/topic.php?uid=151564234889941&topic=200> (20.04.2011)

<http://www.facebook.com/topic.php?uid=151564234889941&topic=161> (20.04.2011)

Yazınsal Çeviride Sadakat Tartışmaları*

Huri Küçük

Çeviri sadece dilsel bir aktarım işlemi olmayıp, kültürel aktarımı sağlama işlevi ile farklı dil ve kültürler arasında âdeta bir köprü niteliği taşıyan, çevirmenin yaratıcı olmasını gerektiren bir etkinliktir. Çeviri yaparken “yaratıcılık” kavramının ne boyutta kullanıldığı ya da kullanılması gerektiği sorusu ise bizi farklı tartışmalara götürür. Yaratıcılığın, sadece metnin aktarımı sırasında kullanılması, yani belli bir kültürde ve dilde oluşturulan metnin başka bir dilde ve kültürde oluşturulurken kullanılması ile bu aktarım işlemi sırasında yaratıcılığın daha üst boyutlara taşınması arasındaki farklılıklar “sadık” ve “serbest (özgür) çeviri” kavramlarını çıkarır karşımıza.

Bu makalede sadık çeviri ve serbest çeviri kavramları, önce tarihsel gelişimleriyle birlikte ele alınıp güncel tartışmalar üzerinden yazınsal çeviride sadakat tartışması incelenecek, sonra da Can Yücel'den verilen örneklerle bu incelemeye somutluk kazandırılmaya çalışılacaktır.

1. İlk Çeviri Çalışmalarında Sadakat Meselesi

Çeviri tarihini incelediğimizde sadakat tartışmalarının antik çağdan beri var olduğunu görürüz. Bu tarihteki çeviri anlayışına baktığımızda “sözcüğü sözcüğüne çeviri” ve “anlama göre çeviri” şeklinde iki yaklaşımla karşılaşırız. Sözcüğü sözcüğüne çeviri erek dilin söz dizimsel özelliklerini göz önünde bulundurmaksızın kaynak metnin, kaynak dilin söz dizimsel kurallarına göre erek dilde oluşturulması anlamına gelmektedir. Mine Yazıcı, *Çeviribilimin Temel Kavram*

ve *Kuramları* (2005) adlı kitabında, sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini kısaca “kaynak metnin biçimsel bir kopyasını çıkarma işlemi” olarak nitelendirmiştir. Anlama göre çeviri ise, erek dilin yazın geleneğini göz önünde bulundurarak, kaynak metnin anlamını ve etkisini kaynak kültür içerisinde doğru bir şekilde anlayıp yorumlayarak aktarmaktır.

Bahsettiğim bu kavramlar zaman içinde anlamsal değişikliklere uğrayarak günümüzdeki “sadık” ve “serbest” ya da “özgür çeviri” kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Anlamsal değişikliğe uğramalarından kastettiğim, başlangıçta sözcüğü sözcüğüne çeviri sadık çevirinin, anlama göre çeviri de özgür çevirinin karşılığı gibi görünse de, aslında anlama göre çevirinin kaynak odaklı çeviri ile özdeşleştirilebilen sadık çeviriye karşılık gelmesinin daha doğru olacaktır (Yazıcı, 2005).

Görüyoruz ki çeviri çalışmaları başladığından beri çeviride bir şekilde sadakat tartışmaları yapılmıştır. Günümüzde ise, çeviride sadakat denildiğinde serbest çeviri ve sadık çeviri ayrımına gidilir. Çevirmenin çevirisinde görünür olup olmaması da bu iki farklı çeviri türüyle özdeşleştirilir; yani çevirmen çevirdiği metne kendisinden bir şeyler kattığında, varlığını okuyucuya hissettirdiğinde serbest çeviriye tercih etmiş olur. Sadık çevirmen ise çevirisinde kendisini görünür kılmaz.

Sadakat tartışmasını irdelerken metinler, bağlamları, sözdizimsel yapıları, içerikleri ve biçimleriyle bir bütün olarak düşünüldüğünde, çevirmenin neye sadık kalacağı, bu özelliklerin tümüne birden sadık kalmanın olanaklı ya da zorunlu olup olmadığı sorusuyla karşılaşabiliriz. Aslında bu sorunun cevabı çevirmenin amacı ve stratejisi ile bağlantılıdır. Nitekim bütün özelliklerine sadık kalmanızı olanaklı kılan metinlerle karşılaşabiliriz. Ancak çevirmen tercihini sadık kalmaktan yana kullanmış olabilir.

* Bu makale, 14 Mayıs 2011'de düzenlenen Bilim ve Sanat Vakfı 22. Öğrenci Sempozyumu'nda tebliğ olarak sunulmuştur.

Günümüzdeki sadakat tartışmaları da işte tam bu noktada başlamaktadır: Böyle bir tercihle yapılmış bir çeviri kabul edilebilir mi edilemez mi?

Sadakat tartışmasında bir diğer sorun da metnin işlevidir. Metnin belli bir özelliğini, örneğin sözdizimini korumayı hedeflerken, metnin erek kültürde bir işleve sahip olmamasına ya da işlevini kaybetmesine neden olan çeviri yeterince sadık mıdır? Yukarıda bahsettiğim Antik çağdaki sözcüğü sözcüğüne çeviri anlayışı bu bağlamda ele alınabilir. Nitekim kaynak dilin söz dizimsel yapısına sadık kalan sözcüğü sözcüğüne çeviri günümüzde kabul edilebilir çeviri kategorisinde değildir.

Pekiye çeviriye bir takım kurullarla sadakat penceresinden bakmak ve çeviriye bu çerçevede kabul edilebilir ya da edilemez şeklinde nitelendirmek doğru bir tutum mudur? Bu sorunun yanıtını sadakat üzerinden yürütülen güncel bir tartışmadan vereceğim örnekle bir sonraki bölümde açıklamaya çalışacağım.

2. "Sadakate Esir Edilen"¹ Bir Çevirmen: Cemal Yardımcı

Neslihan Demirkol, "Sadakat'e Esir Edilenler: Çevirmenler" başlıklı makalesinde² yukarıda bahsettiğim meseleyi ele almıştır. Çevirmeni tek bir kalıba koyan, bu kalıp dışındaki yaklaşımları reddeden ve bu kalıba göre çevirileri doğru ya da yanlış olarak değerlendiren çeviri anlayışına karşı çıkmıştır. İlk olarak Georges Perec'in "e" harfini kullanmadan kaleme aldığı eseri *La Disparition*'u yine "e" harfi kullanmadan *Kayboluş* adıyla çeviren Cemal Yardımcı'yı örnek vermiştir. Yardımcı'nın çevirisinin yayımlanmasının ardından, 2006'da *Radikal Kitap*'ta

cevirmenin özgün metne müdahalesi konusunda bir tartışma başlar. *Radikal Kitap*'ın web sitesinde, "Çevirmen Yarı Yazar Mı?"³ başlığı altında yayımlanan haberde bu tartışmanın özeti veriliyor. Tartışmada Celal Üster, "çevirmen çevirdiği yapıta bu boyutlarda müdahale edebilir mi? Çevirmenin giderek 'yarı-yazar'a dönüştüğü bir *Kayboluş*, Perec'in yapıtı olmaktan çıkmaz mı?"⁴ sorusunu ortaya atar. Üster'in sorusu üzerine Enis Batur bu soruya cevaben Yardımcı'yı destekler nitelikte görüş bildirir. Enis Batur meseleyi şu şekilde yorumlar:

Bazı metinler düz ayak yorumla yetinmeyi, bire bir yakın karşılık üretilmesini gerektirebilir buna karşılık özellikle çağdaş metinler çevirmene yorum gücünü yoğun biçimde kullanabileceği örnekler getirdi. Perec'in yapıtı baştan uca bu tür bir yapıtı. Kaldı ki çeviriler yapmış bir yazardır. Ve orada deyim yerindeyse aşırı bir yorumun devreye girdiği bir çeviri anlayışıyla karşı karşıyayız. (...) Kimileri Perec'in yapıtına aşırı müdahale söz konusudur diyebilir. Çevirmenin kendi sözlerini yapıta eklememesi gerekirdi diyebilirler, anlayışla da karşılığın bu yorumu. Ama bu nedenden bu kitabın çevirisinin neredeyse linç girişimine sahne edilmesi de bana doğru gelmez.⁵

Tahsin Yücel ve Ferit Edgü ise tartışmada Celal Üster'in yanında yer almıştır. Tahsin Yücel'in bakış açısı şöyle:

Bir çevirmenin çevirdiği metne olabildiğince bağlı kalması gerekir. Öte yandan çevirilere sansür uygulama, belirli yerlerini atlama gibi bir yönelim var. Çevirmen işin altından kalkamadığı zaman belli yerleri atıyor ki bu yanlış bir tutum. (...) Bana kitaba ekleme yapmak

1 Neslihan Demirkol'un makalesinin başlığından esinlenilmiştir.

2 http://www.cevbir.org/index.php?option=com_content&view=article&id=86:sadakate&catid=37:yazicizi&Itemid=75 (30.10.2011)

3 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=179629> (07.03.2011)

4 http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=ktp&haberno=4927 (07.03.2011)

5 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=179629> (07.03.2011)

çok tuhaf geliyor. Aslında o çeviriyi görmedim ama söz konusu kitabı çevirmek de zor. Çünkü hiç 'e' sesini kullanmadan o kavramları tam anlamıyla çevirmek olanaksız gibi geliyor bana. Ancak ekleme yapması da fantezi bir çevirmen karşısında olduğumuzu gösteriyor.⁶

Ferit Edgü ise konuyu şu şekilde yorumlamıştır:

Kayboluş'u, yayımlanır yayımlanmaz, büyük bir merakla alıp okumaya başladım. Elli beşinci sayfaya geldiğimde duraladım. İnanılır gibi değil, romanda olmayan beşinci bölüm, kendisini "yarı-yazar" diye niteleyen çevirmen tarafından kaleme alınıp romana eklenmişti. Daha sonraki sayfalarda gördüm ki "yarı-yazar" yirmi beş bölümlük romana kendinden dört bölüm eklemişti. Bugüne değin, (çevirmen ya da yapımcı tarafından) makaslanıp kısaltılmış, gereksiz görüldüğü ya da okuyucuyu sıkacağı düşünülen ya da ideolojik ya da yarığın hareketi geçirecek erotik bölümlerin çıkarıldığı pek çok çeviri gördüm sevgili yurdumuzda. Ama ilk kez, bir çevirmenin romana kendinden bölümler eklediğine tanık oluyorum.⁷

Tüm bu söylenenlerin ardından Demirkol'un meseleye yaklaşımı şu şekildedir:

Sonunda Cemal Yardımcı, yetkililer tarafından "Çeviri Yasası"nın "çeviride özgün metne mümkün olan en üst seviyede sadakat esastır, aksi yönde davranışlar şiddetle cezalandırılır" maddesine uygun olarak "suçlu" bulundu. Yardımcı, çeviri metne özgün metinde bulunmayan bölümler eklemiş, dahası bu bölümlerde çevirmen olarak "görünür" hale gelmiş ve çeviri sürecinde

yaşadıklarından söz etmişti. (...) Elbette "Çeviri Yasası"nın ne ilk ne de -görünüşe göre- son mahkumudur Cemal Yardımcı. Ayrıca, "çeviri yasası"nın "sadakat" maddesi de sadece Türkçe edebiyat dizgesine özgü değildir. Çevirinin tartışılmaya başlandığı ilk andan itibaren çeviriler ya "sadık" ya da "serbest" olarak etiketlenmiştir.⁸

Cemal Yardımcı'nın çevirisi daha dikkatli incelendiğinde, bu çeviri eserin, çevirmenin çeviriye özgün metinde bulunmayan bölümler eklemesi açısından eleştirilerek çeviri dizgesine dahil edilmemesinin kabul edilemeyeceği görülür. Zira Cemal Yardımcı hiç "e" harfi kullanılmadan yazılan bir eseri yine hiç "e" harfi kullanmadan çevirerek; dahası özgün metinde bulunan kelime oyunları vs.yi aktarmayı başarmıştır. Böylelikle erek dilin çeviri dizgesinde hem kendisi varolmuş hem de özgün metnin yazarı George Perec'in varolmasına olanak sağlamıştır.

Demirkol'a göre, 1970'li yılların öncesinde dilbilimsel çeviribilim kuramları çeviriyi kuralcı bakış açısından değerlendirmekte, çevirmenden görünmez bir aktarımcı olmasını beklemekte ve tüm bunlarla beraber ütöpik bir eşdeğerlik kavramı hedeflemektedir. 1970'li yıllarda Itamar Even Zohar, Gideon Torury, James Holmes, Andre Lefevere gibi isimlerin kurduğu "betimleyici" anlayış, çeviribilim araştırmalarına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Demirkol betimleyici çalışmaların amacını "çevirmeni ve çeviriyi 'sadakat' kavramına olan ebedi mahkumiyetten kurtarmak, yanlış-doğru ikili karşıtlığı dışında değerlendirebilmeyi mümkün kılmak ve bir anlamda hem çeviriye hem çevirmene iade-i iti-

6 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=179629> (07.03.2011)

7 <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=179629> (07.03.2011)

8 http://www.cevibir.org/index.php?option=com_content&view=article&id=86:sadakat&catid=37:yazicizi&Itemid=75 (07.03.2011)

barda bulunmak” şeklinde özetlemektedir. Makalemin üçüncü bölümünde çeviri meselesine “Türkçe söylemek” kavramı ile yaklaşan ve çevirilerinde Yardımcı gibi farklı bir sadakat örneği sergileyen Can Yücel’den örnekler vermeye çalışacağım.

3. Sadakat Tartışmaları Bağlamında Can Yücel Çevirileri

a) Karşılaştırma: Shakespeare’in 66. Sone’sinin Farklı Çevirileri

Bu bölümde Shakespeare’in 66.Sone’sinin üç farklı çevirisini, Can Yücel ve Talat Sait Halman’ın çevirilerini ve çeviri anlayışlarını ve Saadet-Bülent Bozkurt’un çevirilerini ele alacağım.

66. Sone’nin özgün metni şu şekildedir:

Tired with all these, for restful death I cry:
As to behold desert a beggar born,
And needy nothing trimmed in jollity,
And purest faith unhappily forsworn,
And guiled honour shamefully misplaced,
And maiden virtue rudely strumpeted,
And right perfection wrongfully disgraced,
And strength by limping sway disabled,
And art made tongue-tied by authority,
And folly, doctor-like, controlling skill,
And simple truth miscalled simplicity,
And captive good attending captain ill:
Tired with all these, from these would I be gone,
Save that, to die, I leave my love alone.
(Aktaran: Halman 66)

Shakespeare sonelerinde İngiliz sonesini kullanmıştır ve uyak düzeni şu şekildedir:

.....a
.....b
.....a
.....b
.....c
.....d
.....c
.....d

.....e
.....f
.....e
.....f
.....g
.....g

Sone 7+7=14’lük ölçü ile yazılmıştır.

Yücel, 66. Sone’nin biçimsel özelliklerine sadık kalmış, anlamsal öğelerini kendince yorumlayıp aktarmıştır. Yücel, 66. Sone’yi Türkçede şu şekilde söylemiştir:

Vazgeçtim bu dünyadan, tek ölüm paklar beni;
Değmez bu yangın yeri, avuç açmaya değmez,
Değil mi ki çiğnenmiş inancın en seçkini,
Değil mi ki yoksullar mutluluktan habersiz,
Değil mi ki ayaklar altında insan onuru,
O kız oğlan kız erdem dağlara kaldırılmış,
Ezilmiş, hor görülmüş el emeği, göz nuru,
Ödlekler geçmiş başa, derken mertlik bozulmuş
Değil mi ki korkudan dili bağlı sanatın,
Değil mi ki çılgınlık sahip çıkmış düzene,
Doğruya doğru derken eğriye çıkmış adın,
Değil mi ki kötüler kadı olmuş Yemen’e
Vazgeçtim bu dünyadan, dünyamdan geçtim ama,
Seni yalnız komak var, o koyuyor adama.
(Yücel, 120)

Buradan hareketle “yangın yeri”, “ayaklar altında”, “kız oğlan kız”, “el emeği, göz nuru”, “mertlik bozulmuş”, “eğriye çıkmış adın” gibi erek kültüre uyarlanmış kullanımlar Can Yücel çevirilerinin karakteristik özellikleridir. Tüm bunların yanı sıra çeviride bulunan “Değil mi ki kötüler kadı olmuş Yemen’e” dizesi Yücel’in deyimiyle “Türkçe söylemek” kavramına, özgün metnin erek kültürle kucaklamasına başlı başına bir örnektir. Halman ise aynı dizeyi, “İşte kötü bey olmuş, iyi kötüye köle” şeklinde çevirmiştir. Yücel dizeyi erek kültüre, erek kültür içerisinde deyimleşmiş bir cümle ile

aktarmayı yeğlerken, Halman kaynaktan kopmadan çevirisini yapmıştır.

Halman'ın çevirisine baktığımızda, onun da sonelerin biçimsel özelliklerine sadık kaldığını görüyoruz. Halman, Shakespeare'in tüm sonelerinin çevirisini yayımladığı kitapta çeviri stratejisini şu şekilde açıklamıştır.

Bu çevirilerde anlam, duyarlık, düşünce, benzetme ve eğretilme, söyleyiş, ses ve söz uyusumu, ritim, uyak ve biçim bakımından Sonelerin aslına bağlı kalmak amacı güdülmüştür. Ama körü körüne sadakatten kaçınılmıştır. Uyarlama, Türkçede yeniden söyleme gibi yollara başvurulmamıştır; öte yandan Türkçenin hakkını yememek, Soneleri güzel Türkçe şiirler olarak çevirmek üzerinde durulmuştur. (Halman, xxiii)

Halman'ın çevirisi ise şu şekildedir:

Bıktım artık dünyadan, bari ölüp kurtulsam;
Bakın, gönlü ganiler sokakta dileniyor.
İşte kırtıpillerde bir süs, bir giyim kuşam.
İşte en temiz inanç, kallesçe çiğneniyor.
İşte utanmazlıkla post kapmış yaldızlı şan.
İşte zorla satmışlar kız oğlan kız namusu.
İşte gadre uğradı dört başı mamur olan.
İşte kuvvet kör-topal, devrilmiş boyu bosu.
İşte zorba, sanatın ağzına tıkaç tıkmış.
İşte hüküm sürüyor, çılgınlık bilgiçlikle.
İşte en saf gerçeğin adı saflığa çıkmış.
İşte kötü bey olmuş, iyi kötüye köle.
Bıktım artık dünyadan, ben kalıcı değilim.
Gel gör ki ölüp gitsem yalnız kalır sevgi-
lim. (Halman, 66)

Halman 66. Sone'yi, bir yandan kaynak metinden uzaklaşmadan diğer yandan erek dilin ve kültürün de hakkını vererek ancak körü körüne sadakatten kaçınarak çevirmiştir. Halman, erek dil ve kültürün hakkını verme gereksiniminden olacak ki, zaman zaman erek kültür ortamında belli bir yere sahip kullanımlara da çevirisinde yer vermiştir. Örneğin, "And right perfection wrongly disgraced" dizesini, "İşte gadre uğradı dört başı mamur olan" şeklinde çevirmiştir. Bu dizedeki "dört başı mamur"

deyişi erek dil ve kültüre özgü bir kullanımdır. Halman da "And maiden virtue rudely strumpeted" dizesinin çevirisinde Can Yücel gibi "kız oğlan kız" sözcüğünü kullanmayı tercih etmiştir.

Fakat her iki çeviride de göz ardı edilmesi gereken ortak nokta özgün metnin şiirselliğinin korunmuş olmasıdır. Çeviride şiirselliğin korunması hususunun özellikle altını çizmemin nedeni, çevirinin bir dilden başka bir dile anlam aktarımı işlemi olmanın dışında metin aktarımı ve kültürel aktarım meselesi olduğunu vurgulamaktır. Nitekim yapılan her şiir çevirisi, erek dilin edebiyat dizgesinde şiir konumunda yer almayabilir. Çünkü şiir çevirisi yapmak demek, sadece erek dile anlam aktarımı yapmak değil, aynı zamanda erek kültürde de şiir yazmak anlamına gelir.

Yaptığım karşılaştırmalı örneklendirmeden hareketle, kaynak metne körü körüne sadakatin bir yandan metnin işlevini kaybetmesine diğer yandan da anlamın kaybolmasına neden olabileceğini söyleyebilirim. Bu da bize kaynak metnin erek kültürdeki varoluş sebebi olan çevirmenin bir şekilde görünür olmasının kaçınılmaz olduğunu gösteriyor. Buradan da çevirmenin erek kültürde de bir metin oluşturduğunun göz ardı edilemeyeceğini anlıyoruz. Bunu göz ardı etmek, çevirmenden, görünmez aktarımcı olmasını beklemenin bir parçasıdır. Oysaki Halman da, Yücel de çevirilerinde ister istemez kendilerini bir şekilde görünür kılmışlardır. Ama her ikisi de Cemal Yardımcı örneğindeki gibi özgün metne ekleme veya çıkarma yapmamışlardır. Halman, kaynak metne bütünüyle, yani hem biçimsel hem de anlamsal öğeler açısından sadık kalmayı, bununla beraber körü körüne sadakatten de kaçınmayı tercih etmiştir. Aynı zamanda erek dilin de hakkını vermek istemiş, fakat bunu yaparken Türkçede yeniden söyleme gibi yollara başvurmamıştır. Yücel ise, biçimsel özelliklere sadık kalırken, anlamsal aktarım konusunda Halman'dan bir adım daha ileriye gitmiş, dizeleri kendince yorumlayıp çevirerek anlamsal aktarım-

da kendisini daha da görünür kılmış ve “Türkçe söylemeyi” ya da “Türkçede yenden yazmayı” tercih etmiştir.

Bu karşılaştırma örneğine, Saadet ve Bülent Bozkurt’un 1979’da yaptıkları çeviriyi de eklemek istiyorum. Saadet-Bülent Bozkurt bu çeviriyi 66. *Sone*’ye biçim açısından tam olarak sadık kalmadan yapmıştır. Çeviri şu şekildedir:

Bezdim artık her şeyden ölümü bekliyorum rahatlamak için
Her türlü varlığı hak etmiş kişinin yokluk içinde kıvrınmasından,
Erdemden yana nasibi olmayana allı pullu giysiler düşmesinden
En içten inanmış kişiye arsızca leke sürülmesinden,
Hayasızca yerinden edilmesinden pırl pırl namuslu kişinin
Tertemiz genç kızın hoyratça kötü yola itilmesinden
Gerçek yetkinliğin haksızca çarpıtılmasından,
Aksayan yöneticilerin yönetimi güçten düşürmesinden
Sanatın dilinin bağlanması yetkili kişilerce,
Bilgiçlik taslayan beceriksizliğin hünerle yeğ tutulmasından
Yalın gerçekliğin safdillikle karıştırılmasından,
Kıskıvrak yakalanmış iyiliğin kötülüğe kul olmasından bıktım,
Bezdim işte bunlardan ve hepsinden ayrılp gitmek isterim,
Ölmek, sevdiğimi bir başına bırakmak olmasaydı eğer. (Aktaran: Yazıcı 164)

Saadet-Bülent Bozkurt 6. *Sone*’nin dize sayısına ve içeriğine sadık kalmakla birlikte uyak düzenine ve ölçüsüne sadık kalmamıştır. Bununla beraber Saadet ve Bülent Bozkurt’un çevirisi Halman ve Yücel’in çevirilerindeki gibi bir şiirselikten yoksundur.

Mine Yazıcı, “Çeviri Türü ve İşlevsellik” (165) başlığı altında incelediği bu üç farklı çeviri örneğinden Yücel’in çevirisini “hem biçimi yakaladığı hem de erek ekinin nabzını tuttuğundan ayrışık işlevli

ceviri”, Halman’ın çevirisini “daha türdeş işlevi olan bir çeviri”, Saadet-Bülent Bozkurt’un çevirisini ise kaynak metnin mensup olduğu yazın hakkında bilgi edinmek isteyen okuyucuyu göz önünde bulundurma amacını da ileri sürerek, “belgesel nitelikte çeviri” olarak değerlendirmiştir (165). Buradan da anlaşıldığı üzere, çeviride sadakat kavramı ve çevirinin kabul edilebilirliği, kaynak kültür ortamı ve kaynak metnin biçimsel ve anlamsal özellikleriyle birlikte çevirinin amacı ve işlevini de göz önünde bulundurarak değerlendirilmelidir. Buna bağlı olarak, üç farklı çeviri örneğinde de görüldüğü gibi, çevirmenin amacı ile ortaya koyduğu eser tutarlı olduğu sürece çeviriler belli kalıplara koyularak kabul edilemez şekilde nitelendirilmemelidir.

b) Can Yücel’den Çeviri Örnekleri

Serbest çeviri bağlamında değerlendirilen Yücel’in çeviri anlayışı ve “Türkçe söylemek” kavramını daha derinden incelemek için T.S Eliot’un “The Love Song of J. Alfred Prufrock” şiirinin ilk iki kıtasına Yücel’in yaptığı “Mr. Prufrock’tan Aşk Türküsü” çevirisine bakılabilir.

Şiirin aslı şu şekildedir:

Let us go then, you and I,
When the evening is spread out against
the sky
Like a patient etherised upon a table;
Let us go, through certain half-deserted
streets,
The muttering retreats
Of restless nights in one-night cheap hotels
And sawdust restaurants with oyster-shells:
Streets that follow like a tedious argument
Of insidious intent
To lead you to an overwhelming question...
Oh, do not ask, “What is it?”
Let us go and make our visit.

In the room the women come and go
Talking of Michelangelo.

The yellow fog that rubs its back upon
the window-panes,
The yellow smoke that rubs its muzzle on
the window-panes
Licked its tongue into the corners of the
evening,
Lingered upon the pools that stand in
drains,
Let fall upon its back the soot that falls
from
Slipped by the terrace, made a sudden
leap,
And seeing that it was a soft October
night,
Curled once about the house, and fell as-
leep. (aktaran: Özgür Cavuşoğlu 77)

Yücel, "The muttering retreats/of rest-
less night in one night cheap hotels"
dizelerini, "O sabahlara dek gürültüsü
dinmeyen otellerle" şeklinde tek dize
olarak çevirmiştir. Bu yüzden, ilk kıtanın
dize sayısı on bire düşmüştür. Bunun dı-
şında kaynak metnin uyak düzeni gibi
biçimsel özelliklerine sadık kalmıştır.
Yücel'in çevirisi şu şekildedir:

Gel gidelim beraberce,
Akşam gelip göğün üstüne serilince
Ameliyat masasında baygın bir hasta
gibi...
Gidelim bildiğin ıssız sokak içlerin-
den,
O sabahlara dek gürültüsü dinmeyen
otellerle
Sabahçı kahveleri önünden
Gidelim o sokaklardan işte,
Bir sinsî niyetle uzadıkça uzayan mü-
nakaşalar gibi hani
Sürükler ya içinden çıkılmaz bir so-
ruya doğru seni...
Kuzum, sorma! nedir diye?
Kalk gidelim misafirliğe!..

Odada kadınlar bir aşağı bir yuka-
rı...
Michelangelo'dur konuştukları.

Sarı sis sürterken sırtını pencere
camlarına,
Sarı duman sürterken burnunu pen-
cere camlarına
Yaladı diliyle kenarını, köşesini ak-
şamın,
Oluklarda oyalandı bir vakit su biri-
kintileriyle,
Sonra yüklenip sırtına bacalardan
inen kurumu
Kaydı saçaktan, ansızın baş aşağı
daldı,
Baktı, bir ılık teşrin gecesi,
Şöyle bir dolandı evin etrafında, uyu-
ya kaldı. (Yücel 62)

Yücel 66. Sone'de olduğu gibi bu şiirde
de anlamsal aktarım konusunda kendine
özgü çeviri kararları almıştır. Örneklen-
dirmeye ilk olarak başlıktan başlamak
gerekir: Yücel "love song" kelimesini
Türkçeye yine erek kültüre, yani Türk-
çeye ve Türk kültürüne özgü bir kavra-
mı kullanarak "aşk türküsü" şeklinde
aktarmıştır. Şiirin başlığında yer alan
"J. Alfred" ismini çıkarıp sadece "Mr.
Prufrock"u kullanarak çevirmeyi tercih
etmiştir.

Yücel, "And sawdust restaurant with oys-
ter- shells" dizesini "Sabahçı kahveleri
önünden" şeklinde çevirmiştir. "Resta-
urant" kelimesi onun çevirisinde yine
erek kültüre özgü bir kullanım alanına,
işleve ve anlama sahip "sabahçı kahve-
si" olmuştur. Bir başka önemli örnek ise,
"Oh, don't ask, What is it?" dizesinin çe-
virisidir. Yücel, dizeyi "Kuzum sorma! Ne-
dir diye?" şeklinde çevirmiştir. Burada
da dizeye Türkçedeki bir hitap şekli olan
"kuzum" kelimesini eklemiştir. Yücel
"oktober night" kelimesini ise "ekim ge-
cesi" olarak değil de, Rumi takvimde on
ve on birinci aylara karşılık gelen "teş-
rin" kelimesini kullanarak aktarmıştır.

Yücel'in "Türkçe söylemek" kavramını
yine kaynak kültür ortamı içersinde bel-
li bir yere sahip olan ve kaynağını sözlü
gelenekten alan Amerikan ve İskoç Ba-

ladlarına yaptığı çevirileri inceleyerek daha iyi anlayabiliriz.

Yücel "Oh My Darling, Klementine" başlıklı Amerikan Baladını şu şekilde çevirmiştir:

Amerikan Türküsü

Doksanında bir madenci
Oturdurdu üç kıziynan
Dağ başında bir mağarada
En büyüğü Kilementayn

Ah bir tanem, sunam benim
Ah bir tanem Kilementayn
Koydun beni, göçtün gittin,
Perişanım Kilementayn.
İnce belli, nazlıcaydı
Takunyası mor tahtadan;
Tökezlendi düştü nehre,
Çöktü köprü ta ortadan.
Su üstünde konca ağzı..
Kurtulunmaz çırpınmayan;
Yüzme bilsem kurtarırdım;
Bakakaldım arkasından.

Dünyalar yıkıldı sandım;
Derdim günüm Kilementayn,
Kederimden fikrim şaşım.
Kırıştırdım bacısıynan (153)

Yine diğer örneklerde olduğu gibi baladların da biçimsel özelliklerine sadık kalmakla birlikte, Yücel içerik bakımından erek kültür odaklı bir çeviri yapmıştır. Çeviride, erek kültür ortamına, yani Anadolu'ya özgü dilsel kullanımlar vardır. Kaynak metindeki "Oh my darling" dizesi Yücel çevirisinde "Ah bir tanem, sunam benim" dizesine dönüşmüştür. Sevgili kelimesi yerine yine aynı anlama gelen Anadolu kültürü içerisinde oluşturulan türkülerde de çok rastlanan "sunam" kelimesini kullanmıştır. "...kızıynan", "...çırpınmayan" , "...bacısıynan" kelimelerinde görüldüğü üzere erek dilin yerel kullanımlara özgü bir dil kullanmayı tercih etmiştir.

Amerikan Baladından sonra ikinci olarak, Yücel'in İskoç Baladı "Edward"a yaptığı çeviriyi inceleyecek olursak, çeviri metnin yine yukarıda bahsettiğimiz özellikleri taşıdığını görürüz.

Edward Edward'ım

I
"Niye böyle kana boyalı kılıcın?
Edward, Edward'ım?.."
"Sorma zorlu şanıma kıydım,
Anam, anam!
Sorma zorlu şanıma kıydım,
Şahansız kaldım, oy!"

II
"Böyle al olur mu kanı şahanın,
Edward, Edwar'ım?
Böyle al olur mu kanı şahanın?
De bana, evladım, oy!.."
"Sorma, doru kırsırağım kıydım,
Anam, anam!
Sorma doru kırsırağım kıydım,
Nasıl da severdim, oy!"

III
Böyle ağlanır mı kocamış kırsırağa,
Edward, Edward'ım?
Böyle ağlanır mı kocamış kırsırağa?
De bana, evladım, oy!.."
"Sorma kıymatlı babama kıydım, ana,
Anam, anam!
Sorma kıymatlı babama kıydım,
Oy bana, oylar bana!"

IV
"Nasıl kalkacaksın bu günahın altından,
Edward, Edward'ım?
Nasıl kalkacaksın bu günahın altından?
De bana, evladım, oy!.."
"Bir tekne biçtimdi ulu gürgenden,
Anam, anam!
Bir tekne biçtimdi ulu gürgenden,
Denize çıkacağım, oy!"

V
"Evin barkın n'olacak, ak kuleli damlaların,
Edward, Edward'ım?
Evin barkın n'olacak, ak kuleli damların?"

Kumrular oynardı, oy!..”

“Ko, bırak öyle, yansın, yıkılsın,
Anam, anam!

Ko, bırak öyle, yansın, yıkılsın,
Ben oturmadıkça, oy!”

VI

“Bebelerin n’olacak, ne bırakacaksın
karına,

Edward, Edward’ım?

Bebelerin n’olacak, ne bırakacaksın ka-
rına,

Sen denize çıkınca, oy?..”

“Dünya büyük dilensinler ömür boyun-
ca,

Anam, anam!

Dünya büyük dilensinler ömür boyunca,
Ben görmedikten sonra, oy!”

VII

“Pekiye ben n’olacağım, ne bırakacaksın
anana,

Edward, Edward’ım?

Pekiye ben n’olacağım, ne bırakacaksın
anana?

De bana evladım, oy!”

“Benden bir beddua kalacak sana,
Anam, anam,

“Benden bir beddua kalacak sana,
Verdiğin öğütler için, oy!” (163)

Can Yücel özgün metindeki nidalar yeri-
ne kaynak kültürde buna eşdeğer nida-
ları kullanmayı tercih etmiştir ve İskoç
Baladında dize sonlarındaki “O” nida-
sı Yücel çevirisinde erek kültüre özgü
“oy” nidasına dönüşmüştür. Yücel’in bu
çevirisinde de Anadolu kültürüne özgü
dilsel kullanımları görüyoruz. “Anam”,
“kıymatlı”, “bebelerin” gibi kullanımlar
bunlardan bazıları. Yücel, “Bir tekne biç-
timdi ulu gürgenden” dizesinin yüklemi,
“biçtimdi” kelimesinde kullandığı kip eki
de yine erek dilin yerel kullanımına bir
örnek teşkil etmektedir. Bunlarla beraber
Yücel’in erek dilin sözlü kullanımına özgü
bazı kelimeleri yazıya aktardığını görü-
yoruz. “Ko, bırak böyle, yansın, yıkılsın”
dizesindeki “ko” kullanımını buna örnek
gösterebiliriz.

Kanımca, Yücel, çevirilerinde, daha çok
erek kültürün günlük diline yakın, sade
bir dil kullanır ve özgün metinle eşde-
ğer, bir o kadar da erek kültür içinde
kendisine yer bulabilen bir eser ortaya
koyar. Kısacası, Yücel’in çevirileri ge-
rek aktarılan anlam açısından gerekse
kullanılan üslup açısından erek dizgede
kendisine bir yer edinmeyi başarmıştır.
Yücel kendisine bir strateji belirlemiş ve
bu strateji çerçevesinde tutarlı bir o ka-
dar da özgür çeviriler yapmıştır.

Verdiğim örnekleri sadakat açısından
karşılaştırdığımızda özgün metne bölüm
ekleyerek kendisini görünür kılan Ce-
mal Yardımcı sadık kalmama konusunda
bir uç örnek teşkil ettiğini görürüz. Yü-
cel ise anlamsal göndermelerde yaptığı
yorumlar açısından ne Yardımcı kadar
uç noktada ne de anlamsal göndermele-
re sadık kalıp, öte yandan Türkçenin de
hakkını vermeye çalışan Halman kadar
ortadadır. Saadet-Bülent Bozkurt’tan ver-
diğim örnek ise anlamsal göndermelere
sadık kalma konusunda Yardımcı’nın bir
ucunu gösterdiği skalanın diğer tarafın-
daki ucu göstermektedir.

Sonuç olarak, bu makalede ilk çeviri ça-
lışmalarından bu yana çeviride sadakat
üzerine geliştirilen düşüncelerin zaman-
la farklı boyutlara ulaştığını anlatmaya
çalıştım. İlk zamanlar sözcüklere ve söz
dizimine sadakat esas alınarak çevirme-
nin metne müdahalesi düşünülemezken;
günümüzde Yardımcı örneğinde olduğu
gibi çevirmenin özgün metne bölüm ek-
lemesine kadar giden müdahaleler tar-
tışılmaktadır. Bana göre, çevirmen hem
metin alıcısı hem de metin vericisi konu-
munda olduğu için kaynak kültür ve erek
kültür arasındaki aktarımı ve bağlantıyı
sağlayan bir köprü işlevi görür. Bu işle-
vin ne şekilde yerine getirileceği karar
ise belli ölçüler çerçevesinde çevirmene
bırakılmalı, çevirmen Yücel gibi kararını
özgürce veya serbestçe verebilmelidir.
Ancak burada mutlak bir özgürlükten
bahsetmiyorum. Çevirmen ya da çeviri

tek bir bakış açısıyla, sözgelimi sadakat üzerinden değerlendirilmemeli, ancak çevirmen de özgür bir şekilde hareket ederken ne yaptığının bilincinde olmalıdır. Nitekim verilen örneklerden anlaşılacağı üzere, Yücel de çeviri etkinliği sırasında özgürce davranmış, bununla birlikte anlamsal göndermelerde “erek ekinin nabzını tutarak”, “Türkçe söylemek” kavramı ile tutarlı eserler ortaya koymuştur. Bu da özgürce çeviri yapan çevirmenin aynı zamanda yaptığı işlemin bilincinde olması gerektiğini göstermektedir. Son olarak, Yücel’in “Türkçe Söylemek” kavramı ile gerçekleştirdiği eylemin, gerek kullanılan dil, gerekse anlatım bakımından çeviri etkinliğinin ötesinde bir eylem olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakça

Atmaca, Efnan, “Çevirmen Yarı Yazar mı?”, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=179629> (7 Mart 2011).

Cavuşoğlu, Özgür, *Türkçe Söyleyen Can Yücel: The “Rewriter” Par Excellence*, Doktora Tezi, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2007.

Demirkol, Neslihan, “Sadakate Esir Edilenler: Çevirmenler”, http://www.cevbir.org/index.php?option=com_content&view=article&id=86:sadakat&catid=37:yazicizi&Itemid=75 (7 Mart 2011).

William Shakespeare, *Soneler*, çev. Talat Sait Halman, 3. baskı, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.

Yazıcı, Mine, *Çeviribilimin Temel Kavram ve Kuramları*, İstanbul: Multilingual, 2005.

Yücel Can, *Her Boydan Dünya Şiirinden Örnekler*, 4. baskı, İstanbul: Papirüs Yayınları, 1993.